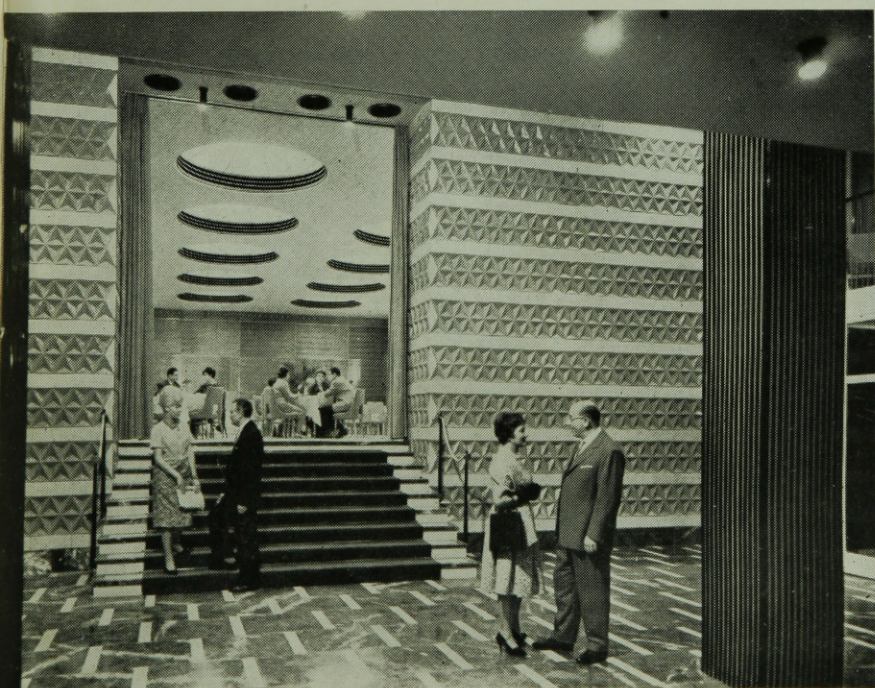

VII
F 1868

AZ ÉPÍTŐIPARI TUDOMÁNYOS EGYESÜLET FOLYÓIRATA * 1961. 10.

**MAGYAR
ÉPÍTŐ-
IPAR**

A kereskedelmi és vendéglátóipari létesítmények fejlesztésének általános szempontjai

SZABADOS JENŐ

A szocialista kereskedelem az utóbbi években nagy léptekben haladt előre. 1953-ban az állami kereskedelem egységeinek száma 19 612 volt, 1960 végére ez a szám 24 036-ra növekedett. E fejlődéshez a belkereskedelmi szervek tevékenységén kívül nagy segítséget nyújtott a magyar építőipar kitűnő kivitelező és tervező gárdája. Eredményeinket méltón reprezentálják a népi demokráciák és nyugati országok szakemberei által is elismert nagyobb létesítményeink, mint pl. a Gellért és Royal szállók, a Csemege Áruház, a Csillag Áruház, valamint számos új lakóházi bolt, melyek mind technológiai, mind pedig esztétikai megoldásukban jól sikerültek.

Az elmúlt években főként arra törekedtünk, hogy az újonnan épült vagy korszerűsített kereskedelmi egységek célszerűek és szépek legyenek, nem fordítottunk azonban elegendő gondot a takarékosság feltétlen érvényesítésére. Egységeink többnyire egyedi tervek alapján létesültek. Ez a módszer a tervezési kapacitás, a kiviteli idő és a költségek tekintetében sok hátránnyal járt. Annak ellenére, hogy számos jól sikerült boltot, éttermet építettünk az elmúlt időszakban, kereskedelemtechnológiai tapasztalatok hiányában sok hibát is vétettünk. Évekig tartott, míg az összes illetékes szervvel sikerült megállapodni az ún. „Tervezési irányelvek” kiadásában. A tervezési irányelvek egységes volta biztos alapot nyújt a későbbiekben a nem egyedileg tervezendő kereskedelmi létesítményekhez is.

Az építőipar vezetői és a tervező mérnökök részére nyilván hasznos lesz, ha röviden ismertetjük azokat a műszaki problémákat, amelyek a kereskedelem és vendéglátóipar fejlesztésével kapcsolatban megoldásra várnak, s egyben a kereskedelem fejlesztésének perspektíváját is jelentik. A kereskedelem igen heterogén összetételű, ezért a kereskedelmi létesítmények tervezése és kivitelezése bonyolult feladat. Más-más technológiai megoldást kell alkalmazni a kereskedelmi raktárak, áruházak, vendéglátó üzemek, szállodák, kiskereskedelmi egységek tervezésénél és ezen belül egy-egy sok részre tagozódó kereskedelmi ágazatnál is. A raktáraknál más követelmények lépnek fel szakmák szerint (pl. élelmiszer vagy vas-műszaki raktár), a vendéglátóipar területén mások a követelmények egy eszpresszó tervezésénél, mint egy kereskedelmi vagy egy üzemi étteremnél. Más megoldást igényel egy élelmiszer üzlet tervezése, mint egy konfekció bolté. Komplikálja még e kérdést az új kereskedelmi formáknak az utóbbi években történt nagyobb mértékű fejlesztése, melyet a jövőben még nagyobb ütemben kívánunk tovább folytatni. Ezeknek tervezése a hagyományos kereskedelmi formáktól merőben eltérő, új megoldásokat kíván.

A kereskedelmi egységek technológiájának kialakítása terén a Belkereskedelmi Minisztérium tervező irodája a KERTI jelentős eredményeket ért el. A KERTI tapasztalatait kereskedelmi létesítmények tervezésével esetenként foglalkozó — más tervező irodák is szívesen veszik igénybe. A KERTI technológiai tervezési tevékenységét még tovább kívánjuk mélyíteni, éppen ezért tapasztalt, nagy tudású kereskedelmi dolgozókat kívánunk bekapcsolni a technológiai tervezésbe. Ezzel reméljük elérni, hogy a ma még előforduló kisebb-nagyobb hibák a jövőben teljesen megszűnjenek. A technológia kérdésének kihangsúlyozása azért is fontos, mert egyes területeken, különösen a nagykereskedelmi raktáraknál mutatkozó problémák megoldására ma még sem a KERTI, sem más tervező iroda felkészültsége nem látszik elegendőnek, különösen azóta, mióta előtérbe lépett a raktári munka gépesítésének kérdése.

Másik súlyponti feladat a típustervezés szélesköri elterjesztése. A kereskedelemben igen alkalmas terület kínálkozik a típustervezésre anélkül, hogy az uniformizálásra vezethetne. Igaz, hogy a meglevő üzletek helyiségi adottságai általában nem nyújtanak módot típustervek alkalmazására, az építészeti megoldást illetően, ezért az újonnan épülő kereskedelmi létesítményeknél feltétlenül törekedni kell az építészeti tervek tipizálására. A típustervezés közismert előnyeit a kereskedelemben éppen úgy ki kell aknázni, mint a népgazdaság egyéb ágazataiban.

Számos új egységet épít a kereskedelem az újonnan épülő lakótelepeken, lakóházakban, a kereskedelmileg ellátatlan területeken, ahol a típustervek igen jól lennének használhatók. Utcai pavilonoknál, országúti csárdáknál, eszpresszóknál stb. hasonló a helyzet. Mindezekre ma még nincsenek típus-terveink, csupán folyamatba tettük néhány megoldás megtervezését és ennek eredményeit remélhetőleg már 1962-ben hasznosítani fogjuk. Sokkal nagyobb a típustervezés tere a berendezéseknél, amelyek tekintet nélkül az egységek építészeti adottságaira, a legtöbb helyen alkalmazhatók. Elsősorban a bolti és vendéglátóipari berendezések nagyrésze az ami tipizálható, vagy sorozatgyártásra alkalmassá tehető. A boltokban levő állványok és pultok, a vendéglátóipari helyiségekben levő asztalok, székek, ülőgarnitúrák stb. mind olyan berendezési tárgyak, amelyek az egyhangúság látszata nélkül tipizált, sorozatgyártott termékeként jól felhasználhatók.

A berendezés tipizálásánál már eddig is szép eredményeket értünk el és a közeljövőben módunkban lesz elrendelni a szakemberek által kiválasztott típusokból a sorozatgyártást, ill. a sorozatban gyártott berendezések kötelező alkalmazását. Igen ötletes megoldás többek között az ún. „HUNGAROMODUL” berendezéstípus, mely moduldarabokból összeállítható berendezés és egyes elemei alkalmassá teszik az üzlettípusok egész sorában való használatra. Ezzel a berendezéssel ki lehet alakítani élelmiszerüzletet, rövidáru, divatáru, konfekció, papír, háztartási stb. üzleteket is. Az elemek választékát folyamatosan bővítjük annak érdekében, hogy minden üzlettípusra használható legyen. Eddigi tapasztalataink szerint ez a típusberendezés lényegesen olcsóbb, mint a hagyományos berendezések, elkészítési és szerelési ideje is összehasonlíthatatlanul rövidebb, mint a hagyományos berendezéseké. Jellemzőül csak annyit, hogy míg egy közép nagyságú élelmiszerbolt hagyományos berendezésének helyszíni szerelése 4—6 hetet vett igénybe, addig a HUNGAROMODUL-hoz 4 nap is elegendő volt.

Másik fontos területe a kereskedelemben a tipizálásnak a raktárépítkezés. A legtöbb helyen megfelelő területet lehet kikeresni a kereskedelmi raktáraknak, tehát nincs elvi akadálya a típusépületek emelésének. A raktár jellegénél fogva is kiválóan alkalmas arra, hogy tipizálhassák, mivel követelményei nagyjából azonosak és egyes szakmai sajátosságoknak megfelelő eltéréseket a tipizált terven belül is meg lehet oldani. Sajnos ezen a területen ma még a kezdet-kezdetén vagyunk, noha egy-két ismételt felhasználásra alkalmas tervvel az ún. „Debron” raktártervvel, vagy Vágó—Szilárd-féle tervvel rendelkezünk, ezek azonban még nem ütik meg a típustervek mértékét. Véleményünk az, hogy a II. öt éves terv, valamint a további évek raktárfejlesztési programjának kielégítése érdekében egyik legsürgősebb teendő a használható és gazdaságos raktártípusok elkészíttetése.

Az új lakótelepeken, lakóházakban eddig a boltok általában a lakóházak földszintjén helyezkedtek el. Ez számos problémát vetett fel, mind a lakásépítés, mind a boltépítés szempontjából. Egyik fő probléma az volt, hogy az épület szerkezeti megoldása a lakóépület jellegére való tekintettel sok esetben alkalmatlan üzleteket eredményezett (tele pillérekkel stb.). Ezen kívül is a fűtés, a pince stb. kérdésében nehézségek merültek fel. Újabban tértünk rá arra a megoldásra, hogy az új lakótelepek boltegységei külön épületben létesüljenek és ne befolyásolja a kereskedelmi egység célszerű technológiáját a lakóépület sajátos követelményeinek biztosítása. Az ilyen különálló boltegységek igen alkalmasak a tipizálásra, az ezekre vonatkozó típustervek kidolgozás alatt vannak. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk még a napi fogyasztási cikkek széles skálájának forgalombahozatalára rendelt — nagyobb méretű ún. szupermarket és szuperett típusokat is, melyek kisebb-nagyobb települések ellátási központját képezik.

El kell érni, hogy a jövőben minden új lakótelepen csak ilyen típusüzletek épüljenek, kivéve az ún. foghíjas beépítéseket, ahol városok forgalmas kereskedelmi útvonalain szükségszerűen ragaszkodnunk kell a lakóházak földszintjének üzlet céljaira való igénybevételéhez.

Közismert, hogy az utóbbi évek során részben a saját ház építkezések megnövekedett üteme folytán, részben amiatt, hogy épültek új lakótelepek, ahol üzleteket nem építettek, ún. kereskedelmileg ellátatlan területek képződtek. Kisebb településeken is biztosítani kell a mindennapi cikkekre való ellátást, ezért ilyen helyeken is szükség van boltok építésére. A legtöbb ilyen helyen azonban egész egyszerű, szerény megoldású építmény is megfelel. Az ilyen helyeken még számításba vehető a lakosság segítőkészsége, meglehetősen nagy mértékű társadalmi munkafelajánlás igénybevétele is, ezért kidolgoztunk olyan többszöri felhasználásra alkalmas egyszerű tervet, mely olcsón és gyorsan megoldja ilyen irányú szükségleteinket. A gyakorlat bebizonyította, hogy ezek ugyan kis alapterületű egységek, azonban a célnak jól megfelelnek, építési költségük kb. egyharmada az eddig épített komolyabb megoldású üzleteknek és építési időtartamuk is lényegesen rövidebb.

A kereskedelmi egységek világításának, fűtésének, szellőzésének megoldása nem kis problémát jelent. Nem közömbös, hogy a fűtés, világítás megoldása mennyire célszerű és költségigényes akár a beruházást, akár az üzemeltetést tekintve. A világításnál fő szempont, hogy tetszetős legyen, ne zavarja munkájukban a bolti dolgozókat, ne bántsa a fogyasztók szemét, biztosítsa az áruk megvilágításához szükséges fény mennyiségét, végül takarékos legyen. A gazdaságosságot azért kell hangsúlyozni, mert

összehasonlító számításokat végeztünk és megállapítottuk, hogy az utóbbi években épült boltegységeink világítási beruházási költségei lényegesen magasabbak, mint korábban voltak. Korábban csak izzólámpás világítást alkalmaztunk általában, újabban rátértünk a fénycsövek használatára. Kétségtelenül nagyobb effektusa és olcsóbb üzemeltetési költsége van a fénycsővilágításnak, azonban a magasabb beruházási összeg és a sokszor túlzott fényeffektus alkalmazása számottevően megnövelte a költségeket. Ki kell dolgoznunk tehát azokat a majdnem normának is nevezhető követelményeket, amelyek a különféle típusú kereskedelmi egységekben alkalmazhatók lesznek.

A korszerű világítási megoldásoknak a kereskedelem az egyik propagálója nemcsak a boltvilágításnál, hanem a fényreklámok területén is. Nyugodtan mondhatjuk, hogy fényreklámaink megoldása korszerű, nívós és például szolgálhat. Természetes itt is figyelembe kell venni a takarékoskosságot és nem szabad túlzásba vinni a neonreklámokat, nincs szükségünk olyan reklámokra, mint a tőkés országokban. Külön téma a kirakatok természetes és mesterséges megvilágításának kérdése. Törekvésünk, hogy Budapesten, de a vidéki nagyobb városokban is korszerű, modern kiképzésű kirakatokat hozzunk létre, melyeknek világítása nemcsak a kirakatokban elhelyezett áruk szemléltető bemutatását teszi lehetővé, hanem egyben a városképet is emeli. A kirakatok kiképzésénél azt is figyelembe kell venni, hogy a bolt belső terének természetes megvilágítását elősegítsék.

A kereskedelmi egységek fűtése még számos megoldandó problémát vet fel. Követelmény: biztosítandó a boltegységben megengedett hőmérséklet (ez szakmáktól függ), a fűtés forrásának lehetőség szerint való elrejtése, hogy a különféle órmóttan kályhák és egyéb fűtőtestek ne zavarják az enteriőrt, a tűzbiztonság, a tisztaság stb. Éppen ezért többet kell foglalkozni a különféle korszerű fűtési módszerek alkalmazásával. Ilyen kísérleteket már folytattunk gáz infrafűtéssel, olajfűtéssel és ezek tapasztalataink szerint jó eredménnyel járnak. Esztétikailag beleilleszthetők a boltok belső megjelenésébe, kezelésük tiszta, üzemköltségük olcsóbb, mint a hagyományos fűtési módszereké. Általános elterjesztésük még időt vesz igénybe fűtőanyag és import problémák miatt, azonban ilyen és ezekhez hasonló korszerű fűtési módszereknek elterjesztését tartjuk a végleges megoldásnak.

A szellőzés megoldása egyik legnagyobb gondunk. Köztudomású, hogy a kereskedelemben sok olyan bolttípus található, amely fokozott szellőzést igényel. Az éttermek melegkonyháitól kezdve a vendégfogadási helyiségeken keresztül a nagyforgalmú áruházterekig részben munkavédelmi szempontból, részben a kereskedelem kulturáltságának megóvása céljából megfelelő szellőztetés biztosítása szükséges. Még csak igen kevés helyen sikerült megnyugtató szellőzést, légkondicionálást, klimatizálást biztosítani, ennek oka egyrészt a szellőzési megoldások költségigényessége, másrészt a szellőzőberendezések üzembiztonságának kérdéses volta. Célszerű lenne olyan üzembiztos és tipizálható szellőzőberendezések beállítása, melyek az egyes boltegységekben kívánt teljesítményt nyújtják és megoldásuk nem annyira bonyolult és költséges, mint a jelenleg alkalmazott ilyen berendezéseké. Nem szabad megfeledkezni emellett a természetes szellőzés lehetőségeinek messzemenő kiaknázásáról sem. Nem kell gépi szellőzést alkalmazni olyan helyeken, ahol az igények természetes szellőzés útján is kielégíthetők.

Meg kell említeni még a szociális helyiségek problémáját, mely a kereskedelemben sajátos eltéréseket mutat. Itt csak arra szeretnők a figyelmet felhívni, hogy az egészségügyi és a szociális helyiségekkel a tényleges szükségletnek megfelelően, de a legtakarékosabb módon kell gazdálkodni.

A kereskedelemfejlesztés műszaki szempontjaival kapcsolatban nem zárkozhatsz el olyan kérdések elől, mint: városkép és a kereskedelem követelményeinek összehangolása. Tudvalevő, hogy a kereskedelmi létesítmények külső és belső megjelenése mennyire hat a városképre, a boltok belső és külső világítása, a kirakatok, portálok kiképzése, a cégtáblák és a reklámvilágítás stb. révén. Ezen a téren az utóbbi időben jelentős javulás állott be, ami elsősorban annak köszönhető, hogy a Belkereskedelmi Minisztérium és a Fővárosi Tanács illetékes szervei jól működtek együtt és egész utcasorokat (Körút, Rákóczi út) hoztattunk rendbe. Ezt a munkát tovább kell folytatni és különösen vidéken, ahol az eredmények messze elmaradtak a budapesti mögött. El kell tüntetni a városképet csúfító cégtáblákat, helyettük olyan megoldást kell találni, amely a boltok külső megjelenését esztétikussá teszi. Biztosítani kell a kirakatok kiképzésének a boltok jellegének megfelelően a teljes átlátást és a bolt belsejének jó megvilágítását elsősorban természetes megvilágítással. Ehhez nem elegendő a kereskedelmi szakemberek és az építészeti tervezők munkája, a városrendező szakemberek együttműködése is kívánatos.

A műemlék és műemlékjellegű épületekben elhelyezett kereskedelmi egységek problémái is komoly figyelmet érdemelnek. Sok esetben fordul elő, hogy műemlékvédelem címén a kereskedelmi egységek használhatósága, célszerűsége forog veszélyben. A műemlékvédelmet tiszteletben kívánjuk tartani, azonban elvárjuk a műemlékhatóságoktól, hogy a korszerű bolti megoldások érdekében — ha szükséges — ők is legyenek engedelményeket.

A felsorolt fontosabb kérdések mellett meg kell említeni még néhányat — amelyek ha nem is befolyásolják lényegesen a kereskedelem fejlesztésének műszaki problémáit — mégis számottevő tényezőként jelentkeznek. Ilyen többek között a kereskedelem építkezéseihez, berendezéseihez felhasznált anyagok kérdése. A kereskedelmi egységek jól tudjuk igen nagy igénybevételnek vannak kitéve, naponta a fogyasztók ezrei fordulnak meg bennük és tudjuk azt is, hogy sem a fogyasztók, sem a kereskedelmi dolgozók nem ügyelnek olyan gondra a bolt és berendezéseinek ápolásával, mint azt saját személyi tulajdonukat képező lakásukkal vagy berendezésükkel tennék. Ezért kell olyan anyagokat felhasználni, amelyek szilárdak, ellenállóak, könnyen tisztántarthatók, de alkalmazásuk nem számít luxusnak. A hagyományos anyagok közt számos ilyen van, mint pl. a márvány, mozaik, gumi, fa stb. Kerülnünk kell

azonban a hagyományos nemes anyagok túlzott használatát, melyek a kereskedelmi egységek belső kiképzéséhez és a berendezésekhez egyébként kiválóan alkalmasak, elsősorban mint burkoló anyagok. Törekedni kell a műanyagok felhasználási területének szélesítésére még az esetben is, ha átmenetileg még drágábbak, mint a régi megszokott hagyományos anyagok.

Végül néhány szóban szeretnék foglalkozni a tervező és kivitelező szervek feladataival a kereskedelmi egységek építését és tervezését illetően.

A fentebb vázolt szempontok a kereskedelem fejlesztésének általános műszaki problémáit vetik fel röviden. Ezeket a tervezők nagyrészt ismerik, azonban nem mindig tartják szem előtt, nagyon sok esetben egyéni megoldásokra törekednek a tervezői fantázia és a tervezői öntudat érvényesítése miatt. Nem kívánjuk a tervezők ebbeli tevékenységét korlátozni, sőt magunk is kívánjuk, hogy a tervezői intuiciónál minél serkentőbben hasson az új kereskedelmi létesítmények tervezésénél. Fel szeretnénk hívni azonban a figyelmet arra, hogy nem minden bolt igényel művészi kialakítást, különleges enteriőrt, hanem általában ízléses, célszerű és takarékos megoldást. Csak egyes kereskedelmi egységek alkalmasak a tervezők művészi törekvéseinek érvényesítésére. A tervezőknek elsősorban azt kell szem előtt tartani, hogy a fogyasztók szempontjából nem a bolt művészi megjelenése, enteriőre fontos, hanem az, hogy célszerű berendezése és elrendezése, jó technológiája legyen és minél inkább az áru helyes bemutatását és a vevő részére való hozzáférhetőségét biztosítsa.

Arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a kereskedelmi egységek komplikált építési és berendezési megoldásai miatt célszerű már a tervezés során a kivitelező és tervező szoros együttműködése a felhasználó anyagok biztosításának vizsgálata, az organizáció egyeztetése, különösen fontos ez átalakításoknál, amelyekkel még belátható ideig számolni kell. A kivitelező szervezetnél az utóbbi időben már láttunk olyan lépéseket, melyek kedvezőek a kereskedelmi építkezések számára, mint pl. az Építésügyi Minisztérium legutóbbi rendelete, mely profilozta a kivitelező vállalatokat és a speciális kereskedelmi építkezésekre arra felkészült kivitelező vállalatot jelölt ki. Ezt a törekvést tovább kell vinni és a kereskedelmi építkezésekkel foglalkozó vállalatainak saját szakipari részlegeit a szükségletnek megfelelően fejleszteni kell.

Befejezésül köszönetet mondok a Magyar Építőipar szerkesztőbizottságának azért, hogy teret adott az építőipar e fontos sajtóorgánumának hasábjain a kereskedelem műszaki problémáinak és remélem, hogy ez még tovább fogja erősíteni azt a jó kapcsolatot, amely a belkereskedelmi szervek és az építőipar tervezői és kivitelezői között eddig is kialakult. Remélem, hogy a jövőben az itt röviden vázolt szempontok alapján ez az együttműködés a szocialista kereskedelem fejlesztése érdekében még hatékonyabbá válik.

Magyar Tudományos Akadémia — Építőipari Tudományos Egyesület Ipari Építési Konferenciájának programja

Budapest, 1961. november hó 9—11.

A konferencia helye: Magyar Tudományos Akadémia
Budapest, V. Roosevelt-tér 9. II. emeleti előadóterem.

November hó 9-én, csütörtökön
reggel 9 órakor:

Dr. Rados Kornél
Az Építőipari Tudományos Egyesület Elnökének megnyitója.

Dr. Trautmann Rezső
Építésügyi miniszter
A magyar építőipar feladatai az ipari építés területén.

Dr. Szendrői Jenő
Ipari épülettervezés sajátosságai

Kardos Andor
Beruházó és generáltervező szerepe ipartelepek megvalósításában.

Takács Gyula
Ipari beruházások komplex gazdaságosságának kérdése hazai viszonylatban.

Prof. Theo Goranov (Bulgária)
Einige ökonomische Probleme der Industrieanlagen bei der Ausführung der Bestätigten Städtepläne.

S z ü n e t

Prof. dr. Ing. Walter Henn (NSZK)
Entwicklungstendenzen im Industriebau.

Pászti Károly
Kábel- és Sodronykötélgyár új üzemi csarnoka.

V i t a (kb. 13. óráig).

délután 15 órakor:

Tanulmányi látogatás a Kábelgyár építkezésének megtekintésére (XI. Budafoki-út. 60.)
Ismeretét tart: Mátrai Gyula.
Találkozás 15 órakor a gyár bejáratá előtt.
Megközelíthető: A Mőricz Zs. körtérről közlekedő 10-es autóbusszal. Leszállás a gyár előtt.

November hó 10-én, pénteken
reggel 9 órakor:

Dr. Rados Kornél
Mértekkoordináció és tipizálás az ipari építészetben.

Mokk László
Ipari vasbeton szerkezetek előregyártása.

Harasta Miklós
Előnyös tartószerkezetek az ipari építészetben.

Prokopy Rudolf
Ipartelepek fűtő- és szellőzőberendezésének gazdaságossági kérdései.

Szőke Gyula
Ipari Építési technológia gépesítése.

Dipl. Ing. Helmut Stapat (NDK).
Entwicklung der Typenprojektierung in der D. D. R.

S z ü n e t

Dr. Ing. Hermann Rühle (NDK)
Einige ergebnisse zur anwendung von Doppelt Gekrümmten wellenschalen aus Stahlbeton im Industriebau.

Bajnay László
Mérertrend, tűrések és illesztések az ipari építészetben.

Farkas Ipoly
Székesfehérvári új alumínium öntöde és présmű II.

V i t a (kb. 13. óráig).

Lux László
A konferencia eredményeinek összefoglalása.
Határozati javaslat beterjesztése.

November hó 11-én, szombaton.

Tanulmányi kirándulás Székesfehérvárra, a Könnyűfém-mű építkezésének megtekintésére.
Találkozás reggel 7/8 órakor a Technika Háza előtt.
V. Szabadság-tér 17.).

Lakóegységek bolt- és vendéglátóipari hálózata

KOVÁCS ALADÁR

A Kereskedelmi Tervező Iroda a belkereskedelmi tárcához tartozó kereskedelmi és vendéglátóipari egységek technológiai és műszaki tervezését végzi. Más tárcákhoz tartozó (É. M., tanácsai stb.) tervező irodák részére pedig altervezőként, az említett egységek technológiai és belső berendezési terveit készíti.

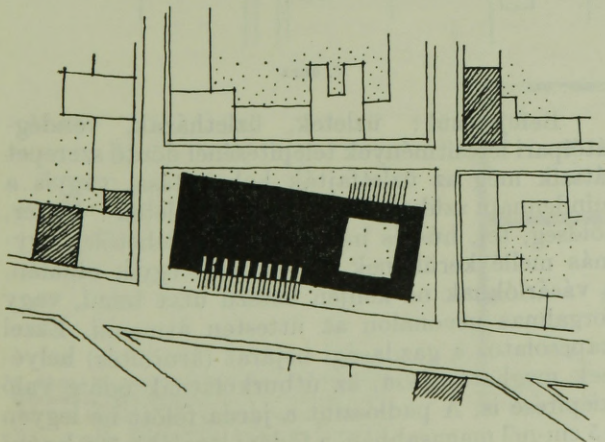
Városrész, lakótömb vagy foghíj épületek földszintjére vagy különálló földszintes épületekbe, pavilonokba telepítendő kereskedelmi és vendéglátóipari egységek helyét, nagyságát, profilját, illetőleg szakosításának mélységét, választékának árúcsoportjait, a műszakok számát stb. a Bk. M. hálózatfejlesztési osztálya az illetékes Tanács Kereskedelmi Osztályával egyetértésben határozza meg, figyelembe véve, hogy a napi fogyasztási cikkek egységei legfeljebb 300 méter körzetben megtalálhatók legyenek.

A megrendelő, akinek megbízása tehát egy meghatározott helyre telepítendő épület, vagy lakóegység tervezésére vonatkozik, biztosítja a program szerinti igényeket, megadja az egységre kijelölt típus- vagy egyedi terv alapján készült épület földszintjének kontúrvonalait és szerkezeti adottságait.

Üzlethálózat és vendéglátóipari egységek telepítése

1. Város belső területén, (foghíjban, vagy önálló épülettömbben) kereskedelmi főútvonalon, mellékútvonalon zárt sorú beépítések esetén a tervező adott helyzet elé van állítva. Az épület földszintjének utcai részét — főleg városképalakítás szempontjából — üzlet céljára alakítja ki. Itt az üzletek nagyságát, számát a beépítendő terület határozza meg. Az igényeket a rendelkezésre álló területtel kell összhangba hozni. Mivel fekvése, tájolása rendszerint kötött, figyelemmel kell lenni arra, hogy gyorsan romló cikket árusító bolt déli fekvésű üzletbe ne települjön.

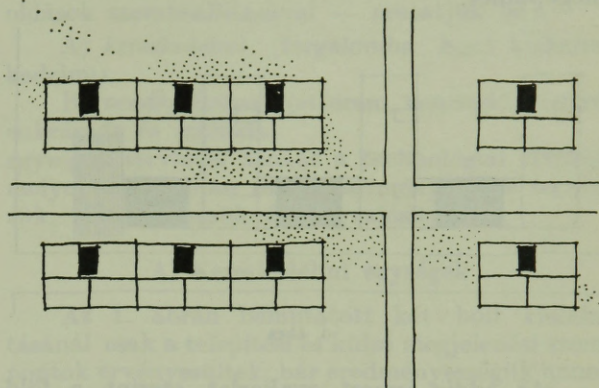
Nagy figyelmet kell fordítani a gazdasági bejáratra, főleg forgalmi, de nem kevésbé az egységes portál kialakításának szempontjából is.

1. ábra

Raktárt vagy szociális helyiséget még zárt kirakat mögé se telepítsünk.

2. Szabadon álló épülettömbök földszintjére telepítendő üzlet egységek kialakítását, területét minden esetben az épülettömb hossza határozza meg.

2. ábra

A jelenlegi különböző típusépületek szerkezeti adottságai, valamint beélt lépcsőházai csak kisebb egységek nehézkes kialakítását teszik lehetővé.

Kényszermegoldások születtek így, nem kielégítő technológiával, építészeti is kifogásolható megalkuvásokkal. Ebből következően magukon viselik az összes kereskedelmi és gazdasági hátrányokat. Az üzlettérbe beálló pillérek, emeleti ejtővezetékek elhúzása (ezek rabitz álmennyezetrel eltakarva), továbbá az egységes portálsor kialakítása sok esetben a szükségesnél nagyobb területet vesz igénybe stb. A beépítési költség magasabb, ennek ellenére korszerű üzlet nehezen alakítható ki.

A vendéglátóipari egység minden esetben terasz-igényes. Az erkélyek és lakószobák ablakai alá telepített terasz a lakók nyugalma zavarja, a teraszra néző erkélyek és lakásablakok pedig már természetes használatuk folytán is károsan befolyásolják a vendéglátó egység üzemét. Indokolt tehát a szórakozóhelyeknek lakóépületektől független, vagy laza kapcsolású telepítése.

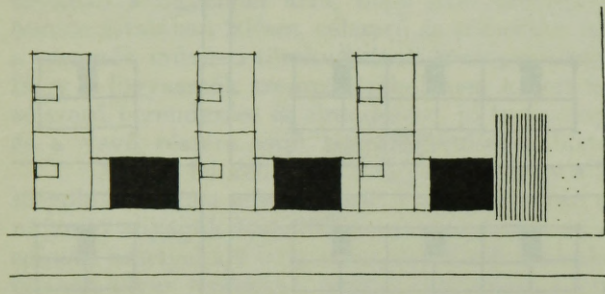
Nem egy esetben felépültek a lakóépületek és az üzletekről megfeledeztek. Ez esetben az adott lehetőséghez képest kell szinte belekényszeríteni az üzleteket. Az üzemeltető, ki az előzményeket nem ismeri, jogosan bírálja a tervezőt a rossz üzletechnológia miatt.

Amennyiben a telepítés adottsága, a városrendezés megkívánja, hogy az üzleteket típusépület földszintjére helyezték, a generáltervezőnek figyelembe kell vennie, hogy ezekre a helyekre csak olyan típusokat adaptáljon, melyeknek szerkezeti kötöttségei lehetővé teszik a korszerű üzletek kialakítását. Ne húzódozzon 3 méternél nagyobb belső kiváltástól, hiszen a homlokzat miatt a külső főfalon újabban már 5—6 méteres kiváltá-

sokat alkalmaz, de a belső térkialakítást feladat-körén kívül esőnek tekinti.

3. Szabadon álló épülettömbök közé csatlakozó földszintes üzletházak telepítése :

Földszintes könnyű szerkezetű, kimondottan a megkívánt területű beépítés, melynél lényegesen kisebb a beruházási költség, nem zavarja a lakóház nyugalmát, nem befolyásolja a lakásépítési programot, mert függetlenül a lakóépület befejezésének időpontjától, azzal egyidőben vagy előbb is megépülhet.

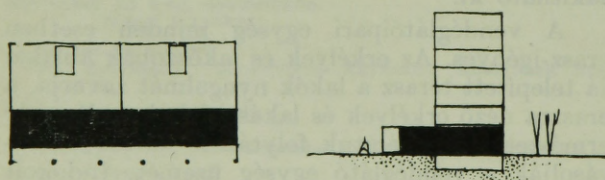

3. ábra

Az eddig ismert gyakorlat szerint a földszinten települő üzleti részt a kivitelező jóval a lakások befejezése után készíti el. A lakásokban már laknak, az üzlettér pedig még mindig felvonulási raktár, mert a lakásépítési program teljesítése a kivitelező elsőrendű feladata, az üzlet csak másodrendű, pedig az ott lakók mindennapi szükségleteinek kielégítését van hivatva teljesíteni. Jogos a lakók panasza, ha jóval beköltözésük után nyílnak meg az üzletek.

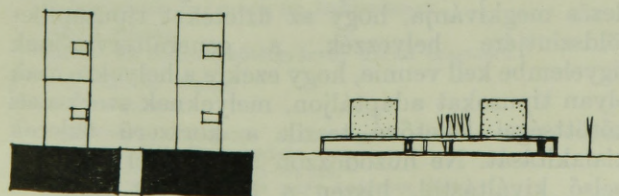
A típusberendezési elemek gyártása ugyan lényegesen megkönnyíti az üzletek megnyitását, de ez még mindig nem kielégítő. Erről a kérdésről lapunk más helyén részletesen szólnunk.

4. Érdekes az NDK egyik városában az emeletes épülettömbök elé csatlakoztatott földszintes üzletsor :

4. ábra

Két traktusos keskeny fesztávolságú típus-épület, melynek belső traktusát a lépcsőház ismétlődően megszakítja. Az üzletek kialakítását úgy oldották meg, hogy az épület elé mintegy 7 méteres, könnyű szerkezetű földszintes részt építettek, előtte árkádsorral, mely a napvédő ponyvát is helyettesíti.

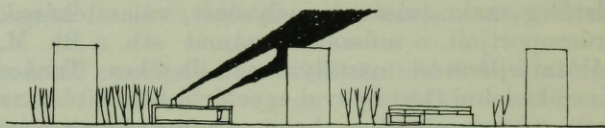

5. ábra

5. Szabadon álló épülettömbök elé épített és ahhoz csatlakozó földszintes esetleg egyemeletes üzletházak :

Egyik legsikerültebb kialakítását Budapest, XIV., Thököly út és Róna utca sarkán láthatjuk. A vendéglátóipari létesítmények teraszait itt az emeletre helyezték, nem zavarja sem a lakók nyugalmát, sem pedig az utca forgalmát, s a terasz használatára is zavarmentes.

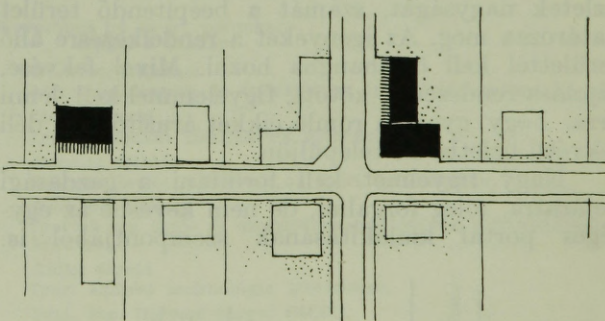
6. Önálló üzletházak, pavilonok a lakótömbök közé vagy elé, zöld övezetbe telepítve adják a legjobb és leggazdaságosabb megoldást. Főkövetelménye, hogy a legközelebbi lakóházból vagy hőközpontból nyerjen távfűtést.

6. ábra

Míg a lakótömbhöz csatlakozó üzletházaknál még megoldható a vegyestüzelésű fűtés — mert annak homlokfalain mind a kémények, mind a szellőző kürtők a tető fölé vezethetők — addig az önálló üzletházak és pavilonok égéstermékai, füstje zavarja az emeleti lakásokat. Városkép szempontjából sem épületes látvány a pavilonokból kiáradó füstgomolyag, még kevésbé a tetőtérből kiálló magas kéménycsoport.

7. Beszélhetnénk még a peremvárosi, vidéki városok, községek önálló üzletházairól. Itt fő törekvés, hogy a kereskedelmi vagy vendéglátóipari egység, rendeltetésének mértéktartó kihangsúlyozása mellett, a földszintes lakóépületek hangulatát átvegye, ne legyen kirívó, stílusában, formájában a táj jellegét magán viselje.

7. ábra

Befejezésül : üzletek, üzletházak, vendéglátóipari létesítmények telepítésénél döntő szerepet játszik még az üzletfajták bokrosítása, vagyis a mindennapi szükségletet kielégítő üzletek : fűszer, zöldség, tej, hús és háztartási bolt lehetőleg egymás mellé kerüljenek, az útvonal egyik oldalán, a vásárlóknak ne kelljen hosszú utat tenni, vagy forgalmas útvonalon az úttesten átmenni. Ezzel kapcsolatos a gazdasági bejárat (árutöltés) helyének meghatározása, az útburkolatnak odáig való kiépítése is. A padlószint a járda fölött ne legyen 15 cm-nél magasabban, a födém legalább 500 kg/m² hasznos terhelésre legyen méretezve.

Üzletek, boltok, vendéglátóipari létesítmények technológiája és gépészeti alapigényeik

FALUDI GYULA — KISS DEZSŐ

A legegyszerűbb kis boltnak, falatozónak, bisztrónak, vagy kisvendéglőnek is megvan a kötött üzemmenete — más szóval technológiája, „funkciója” —, amelynek esetleges mellőzését a vásárló — fogyasztóközönség, illetve az üzem dolgozói vagy az áru minősége sanylik meg; figyelembe vétele pedig természetszerűen irányítja a tervező építész kezét az egység építészeti tömegének, alaprajzi rendezésének és szerkezeteinek meghatározása során éppúgy, mint a belső terek, s egymáshoz kapcsolódásuk kialakítása és berendezése folyamán.

Az üzemmenetet meghatározó főbb tényezők építészeti szempontból:

- Az áru bemutatása,
- A vevő (fogyasztó) útvonala és vásárlási tevékenysége,
- Az eladók munkája, szociális igényeik,
- Az áruraktározás, mozgatás és utánpótlás.

E tényezők főként gazdasági, lélektani, munkaegészségügyi és áruvédelmi összetevőkből állanak.

Lapunk más helyén bővebben fejtjük ki a kereskedelmi és vendéglátóipari *hálózat* kialakulásának, tervszerű fejlesztésének szakmai kérdéseit; cikkünk keretében az egységek nagyságrendi kérdéseivel, forgalomlebonnyoló képességével, teljesítmény számaival legfőljebb szükségszerűen ott foglalkozunk, ahol ezek kihatnak a technológiai folyamatokra, illetve ahol a hibás technológia a gazdasági eredményeket károsan befolyásolja.

A tervező építész *szervező* feladata a fentebbi kötöttségeknek, mint alapkövetelményeknek olyan rendszerbe foglalása, amely mellett — jól választott szerkezetekkel — az *esztétikai* igények is kielégíthetők. A pusztán architektúrából kiinduló építészeti megoldás csaknem minden esetben lehetetlenné teszi a logikus üzemmenet, azaz a technológia jó kialakítását. Sokszor bebizonyosodott az alapvető sorrend helyessége: A technológiai elvek alapján kialakított üzemrendet kell

építészeti formába önteni, nem pedig a külső igényvel megrögzített architektúrába több-kevesebb megalkuvással és gyakran többletköltséggel beleerőltetni az üzemmenetet.

Példákon — lehetőség szerint jó és rossz megoldások szembeállításával — mutatjuk be:

A) *kereskedelmi* (forgalomba hozó kiskereskedelmi),

B) *vendéglátóipari* (étterem, vendéglő, bisztró, cukrászda és szálloda) egységek terveivel azokat a technológiai elveket, melyeknek alapján ma létesítményeinket tervezzük, véleményezzük és megvalósítjuk.

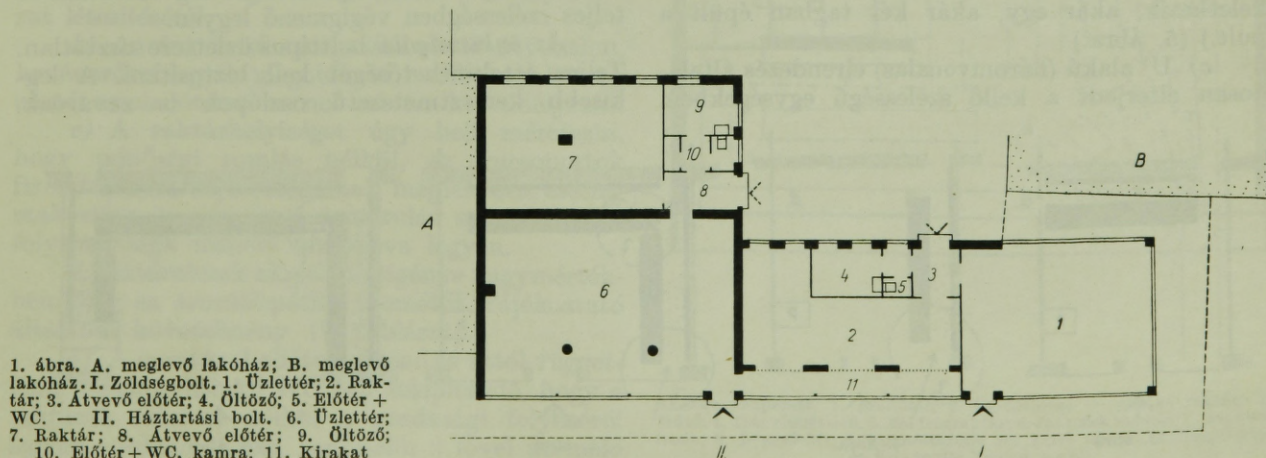
A) Kereskedelmi egységek

Az 1. ábrán bemutatott két bolt kialakításánál csak a telepítési és külső megjelenési szempontok érvényesültek, bár eredményességük ennek ellenére is vitatható. A kereskedelmi igények kielégítése itt egyszerűen megoldhatatlan. (A zöldség-gyümölcsboltban például nem lehet eladóasztalt (pultot) és pénztárt elhelyezni a bejárat és a háromoldali üvegezés miatt. Az önkiszolgáló háztartási bolt bejáratí ajtaja rossz helyen van, a két oszlop a berendezhetőséget és a pénztáros munkáját zavarja, gyümölcsbolt raktára elé helyezett zárt kirakat megoldás erőltetett, korszerűtlen, építészeti „nem tiszta”).

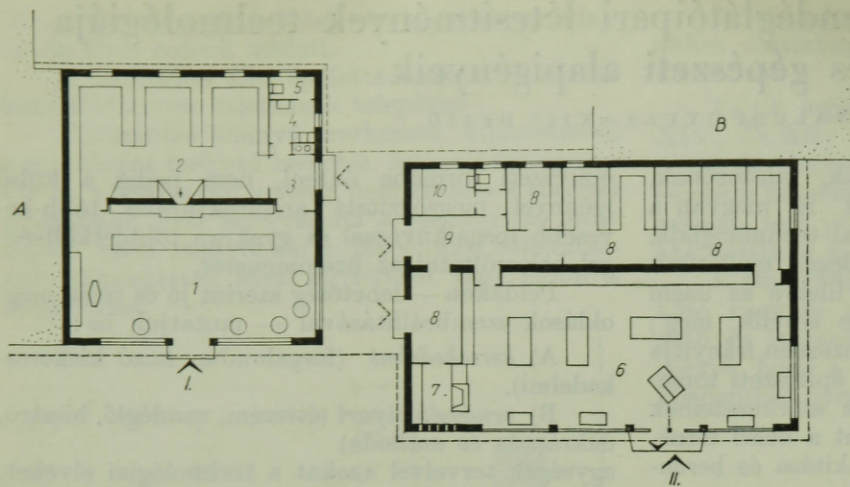
E két egységnek helyesbített változatát a 2. ábra mutatja.

Fenti két bolt a *hagyományos* és az *önkiszolgáló* eladási módszer alapvető követelményeinek bemutatására is szolgálhat:

Hagyományos bolttípusnál az üzletteret két részre osztja az eladóasztal (pult): vevőterre és eladótérre. Építészeti szempontból a kettéosztás akkor jelentkezik, ha az eladók fülszerűen kiképzett, formailag is elválasztott térben dolgoznak. Ezt a megoldást — bár esztétikailag helyes — általánosítani azért nem szabad, mert az árusítófülkék belsőépítészeti okokból alacsonyabb mennyezettel

1. ábra. A. meglévő lakóház; B. meglévő lakóház. I. Zöldségbolt. 1. Üzletter; 2. Raktár; 3. Átvevő előtér; 4. Öltöző; 5. Előtér + WC. — II. Háztartási bolt. 6. Üzletter; 7. Raktár; 8. Átvevő előtér; 9. Öltöző; 10. Előtér + WC, kamra; 11. Kirakat

2. ábra. I. Zöldsegbolt (hagyományos). 1. Üzletter; 2. Raktár; 3. Előtér-átvevő; 4. Szoc. rész (öltöző, WC, kamra)
II. Háztartási bolt (önkiszolgáló). 6. Eladótér; 7. Hagyományos eladószakasz; 8. Raktárak; 9. Átvevőtér; 10. Szoc. rész (öltöző, előtér, WC)

lehatároltak, az üzemi túlnyomó részében mesterséges világítást kívánnak, ennek viszont az a káros következménye, hogy az ott dolgozók a fejükhöz közel kerülő lámpatestek fény- és hőhatása folytán gyorsan fáradnak.

Az üzletter méretét a várható forgalom alapulvétele mellett a bútorozás lehetősége is korlátozza.

A pénztárt minden vásárló igénybe veszi, azért jól látható, könnyen megközelíthető helyre kell telepíteni, általában az eladóasztalokkal szemben, közel a kijáráshoz, de egészségvédelmi szempontból szélvédetten, esztétikai okokból pedig nem háttal a kirakatüveghez. (A pénztáros mellékfeladata egyébként az üzletter figyelemeltartása is.)

Az eladóasztalok (pultok) ismert elrendezései:

a) Egyvonalas, egyenes pult, a bejáráttal szemben vagy az utcavonalra merőlegesen. A megkívánt legkisebb méret a pultra merőlegesen 4,50 m, amelyből kerekén 2 m-t foglal el a pult + eladó mozgásfelülete + hátfalállványzat. A fennmaradó 2,50 m a tervezési irányelvekben megkívánt legkisebb szélességméret a közönség részére. — Kis egységek, 1—2 eladóhelyes boltok elfogadott rendszere. (3. és 4. ábra.)

b) L alakú (kétvonalas) elrendezés a széles választékú boltok ismert alakzata. (A pult mögé betekintést engedni az utca felől nem előnyös, ezen felül az L alak sarkában holt eladófelület keletkezik, akár egy, akár két tagban épült a pult.) (5. ábra.)

c) U alakú (háromvonalas) elrendezés általánosan elterjedt a kellő szélességű egységekben.

(Berendezési gondot okoz a pénztár elhelyezése s a pultok kirakatokhoz vagy betekintő nagy nyíláshoz csatlakoztatása.) (6. ábra.)

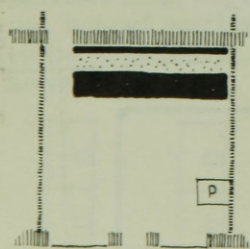
d) Körbefutó (négyvonalas) berendezés csak nagy területű, legalább 7 m mélységű nagyüzleteknél, áruházaknál alkalmazható, hátfalas kirakatrendszer esetén. A pénztár és csomagoló legjobb helye középen. (Rendszerint nehezen oldható meg az eladófelületeknek a megfelelő szakraktárakkal megkívánható közvetlen kapcsolata, illetve e követelmények építészeti formába öntése.) (7. ábra.)

e) Szigetszerű középárusítóhely csak kevés helyen alkalmazható olyan cikkeknel, amelyek nem térigenyesek s ritkán kell utánpótlásukról gondoskodni. (Ékszer, ajándék, biszu, illatszer, töltőtoll stb.) Áruházakban, nagyüzletekben elfogadott forma, kevés árutárolási hátfalfelülettel, amelynek legnagyobb magassága 1,30 m az eladótér áttekinthetősége végett.

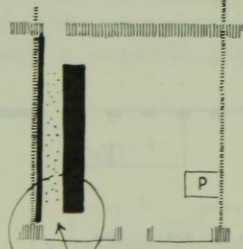
Nem közszükségleti igényesebb cikkek forgalomba hozására épülő egységekben a hosszpultok helyett asztalkák alkalmazhatók (óra-ékszer, fotó-optika, zenemű, hangszer stb. boltokban.)

Minden árusítóhely mögött megkívánható a pult hosszának megfelelő hosszúságú és az áru méretének megfelelő mélységű áruállványzat (hátfal) kialakítása. Ezért a gazdasági részhez vezető ajtó helyét úgy kell megválasztani, hogy az eladófelület mögötti állványzat lehetőleg osztatlan és teljes szélességben végigmenő legyen.

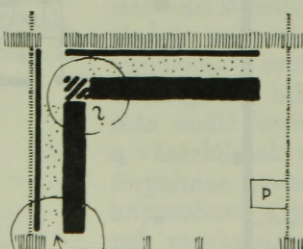
Az önkiszolgáló bolt típus üzlettere osztatlan. Teljes áttekinthetőséget kell biztosítani. A legkisebb keresztmetszetű oszlopok is zavaróak.

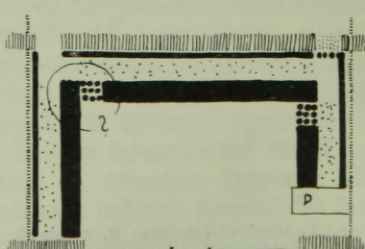
3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

Bejárata és kijárata egymáshoz közelfekvően az utcai homlokvonal jobboldalára telepítendő, hogy a vásárlóközönség mozgása az óramutató járásával ellentétesen jobbról balra haladó irányú legyen, minél kevesebb kényszerítő terelő építészeti elem alkalmazásával, helyette a berendezést — tehát az árukináló középárusító helyeket (gondolákat) és faliállványokat, hagyományos pultszakaszokat — kell úgy elhelyezni, hogy a vevőközönség az egész üzletteret akaratlanul átjárja, s így a szándékolt beszerzésen felül is vásároljon, majd a pénztárak egyikének érintésével távozhasson. Hagyományos eladóhely az önkiszolgáló boltokban mintegy 15—30% arányban a csak kimérve árusítható cikkekhez szükséges (pl. csemegéáru, méteráru, illatszerek, olajok stb.)

Technológiai jól megoldott nagyobb méretű önkiszolgáló vegyesboltot — szupermarketet, szuperettet — mutatunk be alaprajzban: (8. ábra.)

Forgalomátbocsátó képessége mintegy 30%-kal nagyobb a hasonló nagyságú hagyományos rendszernél. Az impulzív vásárlás — mérések szerint — eléri a szándékolt vásárlás összegének 30—35%-át.

Önálló kiválasztással (helytelenül „önkiválasztással”) árusító ún. preszelektációs boltrendszer vásárlótere bemutatásra s egyben vásárlásra szolgál. Két változata ismert: *Minták után* árusító módszer, amelyeknél a mintadarabra helyezett jelzőszám és ár bemondása alapján raktárról vagy hagyományos pultnál történik az áruátadás, kiegyenlítés, csomagolás. *A szabad kiválasztású* változatnál a megtekintett darabot kapja meg a vevő, kiegyenlítés után. Mindkét változat bevált, elsősorban iparcikkek, ruházati cikkek árusító egységekben és áruházi osztályokon. Alapfeltétel a lehetőleg teljes áruválaszték szakszerű bemutatása. (Kirákatok, vitrinek, forgóállványok, hozzáférhető falipolcok stb. útján.)

Az áruszállítás, raktározás, árumozgatás feltételei, úgyszintén a bolti dolgozók egészségügyi és szociális igényeinek biztosítását előíró tervezési irányelvek minden árusítási módnál közel azonosak:

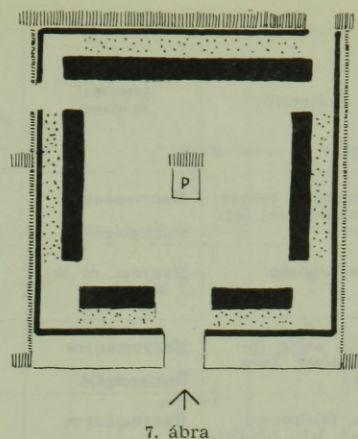
a) Az áruszállítás a vevőbejáratától független gazdasági bejáraton, lehetőleg mellékútvonalról legyen lebonyolítható, megfelelő méretű ajtón s belső gazdasági folyosón át. Csak zártosorú, 1—2 eladóhelyes kis egységeknél lehet szükségből eltekinteni a külön gazdasági (hátsó-v. oldal) bejárat létesítésétől.

b) Az áru belső mozgatása rövid útvonalon, kevés erővel legyen megoldható, e célból a raktárak zömét az eladótérrel azonos szinten kell elhelyezni!

c) A raktárhelyiséget úgy kell méretezni, hogy minőségi romlás nélkül, az árucsoportok fizikai-kémiai sajátosságainak megfelelően esetleg szakosítva az átmeneti árutárolás az utánpótlás folytonossága mellett biztosítva legyen.

A raktáraknak alapterületigénye nagymértékben függ az áruutánpótlás ütemétől. Tájékoztató általános követelmény (1. táblázat).

d) A mosdóval ellátott öltöző és attól függetlenül megközelíthető WC úgy telepítendő, hogy a raktárak érintése nélkül a gazdasági folyosóról legyen elérhető. Kicsi, legfőljebb 3 fővel üzemelő

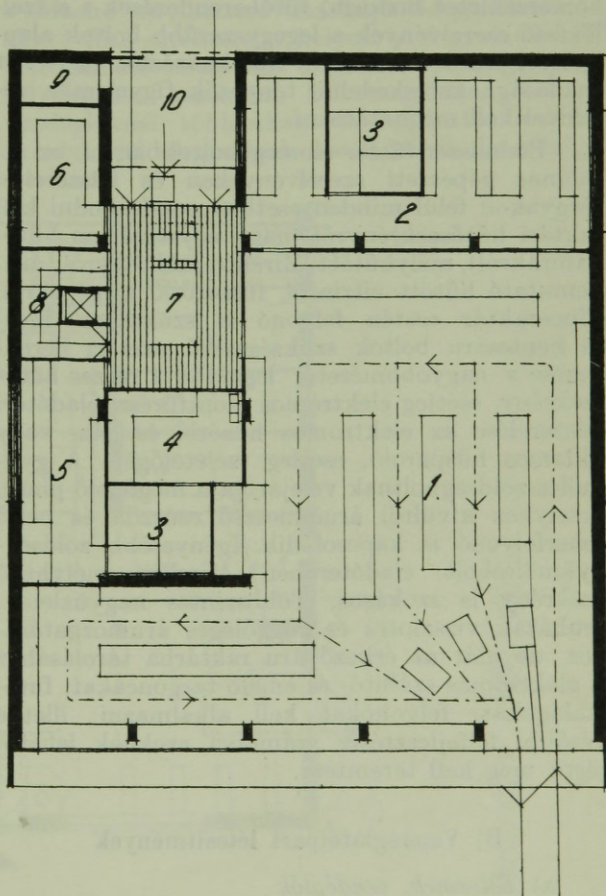

7. ábra

igénytelenebb egység WC-jének megfelelő nagyságra bővített előtere egyben öltöző-mosdó céljára is kialakítható.

Minden dolgozó részére külön kell ún. nagyméretű öltözőszekrényt (33 × 50/170 cm) elhelyezni nem emeletes elrendezésben.

Az üzlet, üzletház, áruház MOTI 23-61 jelű tervezési irányelve tartalmazza mindazokat az előírásokat s fentebbieken túlmenő műszaki, szerkezeti, tűzrendészeti és vagyonvédelmi, egészségügyi és munkavédelmi stb. követelményeket, amelyeknek ismerete és betartása a jó egységek létesítéséhez elengedhetetlen.

8. ábra Szuperett. 1. Eladótér; 2. tej-csemege — pékáru raktár; 3. Hűtő; 4. Hús előkészítő; 5. Zöldségraktár; 6. Iparcikk raktár; 7. Átvevőiroda; 8. Lépcső-lift; 9. Szeméttároló; 10. Belső udvar. (Tolnay Lajos és Szladovits Vilmos terve)

1. táblázat

	Árucikk (boltprofil)	Árusítási módszer	A raktárak nagysága az üzlettér alapterületéhez viszonyítva
Élelmiszer	Fűszer, csemege, kenyér péksütemény, tej, tejtermék	Hagyományos Önkiszolgáló	50—70 % 40—60 %
	Gyümölcs, zöldség	Hagyom. és önkisz.	80—100 %
Iparcikk	Háztartási, papír, írósz, illatszer, üveg, porcelán	Hagyományos Önkiszolgáló	50—70 % 40—60 %
	Készruha, fehérnemű, divatárú, bőr- bőrdíszmű, cipő, vas- edény műszaki, sport, játék, stb. lakástextil, méterárú	Hagyományos Önálló kiválasztású	40—50 % 35—90 %
	Óra, ékszer, ajándék foto-optika, könyv	Hagyományos	25—30 %

Gépészeti ellátottság nélkül ma már nem képzelhető el kereskedelmi egység. Az üzlettér, a kirakatok, külső feliratok megvilágítása, az egészségügyi előírásokat kielégítő vízellátás, az erőkímélő felvonó-, szállító-, őrlő-, stb. gépi berendezések, az áruomlást gátló hűtőkamrák és szekrények, az áruajánlást elősegítő hűtött vitrinek, a szükséges hőmérsékletet biztosító fűtőberendezések s a szellőztető szerelvények a legegyszerűbb boltok alapigényei közé tartoznak. Alkalmazásuk mértékét gazdasági, kereskedelmi tényezők figyelembe vételével kell meghatározni.

Élelmiszer-fűszer-csemegeboltokban pl. az általános gépészeti szerelvényeken és felszerelési tárgyakon felül minden esetben gondoskodni kell raktári hűtőszekrényről (nagy egységekben hűtőkamrákról), mélyhűtött Mirelite szekrényről, árubemutató hűtött vitrinről, fűszerőről kisgépekről. Pinceraktár esetén felvonó is szükséges. Hús- és hentesáru boltok szükségszerű raktári berendezése a nagyobb méretű, legalább 2 részes hűtőszekrény, esetleg elektromos csontfűrés, eladótéri felszerelése az elektromos húsőről és gáz- vagy villamos húspároló, esetleg szeletelőgép. A gyümölcs-zöldségboltoknak velejárója a megfelelő pince, amelyhez kívülről áruömlesztő csúszda és belső teherfelvonó is kapcsolódik. Igényesebb zöldség-gyümölcsbolt eladótérben Mirelite mélyhűtő szekrény is szokásos. Többszintes nagyüzletek, áruházak vízszintes és függőleges árumozgatásához, de már az érkező áru raktárba tárolásához is elektromos szállító- és emelő targoncákat, futószalagokat, felvonókat kell alkalmazni, illetve későbbi felfejlesztésre számolva ezeknek lehetőségét meg kell teremteni.

B) Vendéglátóipari létesítmények

a) Éttermek, vendéglők

A *hagyományos* fogyasztótér technológiájának legfontosabb tétele: a vendég érkezési pontját úgy kell meghatározni, hogy a tálalóajtótól

távol essék, s zavaró keresztforgalom ne legyen a vendégek és a felszolgálat útvonala között. (E tekintetben az alább bemutatott kisvendéglő megoldása hibás!) (9. ábra.)

Az *önkiszolgáló éttermek* fogyasztóterében gyorsabb és nagyobb forgalommal kell számolni, az érkező és távozó vendégek útvonaltát szorosabban kell megszabni. A választékot táblán, fényképen vagy hűtött vitrinben be kell mutatni az érkezési, illetve a tálalóasztalhoz vezető útvonalon. A férőhelyek számával arányban legyen a tálaló — kiadó asztalok hossza, figyelemmel arra, hogy átlagban 3—4 perc szükséges egy-egy főétkezési adag átvételére és kiegyenlítésére, az elfogyasztására viszont 20—25 percet kell felvenni. Torlódás rendszerint a fogyasztó asztaloknál jelentkezik.

A fogyasztótérket befogadóképesség (az ülőhelyek száma) szerint, az üzemi részeket viszont egy-egy főétkezés alatt kiszolgáltató adagszám alapján kell méretezni. (Adag: egy főétkezés alatt egy fő összefogyasztása).

Az *üzemi-gazdasági* rész közel azonos, akár hagyományos, akár önkiszolgáló rendszerű a fogyasztótér. Különbség a tálaló megoldásában van.

Fontosabb előírások: A nyersáru beszállítására gazdasági bejárat szükséges, amely egyben személyzeti bejárat is lehet. A nyersanyag ne keresztezze a készáru útját. A személyzet, beérkezésénél rövid úton érje el az öltözőt s a feldolgozó-üzemi részek (konyha, előkészítők) érintése nélkül jusson a fogyasztótérbe. A konyha tálaló útján kapcsolódjék a fogyasztóhelyiséghez (önkiszolgál. egységnek lezárható üvegfallal is csatlakozhat a fogyasztótérhez), közvetlen kapcsolata legyen a húselőkészítővel, fekete mosogatóval és lehetőleg a fehér mosogatóval is. Pincére föltétlen szükség van, hordóleeresztő aknával, illetve felvonóval. A sörpince legfőljebb 2 m távolságban lehet a tálalóban álló söntéspulttól. Az öltözőből vagy annak előteréből nyílóan zuhanyozó is szükséges. A göngyöleg és a hulladék átmeneti tárolását meg kell oldani. Házonkívüli fogyasztásra is termelő konyhaüzemnél az elvitelt a konyhához átadóablakkal kapcsolódó, az üzem érintése nélkül megközelíthető kiadóhelyiségen át kell biztosítani.

Gépészeti szerelvények és technológiai gépesítés tekintetében a vendéglátóegységek igényesebbek, mint a boltok. A vendéglátótérben az óránkénti négy-ötösörös légcserét, a konyharész páramentesítését és ködtelenítését, nyers- és készáruk hűtését, az itálpincék előírt hőmérsékletét, az üzemi rész állandó melegvízszolgáltatását — az általános gépészeti (fűtési, világítási, víz-csatornázási és energiaszolgáltatási) igényeken felül — alapkivánalomnak kell tekinteni. A konyhagépek, technológiai gépek részére a megfelelő energia biztosítása ugyancsak elengedhetetlen. Szokásos gépek: tűzhelyek, főzőszámolyok, üstök, sütőkemencék, gyorsütők, pirítók, egytetemes konyhagép, daráló-őrlogépek, hűtőszekrények, sör-légkompressz-

szor, espressogép, tányérmelegítők, melegpultok, szeletelő, mosogatógépek, padlókefélgépek, boiler stb.

Az éttermekre, vendéglőkre, sörözővendéglőkre, idényjellegű egységekre vonatkozó *tervezési irányelvek* elkészültek és rövidesen kiadásra kerülnek.

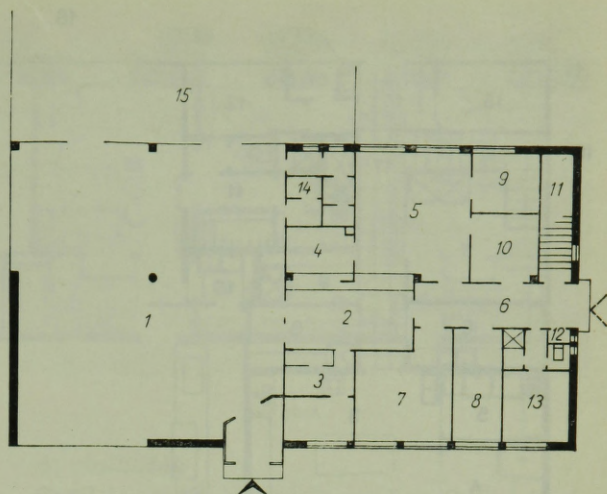
Az üzemi konyhák szolgáltatásaikban, választékaikban eltérnek az ún. kereskedelmi vendéglátóüzemek konyháitól, ezért kialakításukra bizonyos fokig eltérő irányelvek irányadók. E cikk keretében csupán utalunk az érvényben levő irányelvekre: MOTI 9—59 Üzemi konyhák, MOTI 19—60 Csoportos étkeztetést szolgáló éttermek.

b) Falatozók, bisztrók, borozók

A főétkezések közötti, kisebb fogyasztás kiellégítését célozzák, ezért vendéglátóterük csak állófogyasztásra, vagy részben álló-, részben ülőfogyasztásra van berendezve. Szokásos jellemzőjük a bő áruválasztéknak hűtött pultszakaszokban s vitrinekben való bemutatása. Az álló fogyasztó rendszerint előreváltott blokk ellenében a pultnál önkiszolgálással, illetve helyesebben gyorskiszolgálással veszi át az áruját, az ülőfogyasztó részében gyakoribb a hagyományos pincérkiszolgálás.

Üzemi részük az áruválasztéktól és a szolgáltatások milyenségétől függ.

Ha túlsúlyban meleg egytál ételt — akár többfélé is —, de kisebb mértékben frissensülteket s egyben hideg készételt, italt és frissítőket szolgáltat az egység, részben pultrendszeren át, előre-váltott blokk ellenében, részben pedig tálalón keresztül pincérfelszolgálással, — *ilyenek a melegkonyhás népbüfék* —, akkor az üzemi-gazdasági

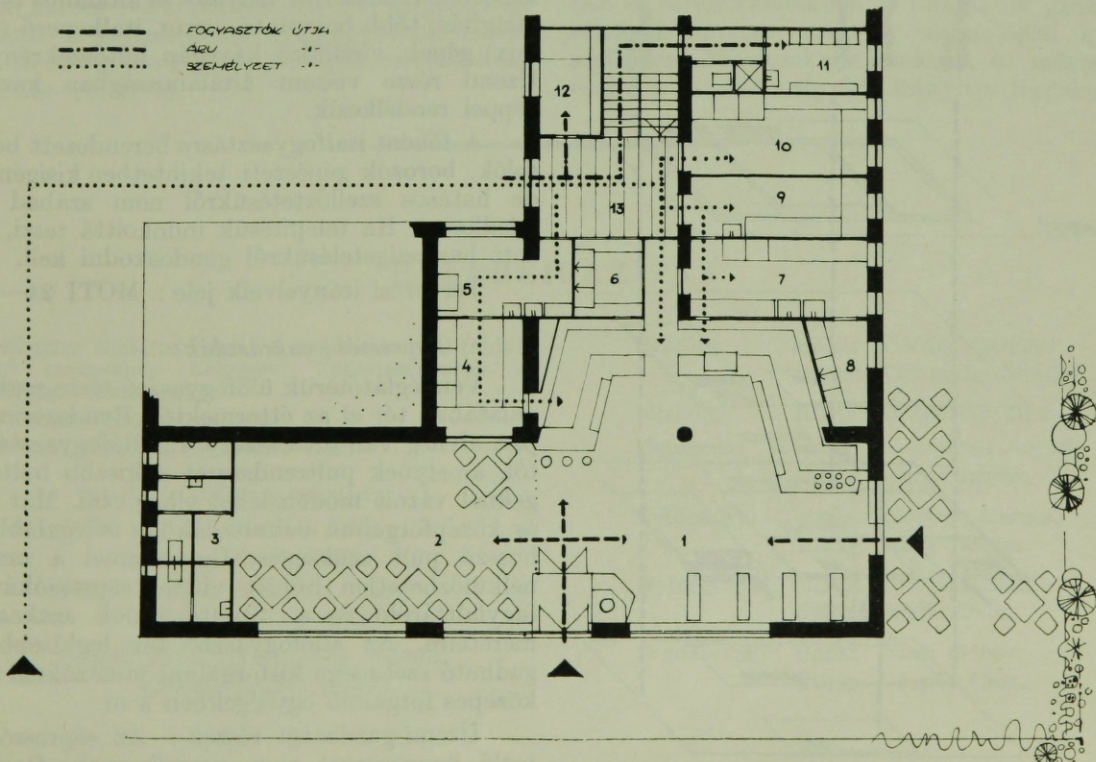

9. ábra. Kisvendéglő. 1. Fogyasztótér; 2. Tálaló; 3. Italkiadó és raktára; 4. Fehér mosogató; 5. Konyha; 6. Átvéő gazdasági folyosó; 7. Raktár; 8. Zöldségelőkészítő; 9. Fekete mosogató; 10. Hús előkészítő; 11. Pincelépcső; 12. Hulladékgyűjtő; 13. Szoc. rész (öltöző, WC, zuhanyzó és előtér) 14. Közönség WC csoport; 15. Kerthelyiség

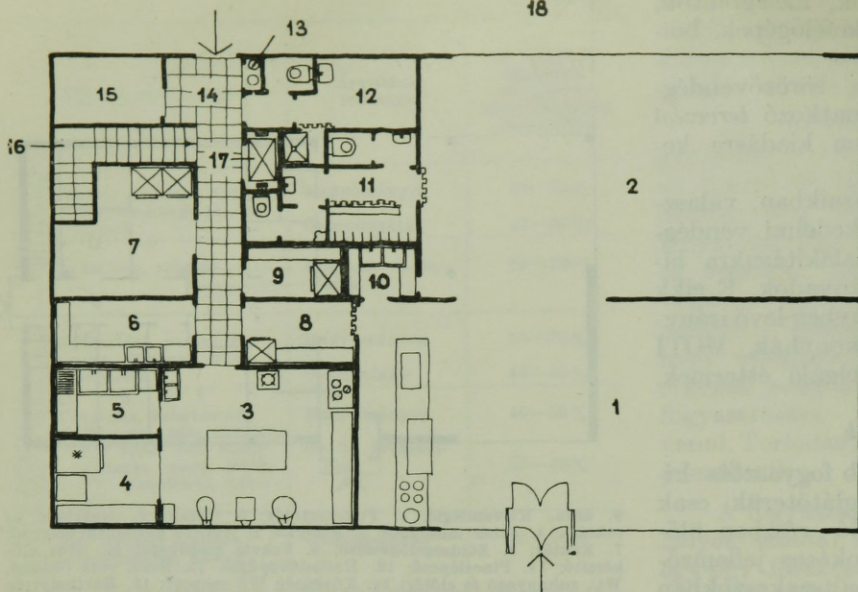
helyiségsorozatuk azonos a vendéglőkével, méretezésük a kiszolgáltató adagok száma szerint történik.

Ha csak egy-kétféle frissensültet és gyorsfőzési cikkeket készít az egység és egyébként választékára a hideg készételek, frissítők és esetleg palacsinta vagy poharas bor a jellemző — ilyenek a „Mackó” és „Bisztró” márkájú *hidegfalatozók* —, akkor főző-sütőkonyha helyett a fogyasztótérből betekintheső sütőfülke elegendő, de a járulékos helyiségeket hasonlóan kell megoldani, mint a vendéglőknél, többetként esetleg biztosítani kell a helyi különlegességek készítésének lehetőségét

--- FOGYASZTÓK ÚTJA
--- ÁRU
..... SZEMÉLYZET

10. ábra. Bisztró. 1. Álló fogyasztótér; 2. Ülő fogyasztótér; 3. WC csoport; 4. Infra-sütők; 5. Hús előkészítő; 6. Mosogató; 7. Hideg konyha; 8. Mosogató; 9. Cukrász befejező; 10. Raktár; 11. Szoc. csoport; 12. Iroda; 13. Átvéő. (Szladovits Vilmos terve)

11. ábra. Cukrászda. 1. Álló fogyasztótér; 2. Ülő fogyasztótér; 3. Cukrász termelőkonyha; 4. Sütőfülke; 5. Fekete mosogató; 6. Előkészítő; 7. Nyersanyagraktár; 8. Szervíz; 9. Készáruaktár; 10. Fehér mosogató; 11. Ruhatár és WC csoport; 12. Szoc. rész (öltöző, WC, zuhany); 13. Hulladékgyűjtő; 14. Átvételi tér; 15. Iroda; 16. Pincelépcső; 17. Teherfelvonó; 18. Terasz (kert)

is. (Pl. hidegkonyhát, salátakonyhát kell létesíteni, ha mennyiségileg is lényeges cikk az itt készülő hidegtál-féle, vagy gyümölcssaláta stb.) (10. ábra).

Ezek a falatozó-bisztrók váltják fel a főként italfogyasztásra beállított *falatozó-italboltokat*, amelyekben hideg készételeken kívül — a megfelelő kiskonyha és járulékaiknak létesítése esetén — egyféle meleg ételt is forgalomba szabad hozni. (Pl. bablevest, pörköltet stb.) Jellemzője az álló fogyasztás („talponálló”).

A *borozó* vendéglőtípusú egység, főként táj- jellegű borok fogyasztására, hideg készételválasztékkal. Ha megfelelő konyharésszel rendelkezik, egy-kétféle melegített is árusíthat. Jellemzője az ülőfogyasztás.

A *borkóstoló* csak tiszta bort árusíthat, helyi fogyasztásra 1 dl-es poharakban, elvitelre kimérve és palackozva is. Boron kívül más italt, még frissítőt vagy szódavizet sem árusíthat. Álló fogyasztás jellemzi. Üzemi része kéziratárból és pincéből, szociális részből, esetleg irodából áll.

A falatozók, bisztrók *gépészeti igénye* üzlettér szempontjából fokozottabb, mint a vendéglőké. Erősebb, rendszerint fénycsőves általános és helyi világítás, több bemutató vitrin, italkeverő (Thurmix) gépek, virslifőző, kávégep, hűtőszekrény stb. Üzemi része viszont általánosságban kevesebb géppel rendelkezik.

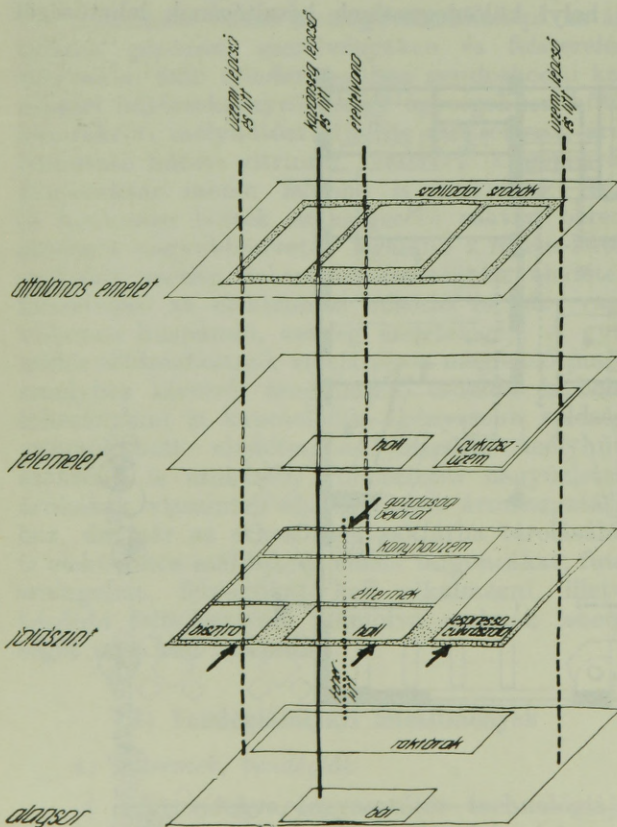
A főként italfogyasztásra berendezett borkóstoló, borozók gépészeti tekintetben kisigényűek, de hatásos szellőztetésükről nem szabad megfedkezni. Ha telepítésük indokoltá teszi, fokozott hangszigetelésükről gondoskodni kell.

Tervezési irányelveik jele : MOTI 24—61.

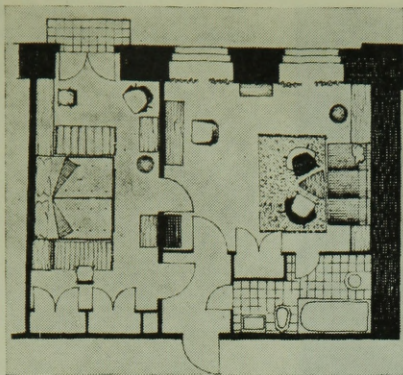
c) *Espressók, cukrászdák*

Vendéglátóterük ülőfogyasztó része csak hanglejtésben tér el az éttermektől. Rendszerint csupán elvileg van elválasztva az állófogyasztó résztől, amelynek pultrendszerét a kisebb bolttegyeségeknél vázolt módon lehet elhelyezni. Már a kis- és közepforgalmú cukrászdákban is legalább 5 m hosszú pult szükséges, figyelemmel a ma már nélkülözhetetlen hűtött vitrin, espressókávégep, fagylalttároló és a frissítő italok szakaszának méreteire. Az állófogyasztó tér legkisebb elfogadható szélessége kisforgalmú presszóknál 2,5 m, közepes forgalmú egységekben 3 m.

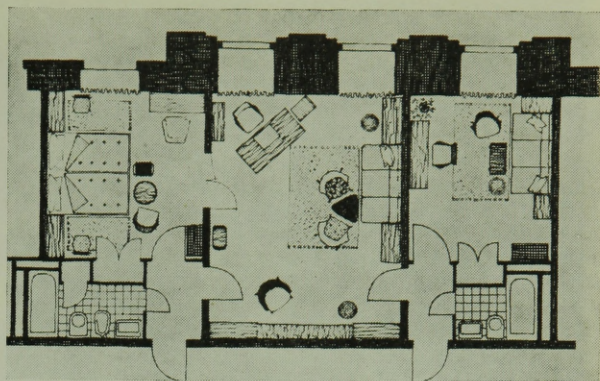
Üzemi-gazdasági részek : Az espressók termelő üzembrésszel nem rendelkeznek. Gazdasági helyiségeik : Teakonyha, kéziratár, mosogató,

12. ábra

13. ábra

14. ábra

szociális rész öltözővel, mosdóval, WC-vel, esetleg iroda. A gazdasági folyosó lehetőleg hátsó gazdasági bejáratral is rendelkezze. Itt is alapkövetelmény, hogy a dolgozók a szociális helyiségcsoportot a raktár, mosogató és teakonyha érintése nélkül közelíthessék meg.

Cukrászdnak termelőüzemmel rendelkező egység nevezhető. Úgy helyes elrendezni az alaprajzot, illetve úgy kell megválasztani a közös gazdasági bejárat helyét, hogy a termelőüzem elválasztható legyen a cukrászda kereskedelmi részétől, mert az üzem munkaideje rendszerint nem azonos a cukrászdarész nyitvatartási idejével. (11. ábra).

Ha a cukrászda termelőüzeme más egységet is ellát készítményeivel, akkor árukiadót is kell létesíteni a hozzátartozó szállítóedény-fertőtlenítő fülkével.

A vonatkozó *tervezési irányelvek*, amelyek kereken három éve készültek, ma már kiegészítésre szorulnak a kereskedelmi cikkjegyzékek módosulása és az egészségügyi hatóságok rendelkezései figyelembe vételével.

d) Szállodák

Szűkreszabott keretünk csak példán ábrázolva engedi meg e szakkönyvet igénylő anyag érintését. A közelmúltban átépített és korszerűsített Royal szálló üzemmeneti vázlatán tüntetjük fel a technológiai rendszert (12. ábra).

Szoba- és lakosztálytípusok a Royal szállóból (13—14. ábra).

A szállodák tervezési irányelvei elkészültek, rövidesen forgalomba kerülnek.

A Magyar Építőipar e számának képanyaga tanúsítja, hogy a magyar szocialista kereskedelem és vendéglátás igyekszik a növekvő életszínvonalal együtt emelkedő áruforgalom lebonyolítása során a lakosság igényeit kielégíteni. A tervezők, kivitelezők, beruházók is ebben a szellemben dolgoznak.

A formakeresés, a múltba visszatekintés nehéz esztendeiben szélsőségekbe estünk. Mai üzleteink, éttermeink és cukrászdáink építészeti kialakításában és berendezéseikben is találhatók jószándékú túlzások éppúgy, mint a technológiai igényességükben. Mindezeknek szakmai és műszaki bírálatára a *takarékosság* felé irányítja figyelmünket.

HELYREIGAZÍTÁS

A Magyar Építőipar ezévi 8. számában (384. oldal) az első szakosztály helyesen: Épületszerkezeti és Technológiai Szakosztály.

A felsorolásból kimaradt:

Főtitkár helyettes: Messinger Géza.

Az ÉTE területi csoportjai:

Győr: elnök: Horváth Pál;
titkár: Pesti Tibor.

Pécs: elnök: Benedetti Tibor;
titkár: Kovács Jenő.

Szeged: elnök: Breinovics Vilmos;
titkár: Tarnai László.

Sopron: elnök: Winkler Oszkár;
titkár: Kubinszky Mihály.

Miskolc: titkár: Szoboszlai Tibor.

Debrecen: elnök: Dr. Letényi Árpád;
titkár: Lencse István.

Tatabánya: elnök: Komor Kornél;
titkár: Nagy István.

Nyíregyháza: elnök: Kollonai Béla;
titkár: Scholz Béla.

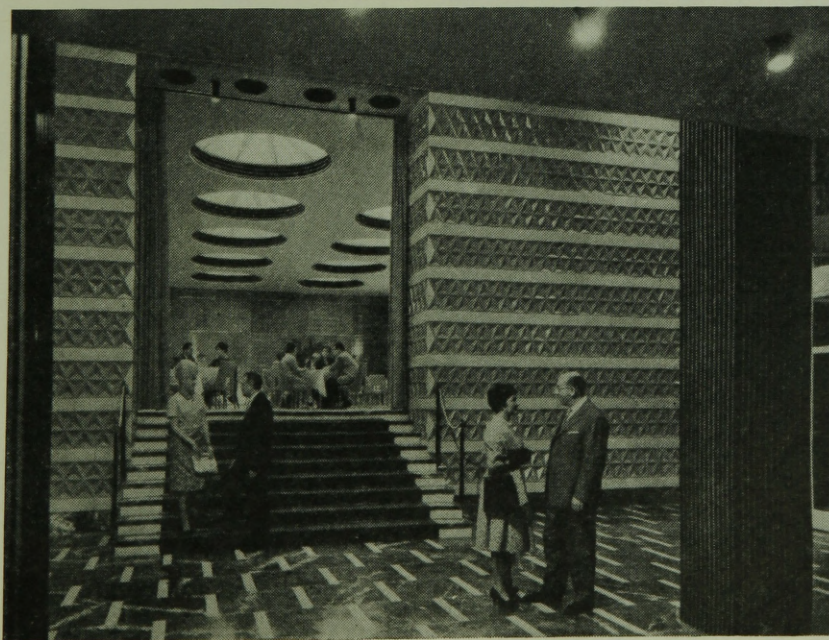
Szombathely: elnök: Iszak Gábor;
titkár: Gáspár Géza.

Szemelvények az újabb kereskedelmi és vendéglátóipari létesítményekről

1. ábra. A Royal Szálló előcsarnoka
Tervező: KERTI, Kovácsy László

2. ábra. Royal Szálló, porta, hall
Tervező: KERTI, Kovácsy László

3. ábra. Royal Szálló, interieur
Tervező: KERTI, Kovácsy László

4. ábra. Royal Szálló, lakosztály
Tervező: KERTI, Mikó Sándor

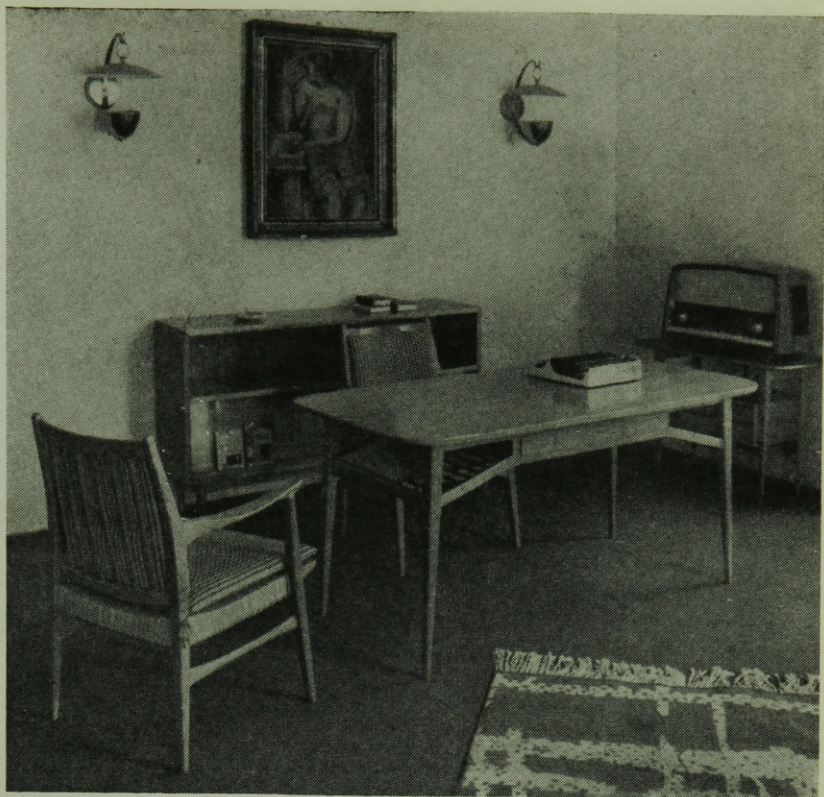

5. ábra. Royal Szálló, lakosztály
Tervező: KERTI, Mikó Sándor

6. ábra. Royal Szálló, hall a grillben
Tervező: KERTI, Kovácsy László

7. ábra. Gellért Szálló, lakosztály
Tervező: KERTI, Gaubek Júlia

8. ábra. Metropol Szálló, hall
Tervező: KERTI, Nagy Károly

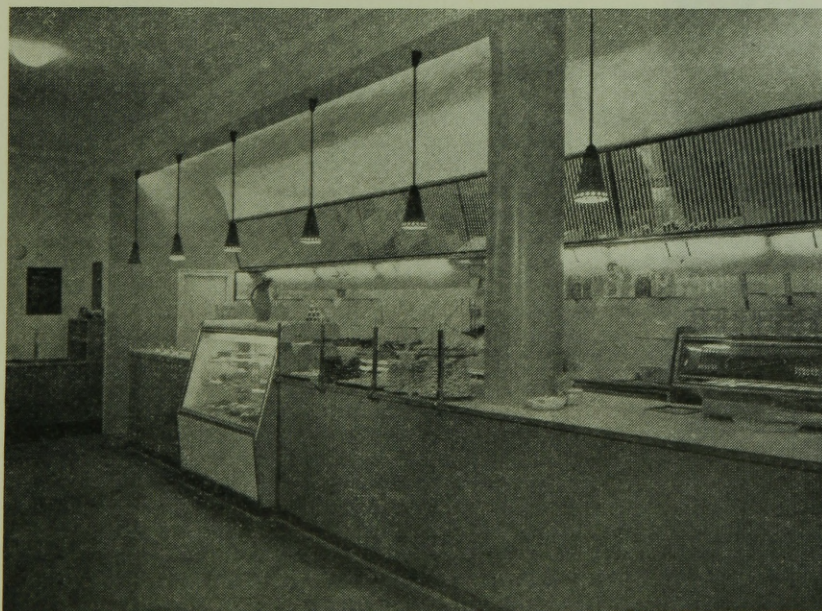

9. ábra. Espresso-cukrászda a Rákóczi úton
Tervezte: KERTI, Szladovits Vilmos

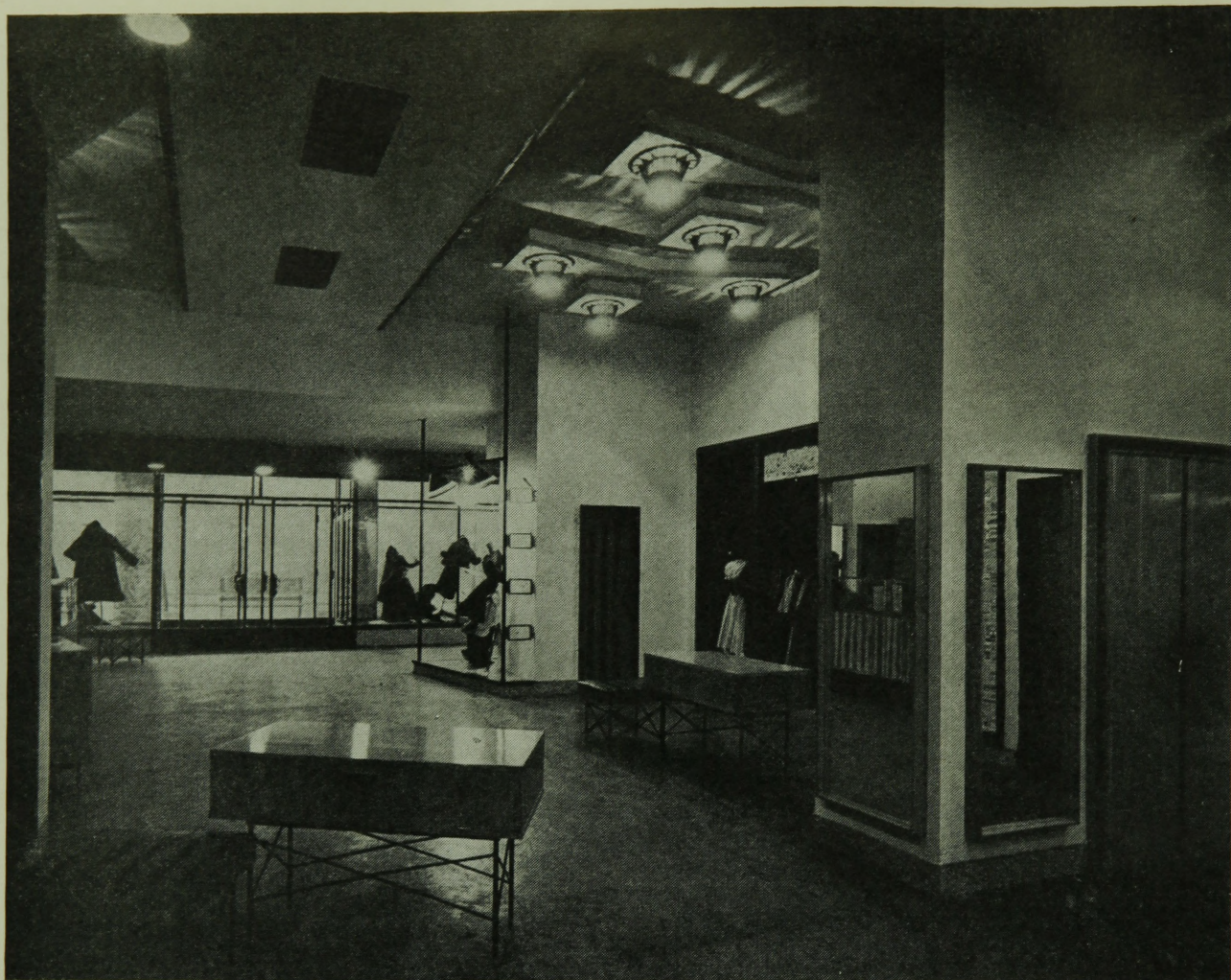
10. ábra. Európa étterem, emelet, grill
Tervező: KERTI, Nagy Károly

11. ábra. Európa étterem
Tervező: KERTI, Nagy Károly

12. ábra. Estike cukrászda, állórész,
Kerepesi út
Tervező: KERTI, Kovács Alfréd

13. ábra. Aida Női Konfekció, Rákóczi út
Tervező: KERTI, Tömöry Tamás,
bútor: Király József

14. ábra. Típus áruállvány
Tervező: KERTI, Hodina Pál

15. ábra. Aida Női Konfekció, Rákóczi út
Tervező: KERTI, Tömöry Tamás,
bútor: Király József

16. ábra. ÁMÜRT sorozatterv
Tervező: KERTI, Gubó Gábor

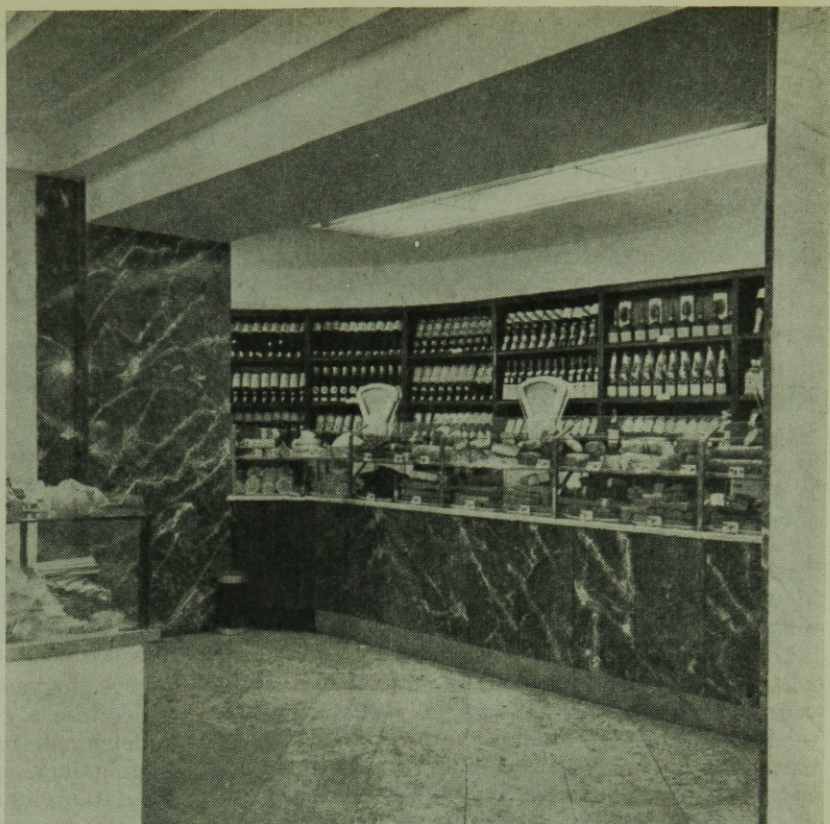

17. ábra. Aida Női Konfekció, Rákóczi út
Tervező: KERTI, Tömör Tamás, bútor: Király József

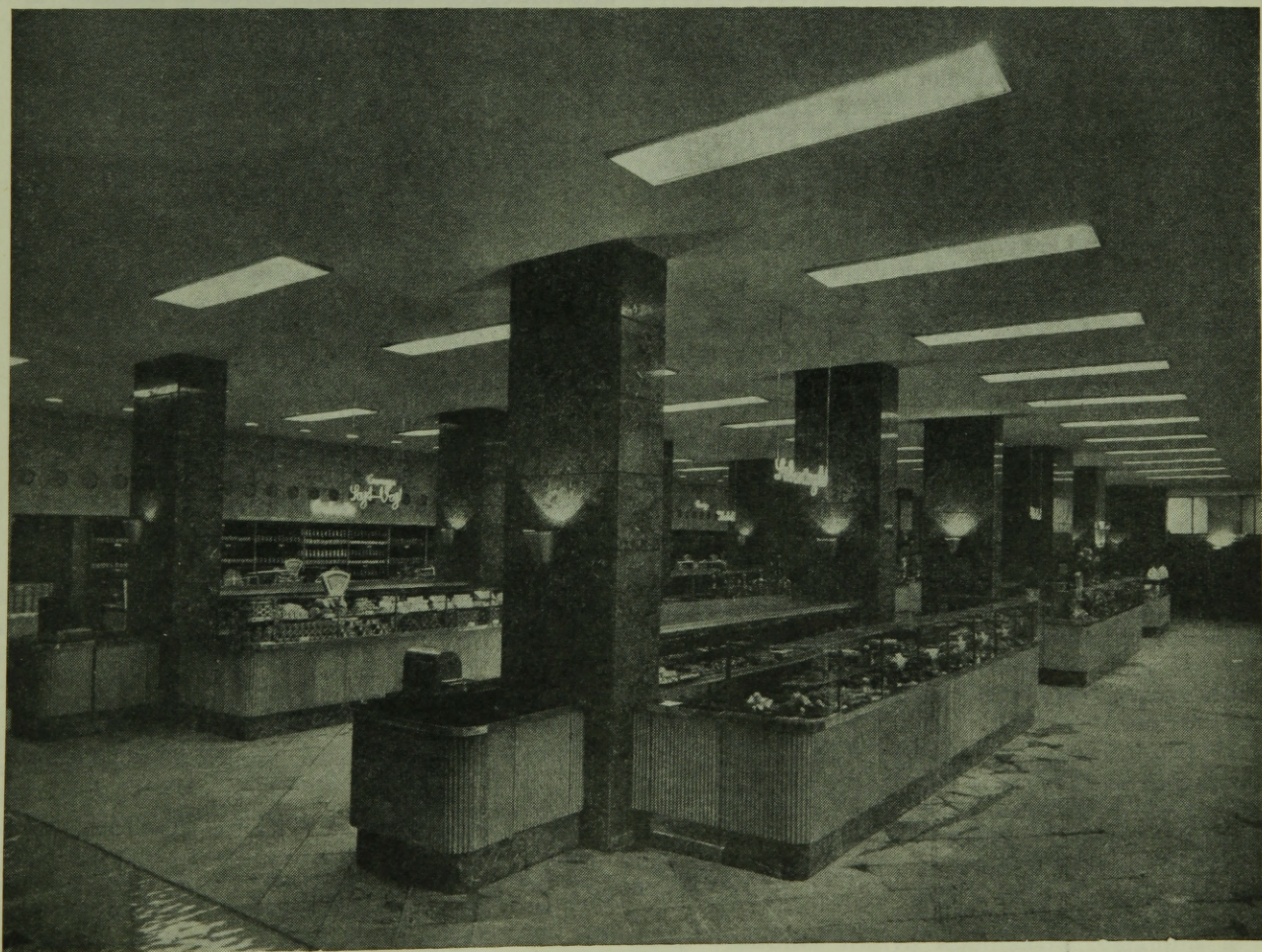
18. ábra. Rádió-Televízió bemutató terem, Lenin krt 22
Tervező: KERTI, Vasai Béla, Nyári László

19. ábra. Élelmiszerüzlet, Váci u. 1—3
Tervező: KERTI, Símay Lajos

20. ábra. Éjjel-Nappal Csemegebolt,
Lenin krt 1—3
Tervező: KERTI, Rákos Pál, Ágoston János

A nagykereskedelem áruraktározása

BORBIÓ TAMÁS

A gazdasági élet egyik tipikus jelensége a különféle nyersanyagok, félkész- és készárúk, fogyasztási cikkek folyamatos áramlása a nyersanyag-lelőhelyektől a feldolgozóiparon keresztül a felhasználók és fogyasztók felé. Az anyagok és árúk ezen állandó áramlása szükségessé teszi raktárak építését, melyekben a sokféle áru és anyag a szállítás, a gyártás és a felhasználás vagy forgalombahozatal során hosszabb-rövidebb ideig tárol. Megfelelő tárolóhelyek hiányában a gazdasági élet vérkeringésében súlyos zavarok keletkeznének, árutorlódás, illetve ellátási nehézségek állanának elő, sok áru és anyag csak leromlott minőségben, vagy késve érne rendeltetési helyére.

Népgazdaságunk különféle ágazatai szinte kivétel nélkül igénylik a megfelelő méretű és kialakítású tárolótereket és raktárakat. Ezeknek telepítése, üzemi technológiája és magasépítési kiképzése mindenkor a tárolandó anyagok, árúk jellegzetességétől, valamint a raktározás során végzendő műveletektől függ. A *raktár* elnevezés tehát olyan gyűjtőfogalom, amely általánosságban bármely tárolási célú épületre alkalmazható, egyedileg azonban egyetlen raktár pontos körülírására sem felel meg. Raktár és raktár között lényegbevágó különbségek lehetnek — és vannak is — melyek elsősorban a raktár rendeltetésétől függenek.

Korlátozott értelemben igaz ugyan, hogy bármely megfelelő alapterületű, tetővel lefedett és falakkal körülhatárolt tér (melyet szükség esetén fűtéssel, illetve temperálással látnak el) jóformán bármiféle anyag vagy áru tárolására alkalmas. Ez a felületes szemlélet azonban teljesen mellőzi a gazdaságosság szempontjait. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagynunk, hogy a tárolás folyamán új érték (eltekintve egyes kivételektől, mint pl. a bor esetében), nem keletkezik, költségek azonban felmerülnek és ezen improduktív költségeknek minél alacsonyabb szintre való leszorítása — korszerű tárolóterek építésénél — elsőrendű feladat.

A tárolás folyamán előálló költségek csökkentése viszont csakis az adott esetben alkalmazott üzemi technológia gondos, gazdasági szempontból ellenőrzött kidolgozása, a technológia által megszabott követelményekhez igazodó magasépítési tervek készítése és kivitelezése útján lehetséges. A korszerű raktár éppen olyan kötött funkciójú épületfajta, mint a termelőipar bármelyik építménye, melynek térbeli, építészeti kialakítását a technológiai terv által megszabott szempontok határozzák meg.

Fenti, mindenféle raktárra érvényes megállapításaink után térjünk reá tulajdonképpeni tárgyunkra, a *nagykereskedelem* korszerű tárolási igényeit kielégítő raktárak üzemszervezési, technológiai és építési kérdéseire. Előljáróban mindjárt meg kell említenünk, hogy olyan raktáreépület, amely a nagykereskedelem összes ágazatainak

igényeit hiánytalanul kielégítené, nem képzelhető el. Ez már csak a nagykereskedelem által forgalmazott árúk sokféleségéből és azok egymástól igen eltérő fizikai jellemzőiből is következik. Nyilvánvaló, hogy más-más tárolási módot kíván meg a liszt, a szövet, avagy a TV vevőkészülék és az üveges befőtt. Jelen cikk keretében nem bocsátkozhatunk a nagykereskedelem raktáraiban tárolt árúk jellegzetességeinek részletezésébe. Ezeket az adatokat a tárolási előírások és normatívák tartalmazzák, az egyes árúknak legmegfelelőbb tárolási módok egy-egy raktár tervezése során amúgyis az adott esetnek megfelelően és részletesen tisztázandók.

Annak érdekében, hogy a nagykereskedelem raktáraiban lejátszódó folyamatokat jobban megvilágítsuk, célirányos először nagyvonalakban áttekinteni azt a szerepet, amelyet a szocialista nagykereskedelem az árueelosztás területén betölt.

A fogyasztók közvetlen áruszükségleteinek kielégítése a *kiskereskedelem* feladata. A kiskereskedelemnek naponta a fogyasztók százezreit kell kiszolgáltatnia, éppen ezért, anélkül, hogy alapvető feladatát elhanyagolná, nem tud közvetlen kapcsolatot teremteni a termeléssel. Ha erre törekedne, egyidejűleg számos iparvállalattól lenne kénytelen áruszükségletét beszerezni, mivel a termelő vállalatok mindegyike, a munkamegosztás elve alapján, viszonylag kevés árucikkből nagyobb mennyiséget állít elő. A vevők igényeinek minél jobb kielégítése viszont megkívánja, hogy a különböző rokoncikkeket széles választékban lehetőleg egy helyen vásárolhassák meg. Gondoljunk csak arra, hogy egy háztartási cikkeket árusító bolt választéka különféle szappanokból, illatszerekből, vegyszerekből, kefékből, seprűkből stb., stb. áll és hogy ezeket a cikkeket számos iparág különböző gyárai termelik. A *nagykereskedelem* az a szervezet, amely a termelőktől beszerzett készleteket a fogyasztók igényeinek megfelelő választékban adja tovább a kiskereskedelemnek.

A nagykereskedelemnek az árueelosztásban betöltött és az előzőekben leírt szerepköre a nagykereskedelmi raktárakban lejátszódó munkafolyamatokban is messzemenően kifejezésre jut. Ezekbe a raktárakba az áru nagy tételekben érkezik be, közúti szállítóeszközökkel — vagy vagonban. Az egyes tételek egyazon áruból többszáz vagy több ezer darabot is tartalmazhatnak, a nagy mennyiségben beérkezett árut a raktárban olyan elrendezésben kell elhelyezni, hogy az később sorra kerülő kiszállítás észszerű megszervezését tegye lehetővé. Maga a kiszállítás rendszerint sokkal kisebb tételekben történik és ezen kisebb tételek mindegyike sokféle árut és azok széles minőségbeli és méretszerinti választékát foglalja magában.

A nagykereskedelem raktáraiban folyó munka lényegét tehát a kiskereskedelem által folyamatosan megrendelt árúk szállításra kész állapotra

történő összeválogatása — a szaknyelven „kommissiózás”-nak nevezett művelet — képezi. Ezeknek a raktáraknak a gyors, zökkenőmentes és egyben gazdaságos működése a legnagyobb mértékben függ ennek a munkafolyamatnak helyes megszervezésétől és a raktározás viszonyainak megfelelő gépesítésétől.

A helyes munkaszervezés előfeltételei röviden az alábbiakban foglalhatók össze:

- a beérkező és a kiszállításra kerülő áruk számára kijelölt útvonalak egymást ne keresztezzék.
- a be- illetve kijárat kapuknál a belső közlekedés útvonalain és a munkahelyeken árutorlódás ne keletkezhessek, —
- ezek a területek a várható forgalom felmérése alapján kellően méretezettek legyenek,
- a rendelések összeállítása, a „kommissiózás” során megteendő utak a lehető legrövidebbek legyenek; ez egyrészt a raktártér alakjának helyes megválasztásával, másrészt az áruk megfelelő elrendezésével érhető el: a leggyakrabban rendelt áruk a kommissiózó munkahely közelében, a ritkábban igényelték attól távolabb helyezendők el.

A nagykereskedelem raktáraiban a belső anyagmozgatás régebben szinte teljesen kézierővel történt. Az áruknak a szállítóeszközből való kirakása, kézitargoncákkal a tárolás helyére történő szállítása és ott máglyában vagy polcokon való elhelyezése, végül a kommissiózásnak az eddigiellentétes irányú folyamata is nagyon munkaigényes műveletek sorozatát képezte. Különösen darabáruknál — és a nagykereskedelem áruforgalmának jelentős részét darabáruk teszik ki, — minden egyes darabot, illetve a több darabot összefoglaló gyűjtőtöcsomagolásokat (ládákat, kartonokat) egy-egy munkaművelet során több ízben és kézierővel kellett átrakni.

Újabban rohamosan tért hódít a raktári munkák gépesítése. A belső anyagmozgatás megkönnyítésére és meggyorsítására számos gépi szállítóeszköz, továbbá nagyobb összefüggő gépi berendezések, — szállítószalagok, görgőpályák, felvonók, csuzdák, függesztett és alsóvezetésű szállítópályák, — valamint ezek értelemszerű kombinációja áll rendelkezésre. Az ilyen, meglehetősen bonyolult rendszerek a belső anyagmozgatás teljes automatizálását is lehetővé teszik, mint ezt a legutóbb Amerikában felépített hatalmas méretű nagykereskedelmi raktárak példája is bizonyítja. Az ilyen berendezések természetesen igen költségesek, úgy hogy létesítésük csak olyan tekintélyes méretű forgalom esetén fizetődik ki, amilyennel a mi nagykereskedelmi raktárainknál egyelőre számolni sem lehet. Hazai viszonyaink között a nagykereskedelem raktári munkáinak gépesítése szempontjából elsősorban az ún. pályához nem kötött szállító eszközök, az utóbbi másfél évtizedben világszerte sokféle változatban kifejlesztett különféle korszerű szállítótargoncák jöhetnek szóba. Ezért részletesebben ezeket ismeretjük és ezen géptípusok észszerű alkalmazási módjával foglalkozunk.

Legismertebbek ezek közül az emelővillás targoncák. Alaptípusukat olyan négykerekű, robbanómotoros, vagy elektromos (akkumulátorról táplált) meghajtású targonca képezi, mely első részén az áru megfogására alkalmas szerkezettel, emelővillákkal van ellátva. (Lásd az 1. ábrát.) A nagykereskedelem területén majdnem kizárólag az elektromos meghajtás jöhet csak szóba, mivel a robbanó motorok alkalmazása esetén a raktár zárt légtérében felgyülemelő kipuffogó gázok bizonyos mértékű meghaladó koncentrációja a raktárban dolgozók egészségére ártalmas lehet és az árukban különösen, ha élelmiszerekről van szó, szintén káros elváltozásokat okozhat.

Az emelővillás targonca az áruknak a raktáron belüli vízszintes irányú szállítására, valamint a

tároló helyeken szükséges magassági irányú mozgatására egyaránt alkalmas. A leginkább használatos emelővillás targoncák teherbírása 0,5 t-től 8,0 t-ig terjed, a nagykereskedelmi raktárakban azonban 1,0—1,5 t-nál nagyobb terhek nem igen fordulnak elő, ezért ennél nagyobb teherbírású targoncák alkalmazása nem célszerű. A targoncák emelő magassága általánosságban 1,80 m-től 5,0 m-ig terjed, kaphatók azonban olyan típusok is, amelyek 7 m magasságig történő rakodásra is alkalmasak. Az emelővillás targoncák sebessége 8,0-tól 15,0 km/ó-ig terjed és 15—30%-os emelkedőn, illetve lejtőkön is közlekedhetnek.

Az emelővillás targoncák a korábban használatos, többnyire emberi erővel működtetett belső anyagmozgató eszközökhöz képest elég tekintélyes önsúllyal rendelkeznek, amit a raktárépületek teherhordó szerkezeteinek statikai méretezésénél figyelembe kell venni. Tájékoztatásul közöljük különböző teherbírású emelővillás targoncák önsúlyát:

Teherbírás t	1,0	1,5	2,0	3,5
Önsúly kg	2150	2800	3880	4760

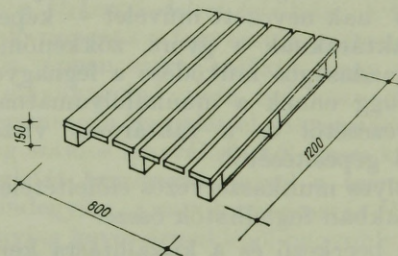
Az emelővillás targoncák leginkább nagy alapterületű egyszintes raktárak belső anyagmozgatásának lebonyolítására alkalmasak. Többszintes raktárakban a szükségessé váló függőleges irányú szállítások ezen géptípus hatásfokát és kihasználhatóságát erősen lerontják.

Még az egyszintes raktárakban sem feltétlenül gazdaságos az előzőekben leírt emelővillás targoncák kizárólagos használata. Egyetlen ilyen típusú gép ugyanis nagyobb raktárak esetében az összes anyagmozgatási feladatok ellátására nem elegendő, több ilyen gép beállítása esetén viszont ezeket az igen nagy teljesítőképességű munkaeszközöket esetleg már nem lehetne kellő mértékben kihasználni. Ehhez tájékoztatásul csak annyit, hogy átlagosan 60 m szállítási távolságot feltételezve egyetlen 1,5 t-ás emelővillás targonca névleges teljesítménye egy 8 órás műszak alatt 288 t, fordulóként egy üres járatot is tekintetbe véve. A szóbanforgó géptípus eléggé magas beruházási költségei, illetve a beruházási költségek arányában az üzemeltetés terhelő értékesítkésének leírások viszont a gép kapacitásának nem kielégítő kihasználása esetén indokolatlanul növelnék a raktár üzemelési költségeit. Az imént említetthez hasonló megfontolások eredményezték azt, hogy ma már a nagy teljesítőképességű emelővillás targoncák mellett számos kisebb teljesítményű, a raktári munka során előforduló különféle műveletek elvégzésére specializált szállítógépet is gyártanak.

A belső anyagmozgatás céljait szolgáló gépek alkalmazásának előfeltételét képezi az ún. egységrakomány képzésének problémája. Az emelővillás targoncák leírásánál ugyan nem említettük, de abból nyilvánvalóan kitűnt, hogy ez a gép egyes kisebb darabok — kartoncsomagolások, zsákok stb. — közvetlen megfogására és szállítására nem alkalmas. Annak érdekében, hogy az ilyen méretű áruk is szállíthatók legyenek, — a nagykereskedelem gyakorlatában pedig leggyakrabban ezek

fordulnak elő — még egy további munkaeszköz a *rakodólap*, idegen szóval a „paletta” közbeiktatása szükséges. A rakodólap kb. 1 m² alapterületű, 15 cm magas, többnyire fából készített lap, mely olyan kiképzésű, hogy a targonca villáival alá tud nyúlni. A 2. ábra a nemzetközi szállítási forgalomban már szabványosított 800×1200 mm méretű palettát mutatja be.

A mozgatandó árut rakodólapokon helyezik el, egy- vagy esetleg több ilyen rakodólap segítségével kialakított rakomány-egységet az emelővillás targonca egyszerre fog meg, szállít és helyez el rendeltetési helyén. A rakodólap azonban azon túlmenően, hogy a szállításnak fontos segédeszköze, egyben a tároló berendezés szerepét is betöltheti. Észszerű szervezés esetén az egyszerre rárakott áru mindaddig rajta maradhat, amíg a teljes egységrakománynál kisebb mennyiségre nincsen szükség, amíg tehát az egységrakományt nem kell megbontani. Az ilyen rakomány-egységekben történő, illetve a hagyományos belső anyagmozgatás összehasonlítását a 3. ábra mutatja be.

2. ábra. Szabványosított rakodólap

Amennyiben az áru természete ezt megengedi, a rakodólapok segítségével képzett rakomány-egységek a tárolóterben egymás fölé több rétegben is elhelyezhetők, ami külön tároló berendezések — polcok, állványok, — létesítését feleslegessé teszi és kézenfekvő gazdasági előnyökkel jár. A külföldi raktározási gyakorlatból már számos ilyen megoldást ismerünk; hazai alkalmazásának egyelőre szűk határokat szab az a körülmény, hogy az ilyen tárolási mód esetében fellépő nyomásnak ellenálló és egyben könnyű csomagolástechnikai módszerek egyelőre nem állnak rendelkezésre.

Olyan rakodólapon szállított áruk raktározására, amelyek az előbb említett tárolási módra adottságaik, vagy a jelenleg használatos csomagolástechnikai eljárások miatt nem alkalmasak, különféle megoldások lehetségesek. Ezek egyike a rakodólap-állvány, mely rendszerint csavarozott kötésekkel, vagy hegesztéssel illesztett szögvas-idomokból készül és az említett kb. 1 m² alapterületű, a rakodólapal együtt mintegy 95—105 cm magas rakomány-egységeknek több egymásfölötti rétegben történő befogadására alkalmas. Másrészt lehetséges magát a rakodólapot is olyan ráerősített, könnyű teherbíró kerettel ellátni, amely többretegű tárolás esetén a felsőbb sorokból adódó terhelést átveszi és megvédi az árut a sérüléstől. Ilyen megoldás esetén az előzőekben említett rakodólap-állvány mellőzhető.

Meg kell jegyeznünk, hogy a rakodólapos anyagmozgatás rendszere a raktározás szűkebben vett területén túlmenően mindenféle szállításnál — vasúti, közúti, sőt újabban még a légi szállításnál is — egyre nagyobb tért hódít, főleg azon tulajdonsága miatt, hogy a szállítás során szükséges átrakodási munkákat, illetve azok gépesítését nagymértékben megkönnyíti. A raktárüzemének megszervezése szempontjából természetesen jelentős előnyt jelent, ha oda az áru már egységrakományok formájában, rakodólapokon érkezik.

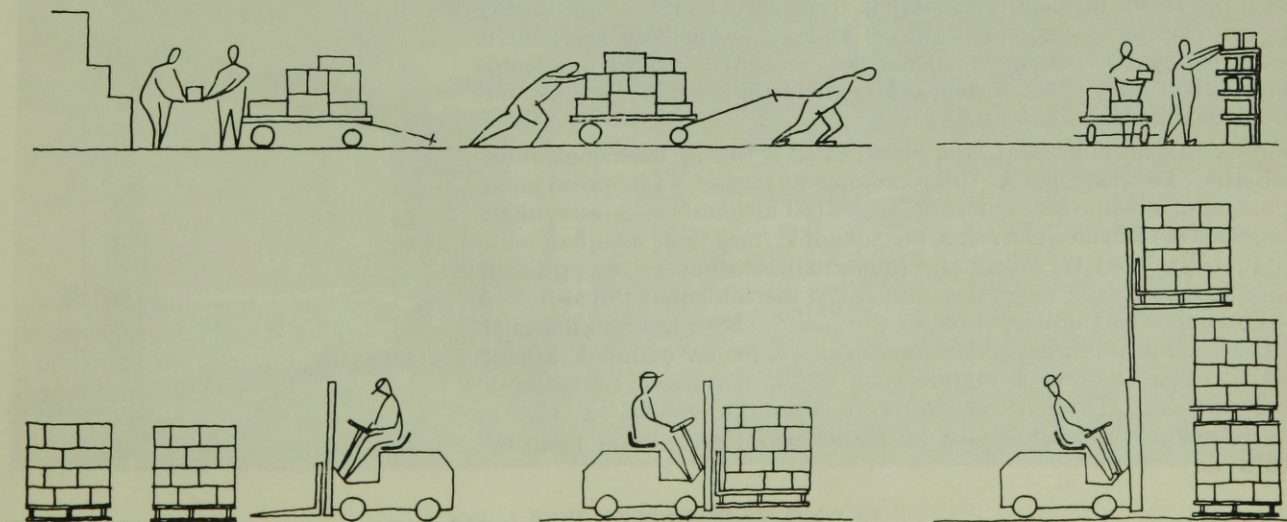
Mint már említettük, az ismertetett emelővillás targoncák mellett ma már számos kisebb méretű és költségű szállítóeszköz áll a raktári munka észszerűsítésének rendelkezésére. Mindezek közös vonása az, hogy rakodólapokon összefogott nagyobb rakományegységek mozgatására alkalmasak. Ezen kisebb raktári anyagmozgató gépek, melyek működtetése kézi üzemű hidraulikus emelővel, illetve kézi csörlővel történik, az előzőekben ismertetett villás emelő targoncák vízszintes és függőleges értelemben egyaránt alkalmazható anyagmozgató kapacitásának rendszerint csak egyikét tartalmazzák. Így készülnek kézi villás emelők, amelyek a rakodólapon elhelyezett egységrakományt a padlószinttől mindössze 10—15 cm magasságra emelik fel és ezen rakománynak emberi erővel kisebb távolságra történő szállítására alkalmasak. Másrészt gyártanak ugyancsak villás emelőszerkezettel ellátott kis gépeket, melyek kizárólag a rakodólapon elhelyezett áru függőleges mozgatására alkalmasak és amelyekkel a több rétegben tárolt áruk szükséges átrakása bonyolítható le. Ezen gépek működtetése rendszerint kézi csörlővel, vagy elektromos meghajtással történik.

A nagy kapacitású emelővillás targoncák és az utóbb említett kis gépeknek a raktár forgalmával és üzemszervezésével összehangolt kombinációja lehetőséget nyújt a raktáron belüli anyagmozgatás leggazdaságosabb megszervezésére.

Az eddigiekben meglehetősen bő terjedelemben ismertettük a nagykereskedelem raktáraiban alkalmazott korszerű technológia általános alapelveit. Mint azt azonban már a bevezetőben is megemlítettük, a raktárépületek építési kialakítását a legmesszebbmenően befolyásolják a raktár munkájának gazdaságos megszervezése, az erre alapuló technológia szempontjai. A raktár épületét olyan térelhatároló külső burkolatnak tekinthetjük, amely rendeltetésének akkor felel meg a legjobban, ha minél tökéletesebben simul a benne foglaltatott technológiai folyamatokhoz és azok különleges követelményeihez.

Vizsgáljuk meg tehát befejezésül, hogy az eddig elmondottak szerint a korszerű technológiai elvek alapján működő nagykereskedelmi raktár céljainak milyen épülettípus felel meg a legjobban? E kérdés megválaszolása során azonnal felmerül ez a

3. ábra. Raktári belső anyagmozgatás hagyományos módon és rakodólapos rendszerben

sokszor vitatott probléma, hogy vajon a raktár egy- avagy többszintes legyen-e? Ezt a kérdést egyértelműen és végleges érvényreldönteni nem lehet, hiszen mint már többször hangsúlyoztuk, az épület előnyös alakját a technológiai funkciók határozzák meg. A nagykereskedelem raktárainak üzemszervezése szempontjából azonban úgy tűnik, hogy az egyszintes raktárépület rendelkezik nagyobb előnyökkel.

Összehasonlítva a kétféle építészeti elrendezés előnyeit, ill. hátrányait, a következőket állapíthatjuk meg:

Az egyszintes megoldás mellett szólnak az alábbi érvek:

- *A kivitelezési idő rövidebb.*
- *Előregyártott, nagy fesztávolságú szerkezet alkalmazható.*
- *A padlószint nagy súlyokkal terhelhető.*
- *A tárolt áruk elrendezése szükség szerint rugalmasan változtatható.*
- *A belső anyagmozgatás gazdaságosan oldható meg.*
- *A raktár működésének ellenőrzése könnyebb és hatékonyabb.*

Ezen elrendezés ellen felhozhatók az alábbi megfontolások:

- *Nagy építési terület szükséges.*

A többszintes kialakítás mellett szól, hogy

- *kisebb építési terület is elegendő.*
- *A szintek között gravitációs szállítás alkalmazása is lehetséges.*
- *Az épület hővesztesége kisebb.*

Ellene szól viszont, hogy:

- *Épületszerkezetei költségesebbek,*
- *a felsőbb szinteken elhelyezhető hasznos teher kisebb.*
- *A kivitelezési idő hosszabb, előregyártott szerkezetek alkalmazási lehetősége korlátozott.*
- *A hasznostér veszteség a sűrűbb oszlopállás, továbbá a szükséges lépcsők, felvonók, egyéb szállítóberendezések miatt nagyobb.*
- *A belső anyagmozgatás a szükséges függőleges szállítások miatt körülményesebb és költségesebb.*
- *A raktárüzem áttekinthetősége és ellenőrizhetősége kisebb.*

A fenti rövid összeállításból is kitűnik, hogy az egyszintes építkezés kézenfekvő előnyökkel jár, különösen olyan raktárépületeknél, melyekben az áru forgási sebessége nagy, tehát a raktárnak jelentős átmenő forgalma van. Előfordulnak természetesen olyan esetek, amikor mégis a többszintes raktár mellett kell dönteni, így pl. ha egyszintes kialakításra a rendelkezésre álló építési terület nem elegendő nagyságú, vagy ha pl. előnyös terepadottságok kétszintes raktár mindkét szintjének terepszinten történő megközelítését teszik lehetővé.

A raktározási technológia korszerű gépeinek ismertetéséből kitűnik, hogy ezek alkalmazása esetén az eddig szokásosnál lényegesen nagyobb tárolási magasságok érhetők el. Ez a körülmény ugyancsak az egyszintes raktárak kialakítása mellett szól, mivel azok befogadóképessége közbelső födém építése nélkül is jelentős mértékben növelhető, a keletkező építési többletköltségek kismértékű emelkedésének árán.

A raktárépület alaprajzi elrendezése a raktár üzemének funkciójából következik. A tulajdonképpeni tárolótér kiképzése szempontjából a benne raktározandó áruk által megszabott és esetenként tisztázandó követelmények a mértékadók, meg kell azonban említeni, hogy ezen tér optimális kihasználhatóságát az oszlop-közök méreteinek helyes megválasztása nagy mértékben befolyásolja. A rakodólapos anyagmozgatási és tárolási rendszer esetén kihasználhatatlan holtterek képződése megelőzhető, ha az oszlopok közötti tiszta nyílás mérete a rakodólapok egyik méretének többszöröséből adódik. Értelemszerűen vonatkozik ugyanez az elv az épületnek a rakodás céljára kihasználható tiszta belső magasságára is.

Korszerű elárúsítóhelyek külföldön

RUISZ REZSŐ dr.

Az eladás kulturáltsága a második világháborút követő években világszerte rohamos fejlődést mutat. Ma még nehéz lemérni azt, hogy ebben mennyiben van szerepe a profit növelésére törekvő tőkésnek, vagy a vásárlók egyre inkább növekvő igényeinek. De kétségtelen tény, hogy a szocializmust építő országokban az életszínvonalat emelő tényezők közt fontos szerepe van az üzleti kulturáltság növelésének is. Általános-ságban leszögezhető, hogy az utolsó évtizedben világszerte gyors mértékben terjednek az önkiszolgáló, önkiválasztó rendszerek és egyre inkább fokozódik az üzlethelyiségek külső és belső megjelentetésével kapcsolatos kívánalmak mind teljesebb kielégítése is.

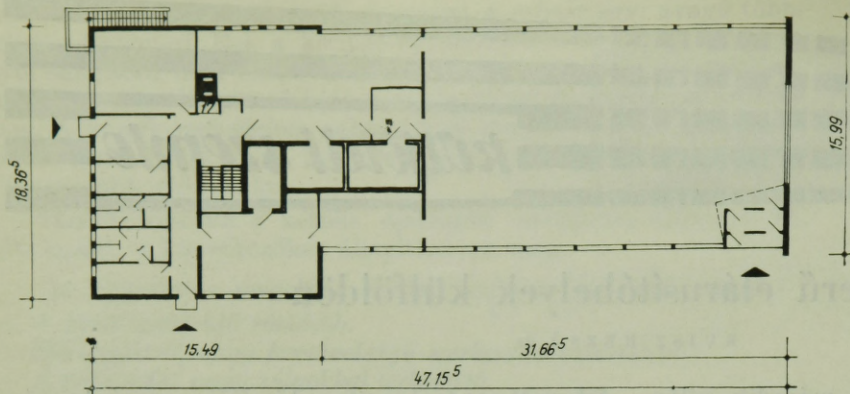
A kereskedelmi létesítmények technikai fejlődését világviszonylatban az egységek méreteinek növekedése jellemzi. A kapitalista országokban a tőkekoncentráció, szocialista országainkban a

fokozott gazdaságosságra törekvés egyaránt a mind nagyobb méretű bolt típus kialakítása felé vezet. A bolti méretek növekedésével pedig szorosan együtt jár az építéstechnika fejlődéséből származó igényesebb külső megvalósítása is, amit új anyagok ízléses és megfelelő alkalmazásával egészen magas szintre lehet növelni. Ezzel együtt jár az üzletberendezések tipizálására irányuló törekvés is, ami lehetővé teszi ezeknek a berendezéseknek olcsóbb áron való előállítását és ezzel ezeknek széles területen való felhasználási lehetőségét.

Az eladásoknak koncentrációja egészen magas fokot ér el az áruházakban és egyre inkább terjedő ún. shopping centerekben, magyarosan bevásárló központokban, amelyek létesítése, technikai kialakítása újszerű feladat és újszerű megoldási lehetőségeket nyit. Mindmégannyi új és új építészeti megoldást, formát kíván és ezekkel kapcsolatban egyenlőre nálunk még nagyon kevés tör-

1. ábra. A Farsta shopping center egy üzletutcaja

2. ábra. 370 négyzetméteres eladóterületű élelmiszerelárusítóhely típus alaprajza

tént, tehát érdemes egy széles áttekintést nyújtani a keletkező új üzlettípusokról és érdekesebb megoldásokról is.

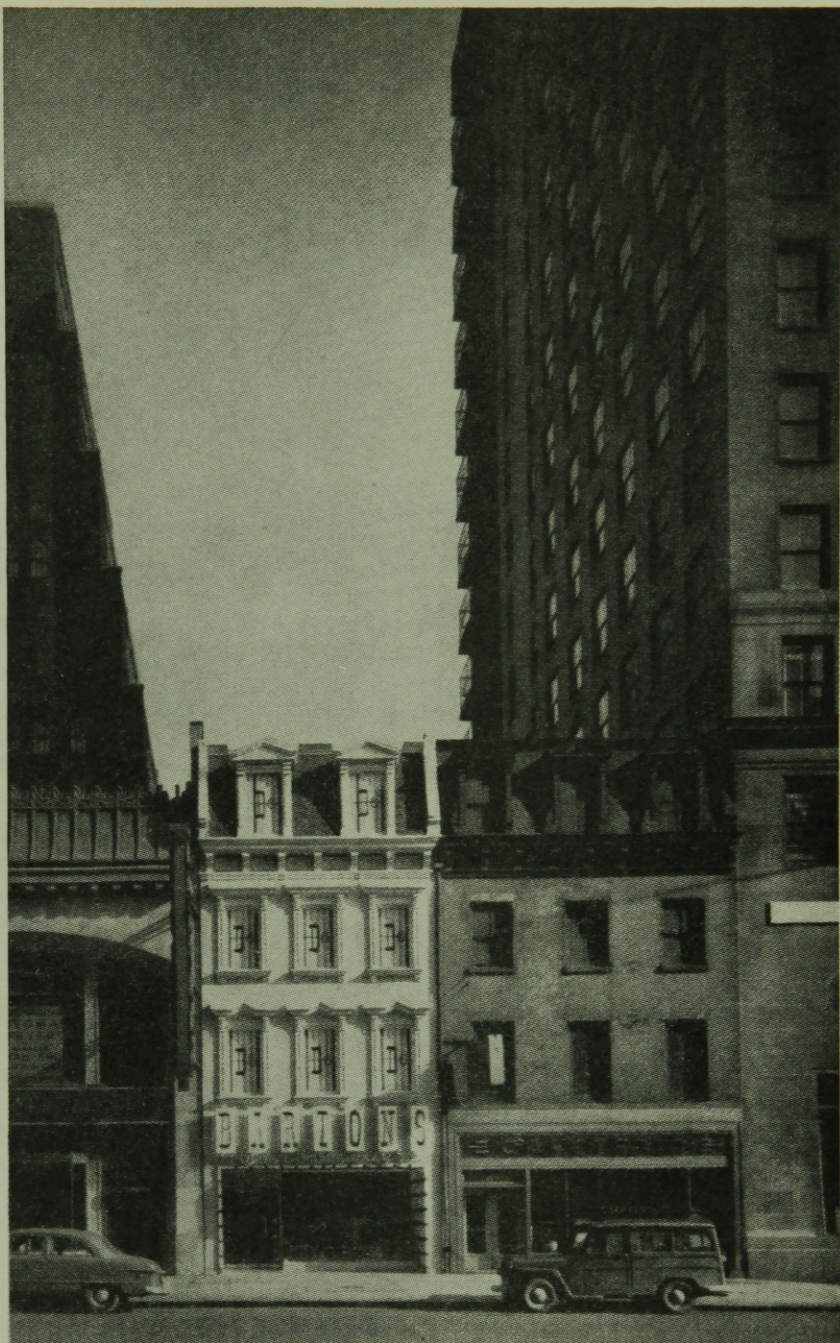
Az üzletek külső megjelenési formájában nyilvánul meg elsődlegesen a fejlődés. Egy érdekes képsorozatban tudunk rámutatni ennek a fejlődésnek menetére, ami annál inkább is jellemző, mert mindössze egy félszázad alatt ment végbe.

A keretes üzleti ablakok rendszerét gyorsan váltották fel a kirakati szekrények, amelyeket az épülethordó szerkezetek kiváltásának technikai lehetőségei biztosítottak. Ezt mihamarabb követte az a megoldás, amikor az üzlettér csökkentésén keresztül a kereskedelem nyugodtabb kirakathozást kívánt lehetővé tenni az által, hogy a kirakat szekrényt az épület homlokzati vonala mögé

True-Form

3. ábra. A kirakat megszűnt és egybeolvad az üzleti eladótérrel

helyezte. Ennek a kora sem tartott azonban sokáig, mert a második világháborút követő években feladták a kirakat szekrény elvét és az üzletet megnyitották a frontális hossz teljes szélességében az utca felé; ezzel az egész, üzleti belső kirakattá vált, bár abban még egy-egy kisebb pódiumon a kirakat kiállítás pótlását valószínűsítették meg.

A legújabbkori fejlődés a kirakat rendszert teljesen elvetette. Az üzlet egésze képezi a kirakatot, az elvásasztó vonal nagyméretű üvegfelület, amely keret nélküli bejárati ajtóval olvad össze és ennek következtében az üzlet teljes méreteiben megnyílik az utca felé. Erre az egyébként igen költséges megoldásra nagyon szép példákat találhatunk a nyugati városokban, amit néhány szép fényképpel illusztrálhatunk.

Mint már említettük az új üzleti formák kialakítása és a kereskedelem gazdaságosságára való törekvések a mind nagyobb méretű üzlethetek kialakítását sürgetik. A szocialista államok

kutató intézeteinek számottevő kezdeményezései e tekintetben igen sok helyen már megvalósultak és különösképpen a NDK-ban és Csehszlovákiában gyakran találkozunk ilyen üzletekkel. Mindkét országban a nagy területű elárusítóhelyek kialakítása együtt jár az ezeknek megfelelő sajátos profil kialakítási törekvésekkel, nevezetesen ezekben az üzletekben az élelmiszer áruk mellett megtalálható a leginkább használatos iparcikkek kisebb választéka is. Ilyen módon fokozatosan alakulnak ki a szükségletek szerint profilozott üzletek típusai, amelyek már megközelítik a super-market jellegét.

Félreértés volna azt hinni, hogy ezek a nagyterületű elárusítóhelyek csak töépítkezésekkel valósíthatók meg. A Belkereskedelmi Kutató Intézet Csehszlovákiában járt delegációja úgy a fővárosban Prágában, mint más városokban is szép számmal látott 350

5. ábra. A nagy alapterületű, önkiszolgáló élelmiszerbolt finom acélhordó szerkezettel

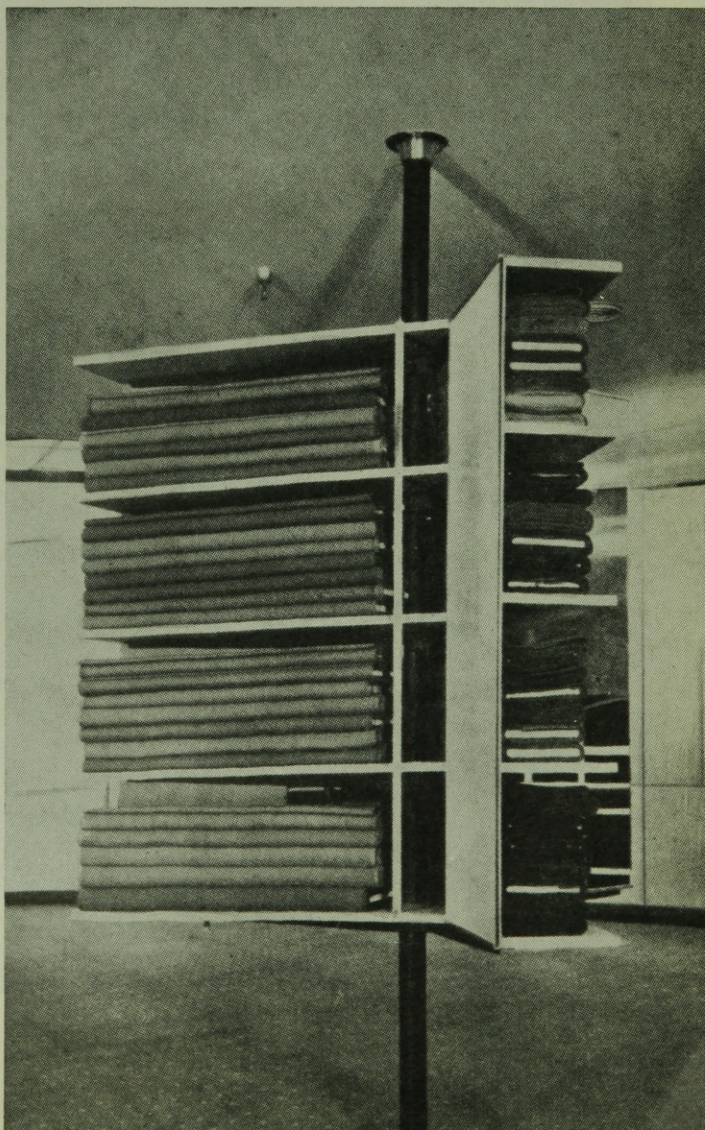

6. ábra. Konfekció üzlet ötletes felszerelése, az árut közel hozza a vevőhöz

négyszetméteres eladóterületű élelmiszerüzleteket, amelyek lakóépületekben helyezkednek el, sőt meglevő lakóépületekben több korábban önálló üzlethelyiség összevonásával is alakítottak ki ilyeneket.

Az NDK-ban inkább tőépítkezésekkel való-sítják meg ezeket a nagyterületű üzlethelyiségeket. Ennek érdekében tőpustervek jöttek létre a berlini Kereskedelem Technikai Intézet és a Bauakademie szoros együttműködésének eredményeként. A típus üzletek programját és belső berendezésére, az üzleti munkaszervezésre vonatkozó feladatokat a Kereskedelem Technikai Intézet készíti elő, míg az építészeti tervet a Bauakademie illetékes osztályai. A munkák ilyen formában való megosztása, a feladatok során igen gyakori konzultáció lehetővé tette, hogy minden szempontból alkalmas üzlettipusok tervei készülhes-senek. Így azután rendelkeznek a hagyományos építési formákkal kialakítható 220, 270, 320 és 370 négyzetméter eladóalapterületű élelmiszer, előregyártott elemekkel kivitelezhető 270 és 360 négyzetméter eladóalapterületű élelmiszer elárúsító épület típusokkal. Készítettek egy 180 négyzet-méteres eladóterületű iparcikk, egy 89 négyzet-méter eladóterületű cukrászda és egy 89 négyzet-méter eladóterületű hal- és halféleségek árusí-tására alkalmas bolttypust. Ezen túlmenően több kisebb szolgáltatást nyújtó vállalat átvevőhelyei-nek, illetve műhelyeinek tőpustervei is már ren-delkezésre állanak.

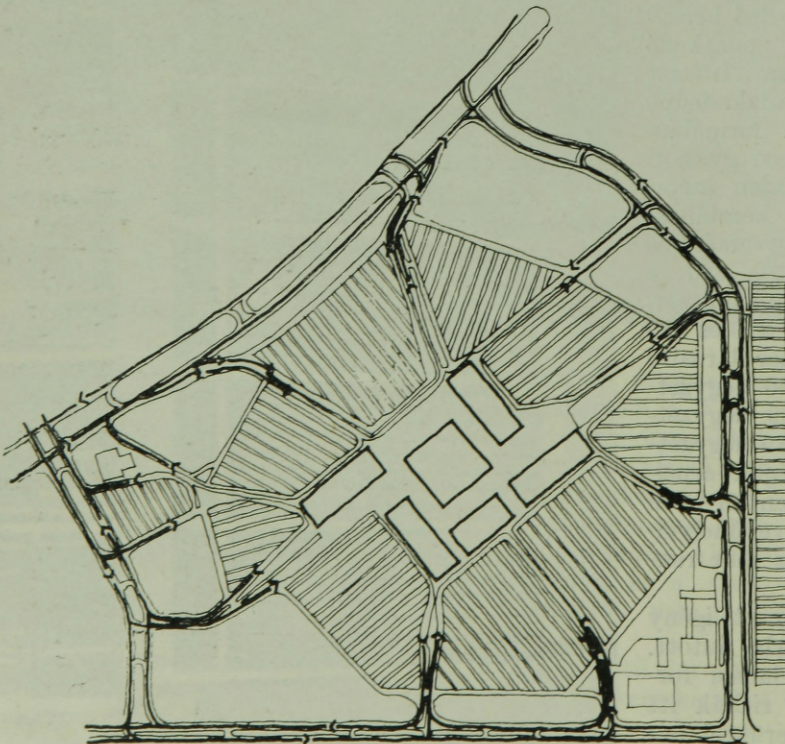
A nagy területű elárúsítóhelyek iránti igény a nyugati tőkés államokban is előtérbe jutott. Ez többé-kevésbé az önkiszolgálási eladási for-mának terjedésével függ össze. Nem ritkák itt sem a többszáznégyzetméteres eladóterületű üz-letek. A legfontosabb építészeti probléma itt a nagy

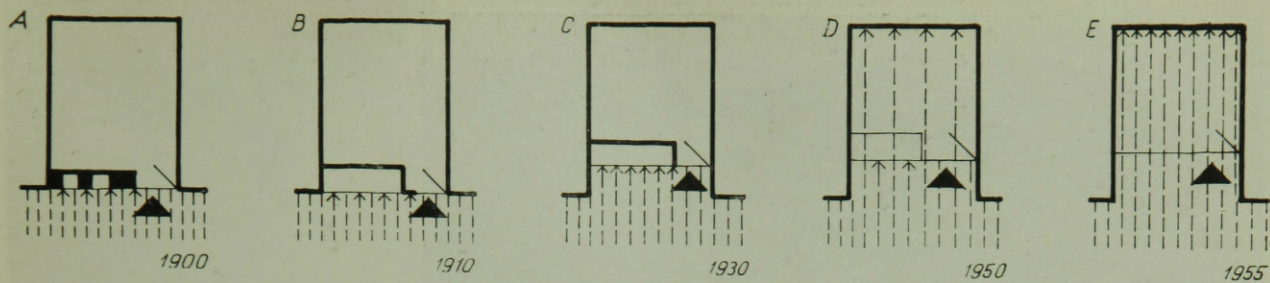
7. ábra. A széles választék is könnyen hozzáférhető a méteráru boltban

8. ábra. Egy amerikai shopping center nagyáruháza

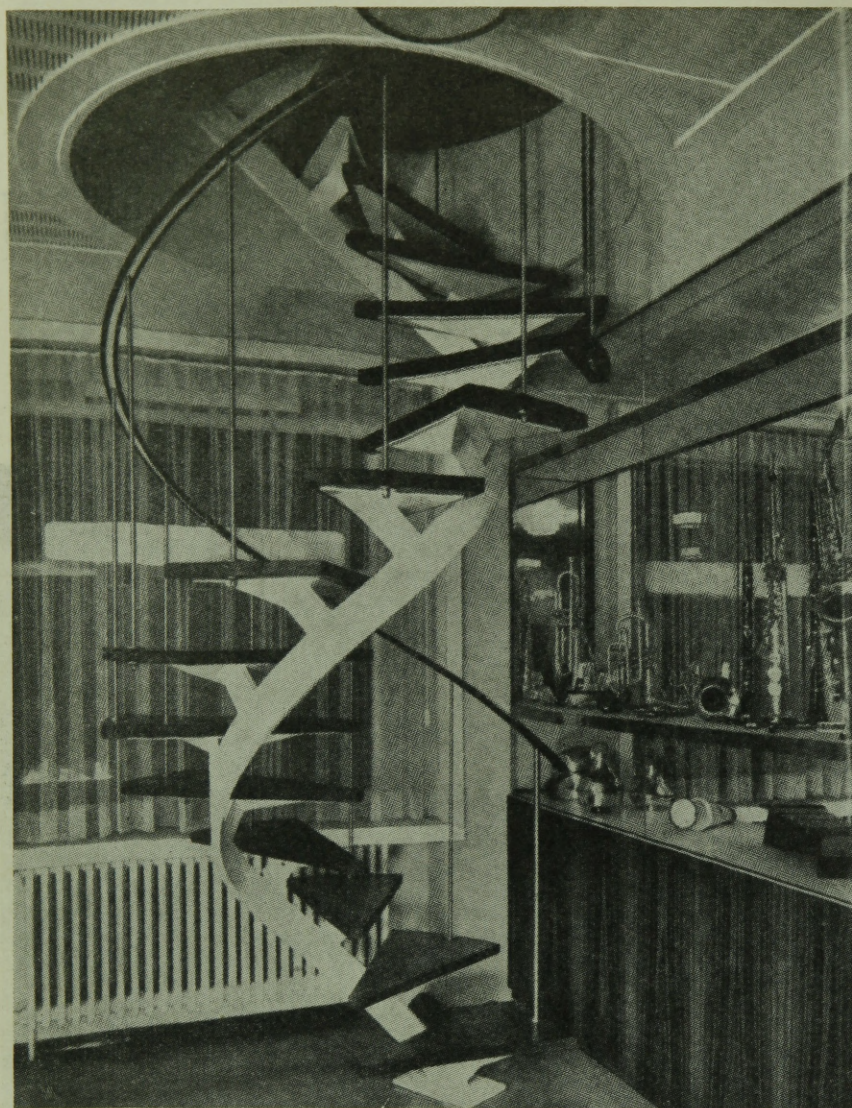
9. ábra. A shopping center és parkoló területeinek alaprajzi megoldása

10. ábra. A kirakat formai fejlődése egy félvszázad alatt

11. ábra. Mozgólépcső a Farsta nagyáruházában

12. ábra. Érdekes lépcsőmegoldás a hangszerboltban

áttekintő felületek biztosítása érdekében olyan teherhordó szerkezetek alkalmazása, amelyek segítségével az üzleti légtér nem szakítjuk meg. Érdekes acélkonstrukciók, rendszerint igen költséges, de jól ható megoldásait választják és ezzel elérik azt, hogy rendkívül tetszetős belső üzletformákat tudnak létrehozni. Különösen nagy gondot fordítanak ezeknek az üzlethelyiségeknek belső berendezésére, ahol fő szempont a tetszetős külső mellett a viszonylag kis költséggel kialakítható forma és talán ennél is döntőbb a vevőáramlás szervezett rendjének biztosítása.

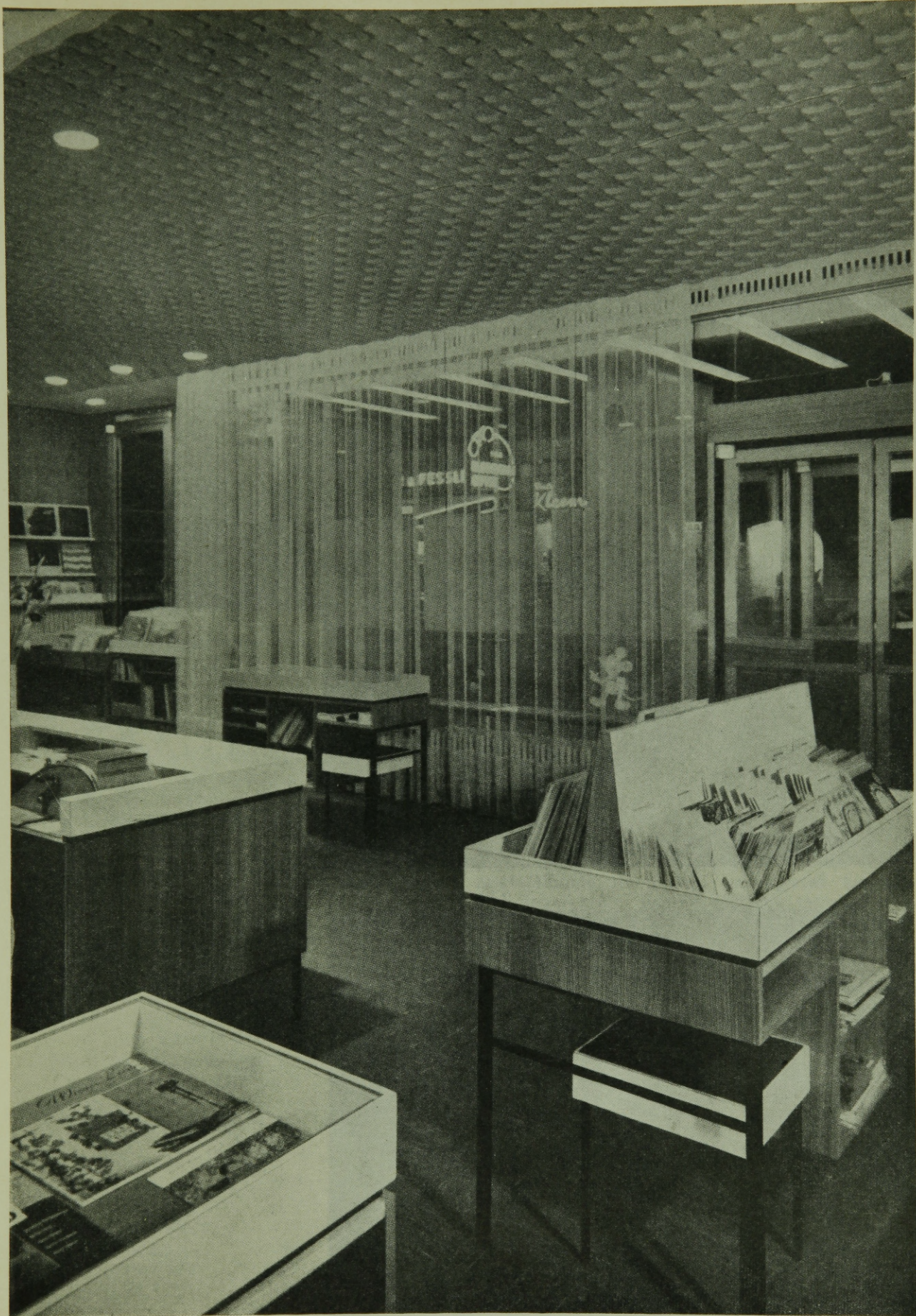
A kiszolgálási formák alapvetően hatottak a bolti belső berendezésekre is. Az önkiszolgálásnak azt a fő törekvését, hogy az árut közvetlen közelségbe kell hozni a vevővel, az új berendezések segítségével lehet biztosítani. E tekintetben az élelmiszer boltok különböző árubemutatói, gondolák, polcok már nálunk is jól ismertek, sőt a belső berendezési tárgyak tipizálása területén is olyan mértékben haladtunk előre, hogy nemcsak az előnyös külső, hanem ezek olcsó beszerzése is lehetővé vált. A ruházati és iparcikk kereskedelem területén azonban még nincsenek kellő ered-

mények, illetve csak szórványosan jelentkeznek ezek. Etekintetben van még mód arra, hogy egyet-mást megfelelő formában alkalmazzunk. Áll ez főként a méteráru és konfekció üzletekre, ahol igen ötletes megoldásokkal találkozunk. A nagy tömegű és bőséges választéknak „kézzel elérhető” bemutatási lehetősége fokozza az önkiválasztó formáknak terjedését.

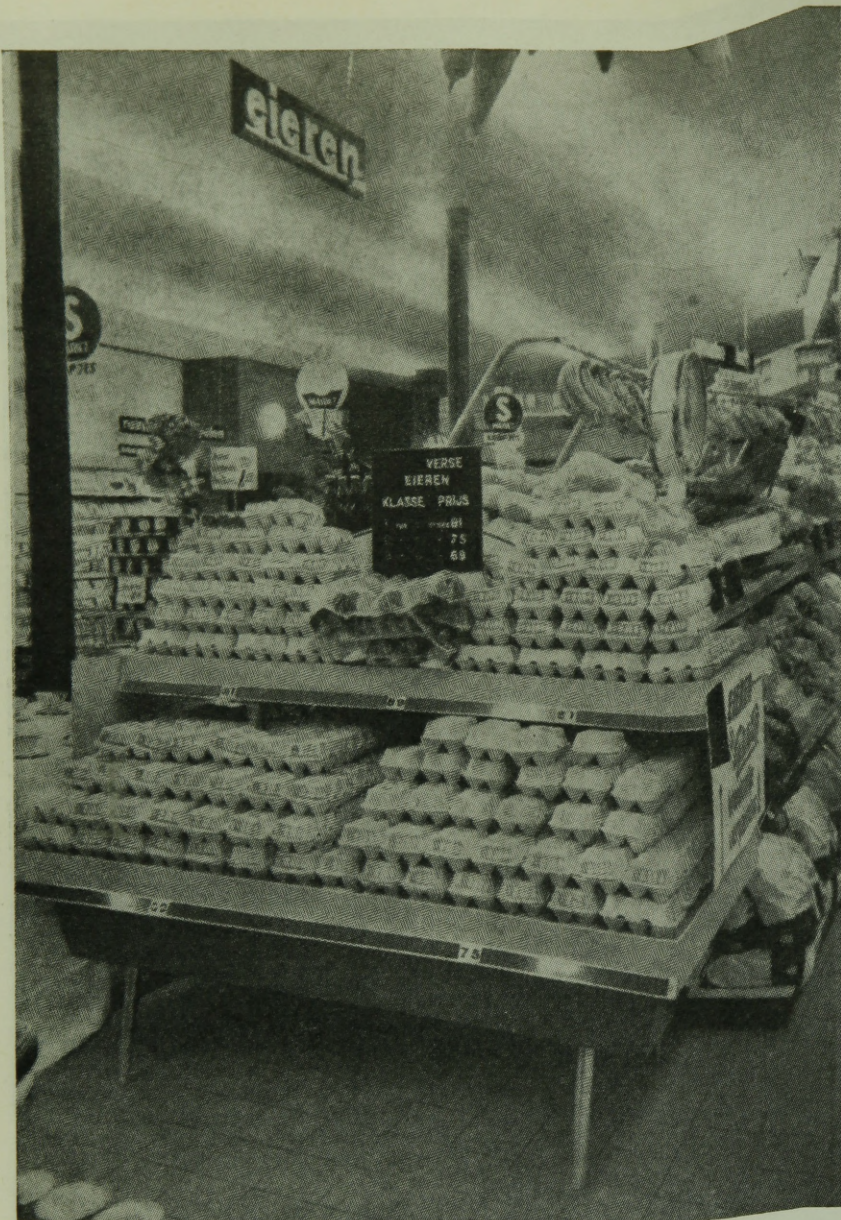
Az eladás koncentrációja azonban nemcsak egyes specializált szaküzletekben terjed, hanem nagymértékben alkalmazzák a komplex bevásárlási lehetőségek kialakítását.

A tőkés nyugaton ennek kétféle formája is terjed, egyrészt a hagyományos áruházak felépítése területén, másrészt az ún. shopping centerek kialakításával.

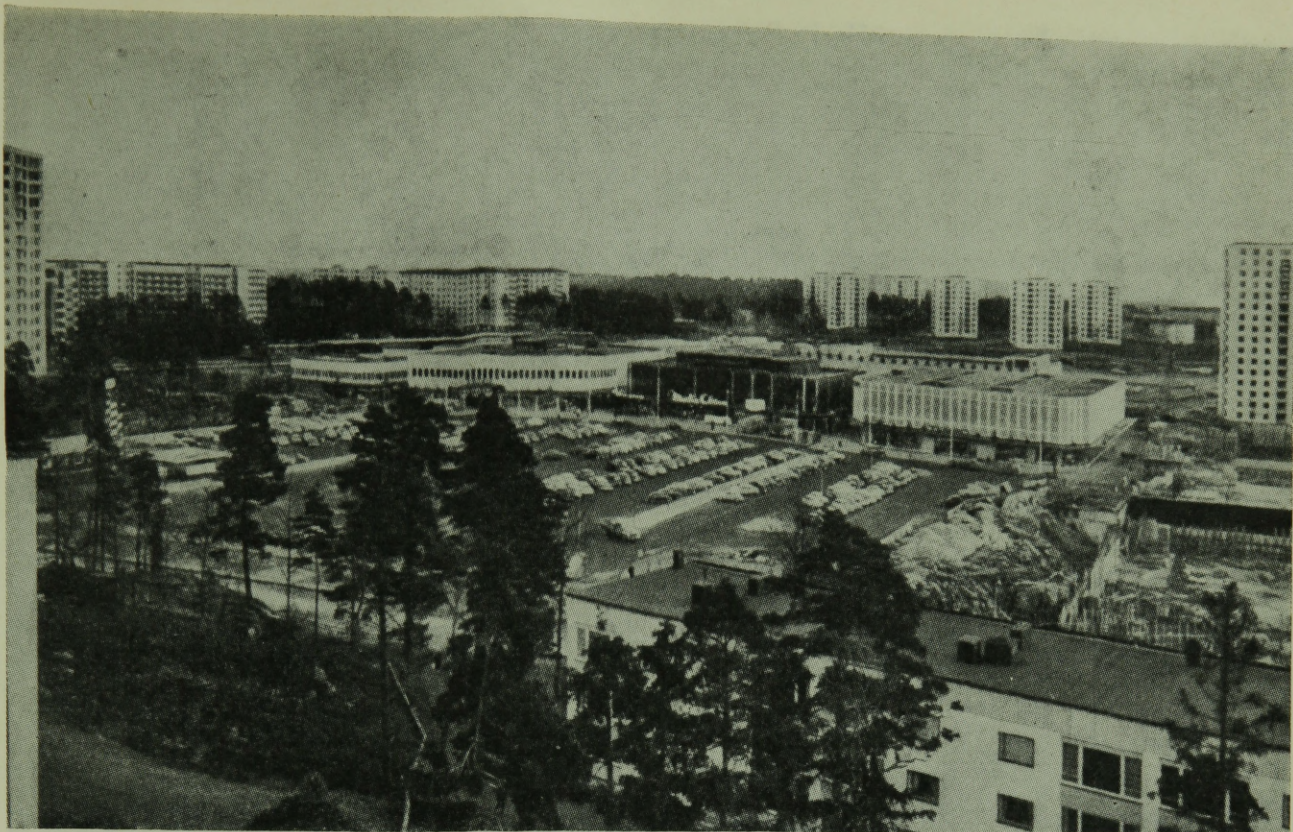
A hagyományos áruház formai korszerű létesítményeivel bőségesen találkozunk Nyugat-Európa nagyobb városaiban, a shopping centerek inkább amerikai képződmények, bár néhány éve Nyugat-Európa egyes országaiban is elterjedtek. Ismert eredményeik alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy ennek a formának használhatósága szocialista körülmények között is indokolt. Ma

13. ábra. Lehallgató helyiség, hátul stereokabin alumínium, üveg és fa ötletes kombinációja

14—15. ábra. Egy svéd önkiszolgálóbolt,
jó példa a nagyterületű eladóhelyre

16. ábra. A stockholmi Farsta shopping center.
Látkép

már a Szovjetunió kereskedelemszervezési törekvései között is találkozunk bevásárló központok létesítésének gondolatával, sőt terveivel is.

A fogalmak „super market” és „shopping center” nálunk meglehetősen tisztázatlanok. Fel kell használnunk a lehetőségét annak, hogy adott körülmények között ezekre rávilágítsunk, hiszen ezen keresztül is előre vihetjük a hazai üzletépítkezések ügyét.

Super market, vagy egyelőre használatos magyar fordításban „óriáspiac” alatt egy olyan elárúsító helyet értünk, ahol döntő módon élelmiszerek eladásával foglalkoznak, de az élelmiszerek mellett megtalálhatók itt a napi szükségletek keretébe tartozó legfontosabb iparcikkek is. Konyhaeszközök, takarító szerzők, kisebb értékű étkészletek, edények és így tovább.

Szóval mindazok, amelyeket évtizedek óta a budapesti vásárcsarnokokban és az ezek körül elhelyezkedő üzletekben megvásárolhatunk. Joggal vethetjük fel a kérdést akkor mi új van a super-piacokban? Végeredményében az, hogy ezek a piaci elárúsítóhelyek egymástól független szervezetben, külön elárúsító helyiségekben települtek és rendszerint valamennyien hagyományos formában működnek, a lényegen nem változtatnak, mert a szükségletek szerinti koncentrációt az eladásban területileg biztosítják. A super marketek tehát csak a megfelelő szervezeti formát jelentik, ahol a különböző profilba tartozó áruknak egy üzlethelyiségben, eladótérben önkiszolgáló formában való árusítását biztosítjuk.

A shopping centereket illetően is hasonló a helyzet. A shopping center, ugyancsak ideiglenes magyar kifejezéssel élve, „bevásárló központ” ismert forma. A belvárosi üzletutcákban kialakult egymás mellé sorakoztatott különféle profilú iparcikkboltok, szolgáltató létesítmények (fodrász és így tovább) ugyanazt alkotják amit a tervszerűen kialakított amerikai shopping centerek. A shopping centerek lényege az új formák közt abban különbözik ezektől, hogy a személyautók forgalmát is figyelem-

17. ábra. A nagytömegű árukirakat impozáns bemutatási módja

bevevő szervezetek. Az Északamerikai Egyesült Államokban létesített shopping centerek általában a városok peremén alakulnak, ahol a vásárló közönség személyautóinak elhelyezése maga az üzleti vállalkozás megfelelő terjedelmű autóparkoló helyet is tud biztosítani. Ebben a formában a shopping centerek létesítése inkább azt fejezi ki, hogy a belső városi üzletutcák az autóval járó vásárló részére alkalmatlanná váltak, egyrészt a forgalom növekedése, másrészt a parkolási lehetőségeknek gyakran teljes hiánya következtében. Az új bevásárló központok most egyéni magánkereskedők által vezetett kisebb üzletek, vagy ezek között elhelyezkedő nagyobb áruházat jelentenek éppenúgy mint a belvárosban ezek a múltban kialakultak. A szervezettség itt csak abban jut kifejezésre, hogy az önálló üzlettulajdonosok egy önkéntes egyesülésbe léptek, amelyeknek feladata a szükséges építkezések lebonyolítása, a parkoláshoz szükséges területek megszerzése és fenntartása, valamint a közösen viselhető költségek biztosítása. A shopping centerhez tartozó áruház és az egyes szaküzletek tulajdonosai együttesen oldják meg a vagyonsbiztonság, a tisztántartás, az árubeszerzés és szállítás, valamint a reklám kérdéseket.

A mi adott körülményeink között ilyen nagy-

arányú shopping center alakításának még nincs meg az ideje. Más kérdés az, hogy főként Budapest peremvárosaiban és jelentősebb vidéki városainkban nincs-e szükség megfelelő méretű bevásárló központok kialakítására. A vásárlások koncentrált-sága a vevő, de a kereskedelem szempontjából is helyes törekvés, nem szólva arról, hogy ilyen üzletutcák tervszerű kialakításával városképi szempontból is kedvező együttesek kialakításának lehetőségét biztosíthatjuk. Ilyen törekvések egy-egy vidéki város részéről már spontán meg is nyilatkoztak. Elég talán itt utalni a miskolci Bazár-utca tervére, vagy a pécsieknek a Kossuth Lajos utca üzletsorának rendezésére irányuló törekvéseire.

Az adott lehetőségekhez mérten igyekeztünk áttekintést adni a külföldi üzleti építkezésekről, az ott kialakuló új formákról és építészeti adottságokról. Bár kétségtelen, hogy világviszonylatban is büszkéek lehetünk kereskedelmi létesítményeinkre, mégsem érdektelen az építészek és az építőipar figyelmét ezekre felhívni. Nem hagyhatjuk ugyanis figyelmen kívül, hogy utcaképeink kialakításában igen döntő szerepe van az üzletek külső formájának, hiszen az utcán sétáló elsősorban ebben a szemmagasságban érzékeli épületeinket és ezen keresztül győződik meg népünk egyre inkább emelkedő életszínvonaláról.

Az építőipar 20 éves perspektivikus terve*

L U X L Á S Z L Ó
egyetemi tanár, Kossuth-díjas

A népgazdaság tervezését végző központi szervek felismerték, hogy a felsőszintű irányítás, a helyes arányok kialakítása nem végezhető el megfelelően hosszabb távlatú — perspektivikus — fejlesztési célkitűzések meghatározása nélkül. Ebbe — mintegy keretbe — kell beilleszteni az egyes ötéves tervidőszakok konkrétabb és abban az időszakban realizálható célkitűzéseit, amit majd — a most már operatív jellegű — éves tervek realizálnak. Ez a tendencia a szocialista tábor valamennyi országában érvényesül, hiszen az alapot a reális hosszú távlatú tervezéshez éppen a szocialista tábor léte és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa keretein belüli gazdasági összefogás képezi.

A népgazdaság 20 éves perspektivikus tervének kiindulási alapjául kialakításra kerültek az előzetes hipotézisek. Ezek általános megfontolások a nemzeti jövedelem alakulására, a fogyasztás és felhalmozás arányára, az iparfejlesztés mértékére, ütemére, területi elhelyezésére és a demográfiai tényezőkre vonatkozóan. A perspektivikus tervezés során kiindulásként ezekre a hipotetikus fejlesztési előirányzatokra kell támaszkodni a tervező szerveknek. Ezen túlmenően messzemenően figyelembe kell venni azt a történelmi tény, hogy Magyarország része a hatalmas szocialista világrendszernek, gazdasága ennek keretén belül fejlődik. Ezért a termelőerők fejlesztését a szocialista és a szocializmust építő országok egész táborának fejlődésével összhangban, a nemzetközi munkamegosztásban beilleszkedve, a kölcsönös gazdasági és kulturális segítség nyújtotta lehetőségek teljes kihasználásával, ugyanakkor az ebből adódó kötelezettségeket is vállalva kell megvalósítani.

A Szovjetunió és a többi KGST-hez tartozó szocialista országok fejlődése az elmúlt másfél évtizedhez képest még erőteljesebben és előnyösebben befolyásolja népgazdaságunk fejlődését. A tervben tehát messzemenően kell számolni azzal, hogy az európai népi demokráciák a Szovjetunió tapasztalatainak és segítségének felhasználásával ebben az időszakban befejezik országaikban a szocializmus építését és megteremtik az anyagi, műszaki és kulturális előfeltételeket a kommunizmusra való áttérés előkészítéséhez.

— a tervidőszakban a demokratikus országok gazdasága a szocializmus gazdasági törvényeinek megfelelő szervezetet vesz fel és részben kiegyenlítődnék fejlődésbeni különbségeik. A termelés specializációjában az eddiginél sokkal következetesebben érvényesül a KGST-országok közös érdeke; ezzel jelentősen fokozódik a termelőerők elosztásának hatékonysága és a szocialista nemzetközi munkamegosztás új távlatai tárulnak fel.

— a szocialista országokkal való együttműködést annak a célnak kell alárendelni, hogy a

KGST-országoknak együttes erővel kell a legfejlettebb tőkés országok elérésének és elhagyásának közös gazdasági feladatát megvalósítani és hogy ebben hazánknek erőinkhez mérten megfelelő súllyal kell részt venni.

Ezen általános irányelvekkel összhangban kell kialakítanunk az építőipar 20 éves perspektivikus terveit.

A tervező munka gyakorlatilag 1960. közepén indult meg. Az építőipar egészét — beleértve a tárcák építési tevékenységét és a magánérőből történő lakásépítést — e vonatkozásban az építésiügyi miniszter vezetésével alakult Távlati Tervezés Bizottság irányozza elő.

A perspektivikus tervmunkát a tervezés jelenlegi első szakaszában a kivitelező vállalatok, tervező és kutató intézetek, az egyetemek és az illetékes minisztériumok szakembereiből összeállított szakbizottságok végzik. Az építés egyes legfontosabb területein, a speciális műszaki és közgazdasági kérdések kidolgozására 11 szakbizottság létesült. A szakbizottságokban kialakított fejlesztési javaslatok alapján elkészült a magyar építőipar előzetes perspektivikus fejlesztési irányelveire vonatkozó — a kapcsolódó területekkel még csak részben koordinált — javaslat. Ez a tervmunka következő szakaszában kerül a baráti államok távlati terveivel és országon belül más ágazatok perspektivikus előirányzataival részletesebb összehangolásra.

Az építőipar 20 éves perspektivikus tervét a népgazdaságfejlesztési terv szerves részeként előreláthatóan 1963 évig tartó folyamatos munkával kell kialakítani; és a fejlesztés főbb kontúrjait véglegesen meghatározni.

Az eddig végzett előzetes megfontolások — mint a további munka kiindulási alapjai — a következő főbb fejlesztési elveket tartalmazzák.

*

Az építőipar műszaki fejlesztését úgy irányozzuk elő a 20 éves tervidőszak folyamán, hogy az élenjáró országokhoz viszonyított lemaradást felszámoljuk. A viszonylagos lemaradás felszámolásához el kell érniünk, hogy :

— a jelenleg ismert legkorszerűbb építőipari műszaki eredményeket, módszereket a magyar építőipar általánosan alkalmazza ;

— ugyanakkor a távlati tervidőszak folyamán kialakításra, bevezetésre kerülő újabb, a technika fejlődése mindenkor színvonalának megfelelő építőipari módszerekkel lépést tartson, megteremtve a lehetőséget a legújabb technológiai eljárásoknak, építési módoknak az élenjáró országokkal egyidőben, vagy egy ötéves periódusban történő bevezetésére.

A 20 éves perspektivikus terv kidolgozása során messzemenően figyelembe vesszük a szocialista tábor egészének fejlődését és arra törekszünk, hogy a kölcsönös gazdasági és technikai segítség-

* Az ÉTE közgyűlésén elmondott tájékoztató előadásból.

nyújtotta lehetőségeket teljes mértékben kihasználjuk.

— Új, könnyű építőanyagok, korszerű szerkezetek, továbbá a teherhordó és térelhatároló szerkezetek szétválasztása révén csökkenteni kell az épületek súlyát, a műszaki lehetőség és gazdaságosság határáig.

— A tipizálás továbbfejlesztésével, az épület-
elemgyártás fokozott gépesítésével és automatizálásával el kell érni az építési szerkezetek maximális előregyártását és az elhelyezés teljes gépesítését.

— Az előregyártás technológiájának fejlesztésével a befejező munkák túlnyomó részét már az előregyártó üzemekben kell elvégezni. A helyszíni befejező munkákat megfelelő gépek segítségével teljesen gépesíteni kell.

— A szerkezeti tipizálással, valamint a méretegységesítés kiterjesztésével párhuzamosan bővíteni kell az építési anyagok és szerkezetek gyártmányválasztékát.

— Az élenjáró külföldi termelés-szervezési módszerek tanulmányozása és hazai viszonyoknak megfelelő átdolgozása és továbbfejlesztése alapján olyan termelés-szervezési módszereket kell bevezetni, amelyek az elért műszaki fejlődés eredményeinek leghatékonyabb érvényesülését biztosítják.

— A műszaki fejlesztés és a korszerű termelés-szervezés alkalmazásának eredményeként el kell érni az építkezések időtartamának lényeges csökkentését, az építőipar munkatermelékenységének jelentős növelését.

Az építőipar egészére vonatkozó — alapvető műszaki fejlesztési célkitűzéseket az építőipar egyes szakterületeire is előirányoztuk.

A *műszaki tervezés területén* a tipizálást kell a műszaki tervezés alapjává tenni. A jövő típus-tervezése mind nagyobb és nagyobb mértékben a korszerű építési módokkal épülő létesítmények tipizálását fogja jelenteni. Ezért a műszaki tervezés első feladata annak elemzése, rendszerezése és rögzítése, milyen építési feladatok alkalmasak a fejlesztés alapvető célkitűzéseinek kielégítésére és milyen elvek alapján kell ezeknek az építési módoknak a rendszereit részleteiben kidolgozni.

Tipizálандók mindazok az építmények, amelyek egy-két év időtartamon belül nagyobb számban kerülnek kivitelezésre.

— A típusok kialakításánál a legfejlettebb elméleti, tervezési, gyártástechnológiai, építéstechnológiai elveket kell figyelembe venni és egyidejűleg gondoskodni kell a szerkezetek, illetve szerkezeti elemek gyártásáról, szükség esetén a gyártóipar létrehozásáról. Biztosítani kell a gyártás és tervezés időbeli összehangolását.

A *lakásépítés területén* a fejlesztési célkitűzések két síkon kerülnek kialakításra. Mintegy keretként vázoltuk az egyes építménycsoportok általános, elvi jellegű megfontolásait, majd ezen megfontolásokhoz alkalmazkodva irányoztuk elő az építőipari szerkezetek és építési technológiák fejlesztésére vonatkozó perspektivikus célkitűzéseket.

Az 1002/1960. Korm. sz. határozat tartalmazza a *lakásfejlesztés* 15 éves tervének főbb szá-

mait. Ennek értelmében 1975-ig mintegy 1 millió lakást kell építeni. A 20 éves terv e korábbi célkitűzést fenntartja.

A 15 éves lakásépítési terven túl terjedő terv-időszakban a lakáskérdés mennyiségi oldalával szemben már a minőségi vonatkozások lépnek előtérbe. A minőségi igények növekedésével együtt növekszik a korszerűtlen lakások száma és ez szükségessé teheti a lakásépítés számszerű emelését is. Az összpítésen belül tovább fokozzuk az állami (városi) lakásépítés arányát, nagyobb mértékben kerül sor a korszerűtlen, elavult lakások kicserélésére és a lakások minőségének: alapterületének, felszereltségének növelésére.

A lakáshiány enyhülésével párhuzamosan — különösen a 20 éves terv második felében — az eddiginél nagyobb alapterületű, differenciált lakásokat fogunk építeni. A lakosság átlagos életkorának növekedése folytán — főleg a nagyobb városokban — szükségessé válik az egyedül élő személyek elhelyezésére alkalmas szállodaszerű otthonok építése.

A magánérőből folyó lakásépítés terén olyan új építési formákat kell kialakítani, amelyek a városokban kisebb társasházak, sor- és ikerházak, a községek és mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a csoportos lakásépítést segítik elő.

*

A népgazdaság távlati fejlesztésének alapját az *ipari beruházások* nagyarányú növekedése képezi. Az ipari beruházások gazdaságos megvalósítása érdekében alapvető célkitűzés az építési hányad csökkentése.

Felül kell vizsgálni az ipari technológiák építészeti igényét, mert gyakran a túlzott technológiai igények okozzák az építéshányad növekedését. A vizsgálatok eredményeképpen összhangba kell hoznunk az épület és a technológiai berendezés elavulási időtartamát. Arra kell törekednünk, hogy ezek egymáshoz közel essenek. Az ipari technológiák igen gyors változása szükségessé teszi nagyobb fesztávú, gyorsan kivitelezhető olyan csarnokok építését is, amelyek a technológia változása esetén, könnyen, gyorsan átalakíthatók.

Az építési hányad csökkentése céljából előirányozzuk a belső szállításoknak a talajszinten történő megvalósítását.

A kisebb fesztávú szerkezetek építésénél a szélesterületen felhasználható, méretegyeztetések útján tipizálható, nagyszériákban gyártott feszített épületelemeket kell alkalmazni.

Az *alapotási* módok továbbfejlesztése terén a jelenleginél jóval nagyobb mértékben fogjuk alkalmazni az előregyártott és a talajstabilizációval kialakított alaptesteket.

A *függőleges teherhordó és térelhatároló szerkezetek* terén nagyobb méretű súlycsökkentés csak a függőleges teherhordó és térelhatároló szerkezetek szétválasztásával érhető el. A minél gyorsabb átadás céljából a száraz építési módokra való áttérés kívánatos mind a teherhordó, mind a térelhatároló szerkezetek terén, ami a súlycsökkentés mellett a termelékenység és minőség növelését is elősegíti.

A könnyű térelhatároló szerkezetek bevezetésénél ki kell használni azokat a lehetőségeket, amelyek a fém- és műanyag feldolgozási lehetőségekből adódnak (karosszéria rendszer, függönyfalak stb.).

A befejező munkák minél nagyobb részét be kell vonni a függőleges szerkezetek gyári előállításába (külső és belső falburkolat, nyílászáró szerkezetek, fűtőberendezés beépítése a panelekbe stb.). A válaszfalszerkezetek a távlati tervidőszak második felében nagyrészt áthelyezhető rendszerűek lesznek a változó igények kielégítésére.

A panelrendszerű építési mód gazdaságosságának biztosítása érdekében egységes panelrendszert és építéstechnológiát kell kialakítani, illetve ha szükséges, más országtól átvenni.

Az ipari építés területén a függőleges szerkezetek továbbfejlesztésénél is alapvető feltétel az eddiginél lényegesen nagyobbfokú tipizálás és az ipari épületek céljára alkalmas modulrendszer kidolgozása. Ezzel elérhető lesz a telepített üzemből történő előregyártás, a nagyszilárdságú, vékonyfalú vasbetonszerkezetek és a velük együtt alkalmazott hőszigetelő betonok felhasználása.

Az ipari és mezőgazdasági rendeltetésű magas és vékonyfalú vasbetonépítmények (hűtőtornyok, silók, víztornyok stb). öntött építési móddal történő kivitelezésénél csuszószaluzatos megoldást kell alkalmazni.

A mezőgazdasági építésben az épület vázszerkezeti elemeit üzemből kell előregyártani. Súlyuk, hossz- és szélességi méretük összhangban fog állni a rendelkezésre álló szállítóeszközpark lehetőségeivel.

— *A vízszintes teherhordó szerkezetek terén* 1980-ig el kell érniük, hogy döntő többségük feszített kivitelben készüljön. Meg kell valósítanunk az alul-felül sík födémpanelek és egyéb födém elemek szerkezeti magasságának és acéligényének csökkentését.

A lakásépítésnél a tervidőszak végére előirányoztuk a szobanagyságú feszített könnyűbeton födémpanelek burkolattal és szerelvényekkel ellátott formájának sorozatgyártását.

A feszített födém szerkezetek gyártásánál 1980-ig el fogjuk érni a részleges, illetve a teljes automatizálást. A feszítés technológiájának fejlesztéseként a feszítő sajtókat és egyéb berendezéseket a többi baráti országgal együttműködve fogjuk tipizálni.

A magánlakásépítés ellátására könnyű, feszített és helyszíni betonozással beépíthető födém szerkezeteket fogunk előállítani, amelyek kézíerővel, de legfeljebb alapgépesítéssel, zsálužás és állványozás nélkül beépíthetők.

Az ipari épületek felső tetőhéjalásánál hőszigetelőréteggel burkolt feszített vasbeton lemezek alkalmazására kell áttérni.

A betontechnológia fejlesztése révén el kell érniük a betonminőség nagyfokú javulását úgy, hogy a fajlagos cementszükséglet csökkenő tendenciát mutasson. Ennek érdekében széles körben fogjuk alkalmazni a különböző betonminőség-

javító anyagokat, a plasztifikátorokat, szilárdulásgyorsítókat, a légburokképző anyagokat.

A térelemes építési mód alkalmazásaként első ütemként be kell vezetni a teljesen felszerelt fürdőszoba térelemek gyártását és helyszíni beépítését. Az építmény térelemekből való összeállításával a külföldi tapasztalatok értékelése után fogunk foglalkozni, s alkalmazás esetén megteremtjük a szükséges előregyártó üzemeket.

— *Az épületgépészet fejlesztését* az új technológiai eljárásokkal szoros összhangban irányozzuk elő. Az a cél, hogy a vezetékek az elemekbe már az előgyártóüzemben beépítésre kerüljenek. Az épületgépészet terén — ahol erre lehetőleg van — műanyaggal kell helyettesíteni a fémekből, különösen a színes fémekből készülő anyagokat. Ennek érdekében a berendezési tárgyak vonatkozásában is fokozatosan át kell térni a műanyag használatára.

A fűtési rendszerek fejlesztését véglegesen csak az energiagazdálkodási előirányzatokkal történő koordinálás után fogjuk meghatározni. A távfűtések fejlesztésénél alapvető célkitűzés, hogy ott ahol meglévő villamos erőművek, vagy kapcsolt villamos energia és hőtermeléssel dolgozó fűtőerőművek vannak, vagy létesülnek, a hőigényeket elsősorban távfűtések kiépítésével fedezzék.

Az új ipari beruházásokat teljes légtechnikai ellátottsággal fogjuk készíteni. Ezért a szükségletek nagymértékű növekedése várható, amit csak új üzem létesítésével tudunk teljes mértékben kielégíteni.

— *Az építőipar gépesítettségi* színvonalának jelentős növelését tervezzük, az épületek szerkezeti és technológiai fejlesztésének figyelembevételével. A gépesítés mennyiségi növelésén túlmenően alapvető minőségi változást kell elérni; bevezetve az építési technológiák, egész építmények kivitelezésének összefüggő géplánccal történő komplex gépesítését.

A jelenleg is gépesített nagyvolumenű földmunkák mellett gazdaságosan gépesíteni kell a kistömegű szétszórt földmunkákat: megfelelő mobilitású kiskapacitású kotrók alkalmazásával. Gazdaságosan meg kell oldani a földtömörítést, nagy-tömegű földmunkáknál bevezetjük a hidromechanizációt.

A beton- és habarcselőkészítést és bedolgozást az előregyártás nagyarányú fokozása mindinkább a telepített üzem és polygon területére viszi át, ahol lehetőség nyílik a munkák összefüggő géplánccal történő komplex gépesítésére. A bedolgozás területén közép- és magasfrekvenciájú kombinált vibrátorok alkalmazásával kell az optimális tömörítést elérni.

Nagyobb városok, területileg szétszórt építkezések betonellátását elsősorban központi betongyárakból kell megoldani.

Az előregyártás fokozása, a szerelő építési módok tömeges bevezetése nagymértékben növeli az építőipari *emelő- és szerelőgépek* jelentőségét és a gépekkel szemben támasztott mennyiségi és minőségi igényeket. A paneles és a térelemes építési módok tömeges bevezetése megköveteli a nagyteljesítményű toronydaruk nagyszámban való al-

kalmazását is. Biztosítani kell a daruk mobilitását, valamint a szerelési munkák biztonságos és pontos végzéséhez szükséges vezénylési és irányítóberendezéseket.

A rakodási munkák gépesítése érdekében megfelelő univerzális és speciális rakodógépek tömeges bevezetése szükséges. Előfeltételként bevezetjük a nagytömegben történő anyagok szállításánál az egységes rakományos szállítási rendszert. A cementszállítás gépesítése ömlesztett szállítással oldandó meg.

A geodéziában a világtendenciának megfelelően hazánkban is széles körben fogjuk bevezetni a fotogrammetriai és más korszerű eljárásokat. A talajfeltárásoknál törekedni kell a helyszíni kiértékelésre, a belső laboratóriumi vizsgálatok körének szűkítésére, a terepkísérletek számának növelésére. Fejleszteni fogjuk a közvetlen eredményt biztosító fizikai, elektronikai és radiológiai vizsgálati módszereket.

Vízutatási módokkal kell a mélyszinti víztartó réteget, a vízádórétet kiterjedését és kialakulásának körülményeit meghatározni.

A közműves ivóvízellátásnál a jelenlegi 32 százalékos ellátottságot több mint kétszeresére kívánjuk emelni. Az ipari vízfogyasztást a jelenlegi 55,5 m³/sec-ről a tervidőszak végére mintegy háromszorosára növeljük.

Az ivóvízigény kb. 30%-át felszíni vizekből, 70%-át felszín alatti, illetve mélységi vizekből tudjuk majd biztosítani. A felszíni vizek teljes egészükben, az egyéb vizek kb. 45%-ban tisztításra szorulnak, ehhez és a víz gazdaságos átemeléséhez megfelelő vízgépek, szerelvények kialakítása és alkalmazása szükséges.

A csatornázást olyan mértékben kell kiterjeszteni, hogy a tervidőszak végére elérhető legyen, hogy valamennyi tisztításra kerülő szennyvíz csak megfelelő kezelés után juthasson a befogadóba.

A gázellátás terén félvszázados elmaradást kell 20 év alatt felszámolni. A földgázfelhasználás szükségessé teszi a gázvezetékhalózat kiépítését, amelynek fő gerincvonalát és a hozzá csatlakozó termelési és fogyasztási hálózatot a tervidőszak alatt le kell fektetni.

A közlekedési munkamegosztás várható eredménye a 20 éves tervidőszakban a közúti közlekedés nagyarányú térhódítása lesz. A közúti forgalomban jelenleg a motoros járművek kb. 43–45%-kal részesednek; a tervidőszak végére teljesen háttérbe fogják szorítani az egyéb járművek forgalmát.

— Gondoskodni kell tehát az utak pormentes burkolattal való ellátásáról ott, ahol a motoros forgalom fejlődése a makadámpályát, mind az útfenntartás, mind a járműüzemeltetés szempontjából gazdaságtalanná teszi.

— A legnagyobb forgalmi irányokba autópályák építését irányozzuk elő, biztosítva a nemzetközi autóforgalom igényeinek kielégítését is.

— A fővárosban és nagyobb vidéki városokban a bevezető és onnan kiirányuló forgalom évről-évre növekszik. Ezért előirányoztuk a követ-

kező években a kivezető utak nyomvonalának megtervezését és felépítését.

Az új korszerű útpályaszerkezetek több, felélelő növekvő teherbíróképességű rétegből épülnek. Ily módon lehetőség nyílik a pályaszerkezeti rétegekben helyi anyagok megfelelő technológiával való beépítésére. Ki fogjuk terjeszteni a bitumenes és kátrányos stabilizációt.

A betonutak építésénél olyan hazai plasztifikátort kell előállítanunk, amely kb. 10%-os vízcementtényező-csökkentés mellett növekvő szilárdságot és jó bedolgozhatóságot tesz lehetővé.

A távlati tervekben előirányzott építőipari műszaki fejlesztési célkitűzések megvalósítása olyan termelésszervezési módszerek kidolgozását és gyakorlati alkalmazását követeli meg, amelyek az elért műszaki fejlődés eredményeinek leghatékonyabb érvényesülését biztosítják. A fejlesztésnek ki kell terjednie a szervezési területek minden szintjére, továbbá az iparágon kívüli koordinációs kapcsolatokra, minden szinten egységes szempontok alapján kialakított zárt rendszerben.

A termelésszervezés módszerei távlati fejlesztésének legfontosabb célkitűzései a következők:

— A vállalati programozási rendszer fejlesztésével párhuzamosan meg kell szervezni egy-egy vállalatban belül az építkezések kooperációját, mint a technológiai szakosítás alapfeltételét.

— A technológiai rendszerű építési üzemszervezés a magasabb színvonalú termelésszervezés megvalósítását teszi lehetővé. El kell érni, hogy a beruházásokat végző központi építőipari vállalatok a beruházásokat kivétel nélkül folyamatos termelésszervezési rendszerben bonyolítsák le.

Folytatni kell az építőipari termelés vállalati centralizációját. Ennek során meg kell kezdeni és mind jobban szélesíteni kell az olyan építési kombinátok létrehozását, amelyek egy-egy előregyártó üzemre épülve, sorozatban gyártható előregyártott elemekből lakóépületeket, köz- és raktárépületeket stb. hoznak létre. Az építési kombinát szervezeti felépítésének alkalmasnak kell lennie a feladatkörébe tartozó munkák komplex elvégzésére. Ezért rendelkeznie kell tervező-, gyártó és kivitelező részekkel.

Az építőipar egyes speciális ágaiba sorolt építési feladatok kivételével az általános építési feladatok ellátására területi építési szervezeteket kell felállítani az ország régiók szerinti bontásának megfelelően.

A perspektivikus tervezésnek már e kezdeti szakaszában is foglalkoznia kell a káderellátás kérdéseivel.

Az ország foglalkoztatható lakosságának a 20 éves tervidőszak folyamán várható növekedése, valamint a különböző népgazdasági ágakban jelentkező munkaerőigény az építőiparban foglalkoztatottak számának csak viszonylag kismértékű növelését teszi lehetővé. Ezért az építőipari termelési volumen növekedését döntő részben a munkatermelékenység emelésével kell megvalósítanunk.

A munkatermelékenység növelését az előirányzott műszaki fejlesztési célkitűzések meg-

valósításával, a műszaki fejlesztéssel összehangolt termelészervezési módszerek széleskörű bevezetésével és a gépesítés fokának nagymértékű növelésével fogjuk biztosítani.

Az építőipar műszaki fejlesztési célkitűzései-vel összhangban a fejlesztés személyi előfeltételeként nagymértékben növelni kell az irányító műszaki és gazdasági káderek létszámát és szakmai színvonalát.

A mérnök és technikus létszám felfutását a jelenlegi helyzetből kiindulva az építőipari műszaki fejlesztési célkitűzésekkel összhangban irányozzuk elő. Ezek szerint a műszaki állomány növekedésének üteme gyorsabb lesz mint a munkáslétszámé. A műszaki állományon belül 1980-ra célul tűztük, hogy minden műszaki szakképzettség igénylő munkakört megfelelő képzettségű személy töltsön be. Mérnököket csak ott kívánunk foglalkoztatni, ahol felsőfokú műszaki végzettség szükséges. Ezért a technikus létszám növekedésének ütemét nagyobb mérvűnek tervezzük, mint a mérnöklétszámét. A mérnöklétszámon belül sem lesz egyenletes a fejlődés. Az átlagosnál gyorsabban fog növekedni az építőiparban foglalkoz-

tott gépész, vegyész és villamosmérnökök száma, ugyanakkor viszonylag lassabban fog emelkedni az építészmérnökök létszáma.

*

A fentiekben vázlatosan ismertetett perspektivikus irányelvek alapján folytatódik tovább a távlati tervmunka. A szakbizottságokban résztvevő szakemberek a tervezés első szakaszában kiváló munkát végeztek. A tervezés további szakaszaiban, fokozottabban kell támaszkodni a szakbizottságok munkájára, a vállalati, egyetemi szakemberek tudására és a Tudományos Egyesület segítségére.

Az Építőipari Tudományos Egyesület vegye fel 1962. és 1963 évi programjába az egyes területek fejlesztési célkitűzéseinek megvitatását, bírálatát, javaslatok kidolgozását és ezzel tagjait fokozottabban vonja be a távlati tervezésbe, a tervező szervek munkájának megsegítésébe.

Az Építőipari Tudományos Egyesület tagjainak cselekvő közreműködése biztosíthatja távlati terveink merész előrelátását, magas színvonalát és megvalósításának realitását.

KÖZGYŰLÉSI BESZÁMOLÓ

(Kivonat)

Az 1958. évi közgyűlésen kitűzött perspektivikus program megvalósításával az egyesületi élet új jelentős erőforrásai tárultak fel. Ma már mind a régi módszerek, mind a szervezeti keretek felülvizsgálása szükséges és a közgyűlésnek kell — hasonlóan az előbbiekhöz — alapot adnia a további sikeres munkához. Meg kell szilárdítani az elért eredményeket, a munka minőségének javításával és az új körülmények figyelembevételével kell fejleszteni munkánkat, népgazdaságunk, műszaki és közgazdász értelmiségünk javára. Az új munkaterv kialakításának alapjául szolgálnak az ötéves és távlati tervek irányelvei, az építőipar feladataival, a műszaki propaganda, valamint a gazdasági vezetés színvonalának megjavításával foglalkozó párt- és kormányhatározatok.

Az egyesület vezetésére hárul az a feladat, hogy a tagság műszaki és tudományos igényeinek kielégítését — az ipar fejlesztésének és vezetésének helyes szempontjait olyan munkában érvényesítse, mely szocialista társadalmunk, népünk jóléte és a nemzetközi béke és barátság nagy ügyét egyaránt szolgálja.

II. Létszám és szervezet

Az egyesületi élet alapszervei Budapesten a szakosztályok, vidéken a helyi csoportok.

A *Szakosztályok* az azonos szakmai érdeklődésű műszakiakat, illetve közgazdászokat fogják össze. E szervezeti forma immár több mint 10 éves hagyományokkal rendelkezik. Azonos érdeklődésű tagjaink szívesen találkoznak egymással és szakmai fejlődésüket e keretek mellett lehet legjobban biztosítani.

Az igen nagy létszámú magasépítési szakosztály keretében önálló szakmai köröket hívtunk életre és e körök működése azt eredményezte, hogy múlt évben új szakosztályokat létesíthettünk. Így alakult meg a Városrendezési Szakosztály és a Statikus Szakosztály.

A jelenleg működő szakosztályok és azok létszáma a következő

	1960
Épületszerkezeti és Építéstechnológiai Szakosztály (volt Magasépítési Szako.)	723
Mérnöki létesítményi és közműépítési Szakosztály (volt Mélyépítési Szako.)	169

* Elhangzott az V. Közgyűlésen 1961 V. 19.-én.

Épületgépészeti Szakosztály	428
Közgazdasági Szakosztály (volt Terv-gazdasági szakosztály)	224
Előregyártási Szakosztály	275
Városrendezési Szakosztály	210
Statikus Szakosztály	263

Javasoljuk, hogy az épületszerkezeti és építéstechnológiai szakosztály keretében az építésgépesítés kérdésével és a szakipari munkákkal önálló kör foglalkozzék.

Vidéki Csoportjainknál a szakmai tagozódás kevésbé érvényesül és csak néhány nagyobb vidéki városban indult meg. E komplex szervezetek önállóságuk folytán jól tudnak alkalmazkodni a helyi adottságokhoz és igényekhez.

A vidéki műszakiak és közgazdászok bekapcsolása érdekében új vidéki csoportjaink alakultak. Így jött létre a tatabányai, nyíregyházi csoportunk és jelenleg szervezük szombathelyi csoportunkat.

Vidéki csoportjaink és azoknak létszáma a következő:

	1959	1960
Miskolc	68 fő	89 fő
Pécs	69 fő	67 fő
Debrecen	65 fő	84 fő
Szeged	80 fő	150 fő
Győr	99 fő	72 fő
Sopron	23 fő	27 fő
Tatabánya	—	—
Nyíregyháza	—	63 fő

Az Egyesület teljes létszáma az elmúlt évek folyamán a következőképpen alakult:

1959-ben 2400 fő 60%-os tagdíjbevéttel
1960-ban 2700 fő 85%-os tagdíjbevéttel
A tagság képzettség szerinti megoszlása (Budapest):

	1960
Mérnök	1235 fő
Technikus	724 fő
Közgazdász	121 fő
Közgazdász technikus	14 fő
Egyéb főiskolai végz.	38 fő
Egyéb	160 fő

Az Egyesület *Elnökségi* üléseinek tárgyalási anyagát a résztvevők előzetesen írásban megkapták. Mind az előkészítő anyagokról, mind az ülésekről készült jegyzőkönyvekből a szakosztályvezetőségek és a vidéki csoportok írásban értesültek, hogy megismerjék az elnökség munkáját és azt a helyi adottságok figyelembevételével munkájukban érvényesíteni tudják.

Az *Intéző Bizottság* az egyre szaporodó operatív ügyekkel foglalkozott, ami jelentős segítséget nyújtott az egyre növekvő főtitkári teendők ellátásához.

Az építőipar komplex feladatai kapcsán jelentkező egyesületi tennivalók gyakran nehezen illeszkedtek be a szakágakat képviselő szakosztályi munka keretébe. E komplex igények eredményezték a munkatervben az átfedéseket. Az Egyesület elnökségét e tapasztalatok arra készítették, hogy az összes szakágakat átfogó *Szakmai Bizottságokat* hívjon életre. E szakmai bizottságok alkalmas keretnek bizonyultak nagy rendezvényeink előkészítésére, az ott elhatározott teendők végrehajtására és általános iparpolitikai kérdések egyesületi összefogására. Jelenleg a következő Szakmai Bizottságok működnek:

Lakásépítési Bizottság
Ipari Építési Bizottság
Mezőgazdasági Építési Bizottság

E Bizottságok munkája még nem érte el a kívánt színvonalat, de működésük figyelembevételével az építőipar megnövekedett feladatait, elengedhetetlenül szükséges.

A közgyűlés óta a következő elnökségi bizottságok működtek:

Fegyelmi Bizottság
Felvételi Bizottság
Oktatási Bizottság
Számvizsgáló Bizottság
Külkapcsolatok Bizottsága

Az elmúlt két év tapasztalatai alapján a Fegyelmi és Felvételi bizottság összevonását javasoljuk.

Az *Oktatási Bizottság* résztvevett az oktatási reformtervezet vitájában, kapcsolatokat tartott az Egyetemről kikerült fiatal műszakiakkal, szervező munkát végzett az egyetemi doktori cím megszerzésének propagálására.

Az Egyesület pénzügyi ellátottsága a jogi tagság megszervezésével jelentős mértékben megjavult. A nagyobb anyagi lehetőségek fokozott felelősséget jelentettek az egyesület elnökségének és a pénzgazdálkodást ellenőrző *Számvizsgáló Bizottságnak*. Ezért elnökségünk úgy határozott, hogy a Számvizsgáló Bizottságot kiegészíti tapasztalt pénzügyi szakemberekkel.

Jelentésük szerint az Egyesület 1960. évi 522 ezer Ft-os költségvetése a jogi tagdíjak emelkedése miatt 711 ezer Ft-ra növekedett. Ez évre 730 ezer Ft-os költségvetést készítettünk. 1960-ban 101 ezer Ft-tal járultunk hozzá a MTESZ, ill. a Technika Háza fenntartásához. A nagyrendezvények költségei 70 ezer Ft-ot, tagok részére fizetett utazási kedvezmények 50 ezer Ft-ot tettek ki. Jutalmazásra 23 000 Ft-ot fordítottunk. Tanfolyamokra 10 000 Ft-ot költöttünk. Vidéki csoportjaink önálló pénzgazdálkodást folytatnak. A központi kiadásokhoz teljes bevételük 20%-ával járulnak hozzá, ennek fejében azoknak a csoportoknak, melyek önálló bevétellel nem rendelkeznek, továbbá vidéki nagy rendezvényekhez egyesületünk központi költségvetéséből biztosít hozzájárulást. E csoportok kiadásai a következők voltak:

Miskolc	13 729 Ft
Pécs	19 964 Ft
Debrecen	13 745 Ft
Szeged	6 589 Ft
Győr	5 410 Ft
Sopron (Közp. hozzáj.)	4 398 Ft

Egyesületünk anyagi erőforrásai szempontjából a MTESZ tagegyesületek között jó közepes helyet foglal el.

A *Külkapcsolatok Bizottsága* annak ellenére, hogy külkapcsolataink komoly mértékben fejlődtek, alig

végzett munkát. E szerepet lényegében az intézőbizottság töltötte be, amelynek munkájában a külkapcsolatok bizottságának vezetője is résztvevett. A szakosztályoktól kapott igények alapján külföldi kapcsolataink fejlesztésénél figyelembe vettük a szakmai igényeket. A szervezési és adminisztratív munka döntő részét a bizottság vezetője a titkárság segítségével végezte. Fejlődő külkapcsolataink szükségessé teszik e bizottság munkáját és az elmúlt évek során kialakult gyakorlatnak megfelelő átszervezését.

Külföldi kapcsolataink alakulása számos egyesületünkön kívülről tényezőtől is függ. Az egyesületi kiküldetések fedezésére a MTESZ meghatározott devizakerettel rendelkezik. Egyes külföldi társszervezetekkel való kapcsolatainkat nemzetközi szerződések szabályozzák. Így az 1959. évi bukaresti megállapodás, mely a szocialista államok társadalmi egyesületeinek egymással való kapcsolatait szabályozta, számos olyan kötelezettséget eredményezett, mely külkapcsolataink fejlesztését egyes országokkal nehezkesebbé tette — más esetekben viszont ezeket előnyösen befolyásolta. A MTESZ külügyi osztálya egyesületünknek is nagy segítséget nyújt kapcsolataink továbbfejlesztésére és az adott keretek között minden lehetőséget megad arra, hogy külföldi szakmai társegyesületeinkkel a legjobb kapcsolat és együttműködés alakuljon ki.

A *Titkárság* munkájáról elismeréssel kell szólni. A megnövekedett igények kielégítése a tagság fokozódó aktivitása, a színvonalas, jól szervezett nagyrendezvények, a titkárságon dolgozók jó és lelkiismeretes munkáját dicséri. Ehhez a munkához nyújtottak segítséget *Egyesületünk üzemi összekötői*, akiknek munkáját ezúton köszönjük meg és kérjük, hogy a jövőben is segítsék egyesületünk munkáját.

III. Egyesület kapcsolatai

A MTESZ vezetőségével kapcsolataink jók. Egyesületi tagjaink részt vesznek a MTESZ központi bizottságaiban. Az ötéves terv vitája kapcsán a MTESZ igen komoly egyeztető munkát végzett, összefoglalta az összes tagegyesület véleményét. E munka méltán érdemelte ki a kormány és a pártszervek elismerését.

A múlt év végén lezajlott közgyűlés elfogadta a MTESZ új alapszabályát és ennek kapcsán az új egyesületi keretalszabályt is. Ennek figyelembevételével Egyesületünk is elkészítette végleges alapszabály tervezetét, melyet a MTESZ illetékeseivel történt egyeztetés után most terjesztünk elfogadásra a közgyűlés elé.

Az elmúlt években a MTA Építési Főbizottságával közösen bonyolítottuk nagyrendezvényeinket.

Az *Építésügyi Minisztérium* messzemenően támogatja az egyesület munkáját. Ezt az ÉM vállalatok jelentős jogi tagdíj vállalása is kifejezi. Ennek ellenére úgy látjuk, hogy a Minisztérium nem veszi kellő mértékben igénybe az egyesület által nyújtott lehetőségeket. Ígérek ellenére például csak a műszaki fejlesztési főosztály adott szempontokat egyesületi munkatervünk összeállításához. Úgy érezzük, hogy anélkül, hogy az ÉM irányító befolyást kívánna gyakorolni az Egyesületi társadalmi munkára, számos olyan terület van, ahol az egyesület mozgósító erejét, társadalmi bírálatát és javaslatait műszaki és közgazdasági tudományos és propaganda munkáját jobban lehetne hasznosítani. Egy ilyen fontos terület például a tervünkben szereplő vállalati szakmunkás tanfolyamok előkészítése és az ezeken adható minősítés problémájának megoldása, vagy az OÉSZ tervezet társadalmi bírálat.

Az *Építőipari Vállalatokkal* új típusú kapcsolatok kialakítására törekszünk. A vállalati egyesületi csoportok működésével kapcsolatosan még évekkal ezelőtti szerzett tapasztalatok alapján ezeknek működését megszüntettük. Tapasztalatcserek, külföldi utak, tudományos minősítések propagálása kapcsán alakult ki a vállalatokkal együttműködés. Úgy látjuk, hogy szakmai előadásoknak, tanfolyamoknak vállalatokhoz való kapcsolásával a műszaki fejlesztési feladatok megoldásához segítséget tudunk adni. Különösen a kivitelező vállalatoknál az előbb már említett munkástanfolyamok

szervezése közvetlen kapcsolatot tud teremteni nem csupán az Egyesület és Vállalatok, hanem a műszaki és közgazdász értelmiség és a munkások között. Ennek politikai jelentőségét felesleges itt hangsúlyozni.

A *Közlekedés és Postaügyi Minisztériummal* kapcsolataink nincsenek. A Közlekedéstudományi Egyesület komoly építési szakosztállyal rendelkezik, melynek munkájában a KPM képviselői is résztvesznek.

Míg Egyesületünk a *tanácsai és mezőgazdasági* építési szervezetekkel jó kapcsolatokat tudott kiépíteni, a *közlekedésepítés* területével ez nem sikerült. Jövő vezetőség feladata lesz, hogy e hiányt pótolja és az építőipar és mérnöki építés elválasztottságát társadalmi egyesületeink keretein belül megszüntesse. Úgy gondoljuk, hogy e közgyűlésnek foglalkoznia kell az *egyeséges építőipari szemlélet* kialakításának kérdésével és az egyesület rugalmas szervezetét fel kell használnia a gazdasági vezetés merev kereteinek társadalmi úton való feloldására.

A *Technika Háza* által nyújtott egy fedél a társ-egyesületekkel való együttműködést igen megkönnyíti és a közös munkának minden lehetőségét biztosítja.

A *Szakszervezet* felé kapcsolataink a kölcsönösség alapján állnak. A vállalati munkás továbbképzés megszervezéséhez a szakszervezettől nagy segítséget várunk, elsősorban mozgósítás terén.

Az ÉKME ifjúsága felé a diploma díj alapításával Egyesületünk komoly lépést tett. Az egyetemi tanárszemélyzet is egyre nagyobb részt vállal az egyesületi munkában is.

A *Magyar Építőművészek Szövetségével* az elmúlt években kapcsolataink annak ellenére sem kielégítőek, hogy kezdeményezésünkre közösen alapítottuk a diploma díjat és Városrendezési Szakosztályunk szoros kapcsolatot tart a Szövetséggel. Egyesületünk és a MÉSZ jellegüknél fogva lényegesen eltérő szervezet. Az ÉTE az építőipar műszaki és közgazdász értelmiségét teljes egészében szolgálja, ezek mindegyikét szívesen látja soraiban, ennek megfelelően tömegszervezet jellege van, míg a MÉSZ exkluzív jelleggel működik. Ez az exkluzivitás fennáll annak ellenére is, hogy 1960 óta nemcsak építész tagokat vesz fel. Gyakran Egyesületünkkel átfedő munkát végez és ennek egyeztetését ezideig nem lehetett elérni.

IV. Az Egyesület műszaki és közgazdasági tudományos munkája

Az *előadások és vitaestek* lényeges részét tették ki a szakosztályok és vidéki csoportok munkájának. Egyesületünk Budapesten 1959-ben 100 előadást és 16 klubnapot tartott.

1960-ban a központi előadások száma 60. Klubnapot és szakmai filmvetítést 14 alkalommal rendeztünk.

Számos esetben megtörtént, hogy komoly előkészületet igénylő előadások is aránylag kis érdeklődés mellett folytak le.

A *szak- és munkabizottságok* szervezésénél az elmúlt évek tapasztalatai alapján új módszer alakult ki. E bizottságok legtöbb esetben hivatali szervek által készült tervezetekkel foglalkoztak. 1959-ben Egyesületünknek összesen 9 munkabizottsága volt, 1960-ban a bizottságok száma 16-ra emelkedett. A Közgazdasági Szakosztály keretében e munkamódszernek igen jó eredményei vannak és a munkabizottságok számának emelkedése azt mutatja, hogy e módszerek helyes formáit sikerült kialakítani.

Nagy rendezvényeink a Lakásépítési és Fűtési Konferencia voltak. A Lakáskonferencián 26 előadás hangzott el. A résztvevők száma 800 fő volt, ezek között 38 külföldi. A Fűtési Konferencián 16 előadás volt 600 hallgató részvételével.

Tanfolyamokat csak mérnöki színvonalal rendeztünk, szem előtt tartva, hogy a Mérnöki Továbbképző Intézet tématerével ne kerüljenek összeütközésbe, 1959-ben két csoportban Beszabályozási tanfolyam, 1960-ban két csoportban Műanyagtanfolyamot és egy csoportban Lyukkártya könyvelési tanfolyamot

bonyolítottunk le. Az Izotóp és Műanyag tanfolyamok anyaga jegyzet formájában megjelent. A nagy érdeklődést bizonyítja, hogy 1960-ban a műanyagtanfolyamon 197-en, a lyukkártyakönyvelési tanfolyamon 51-en vettek részt.

Vidéki csoportjaink közül Győrött bonyolítottak le tanfolyam jellegű előadás sorozatokat nagy érdeklődés mellett.

Az egyesület szerkesztésében jelenik meg havonként a *Magyar Építőipar* és két havonként az *Épületgépészet* című lap. A Magyar Építőipar példányszáma 4000 fölé emelkedett és ezzel legnagyobb számban megjelenő építőipari, sőt MTESZ folyóirattá vált. A lapok egyes számai profilizáltak. E célszámokban is megjelennek azonban egyéb érdeklődési körhöz tartozó cikkek.

Új szaklap kiadásával Elnökségünk nem ért egyet, de indokoltnak tartjuk az oldalszám emelését, ami lehetőséget nyújtana szakmai rovatok indítására.

A *műszaki propaganda* területén elsősorban a tapasztalatcsere előmozdítását szorgalmaztuk, 1959-ben 41 épületlátogatást 2000 résztvevővel, 1960-ban 28 épületlátogatást 1500 fő résztvevővel szerveztünk. Ezek a rendezvények egyesületünk legnagyobb érdeklődéssel kísért megmozdulásai közé tartoznak. A jövőben is fejleszteni kívánjuk e téren végzett munkánkat mind budapesti, mind vidéki viszonylatban.

V. A műszaki és egyesületi munka megbecsülése

Az 1958-ban alapított Alpár-Érem kitüntetésben 1959-ben és 1960-ban a következők részesültek:

1959. évben	1960. évben
I. Boschán István	I. Dr. Gyengő Tibor
Hunyadi Domokos	Dr. Sebestyén Gyula
II. Kelen Tibor	II. Dr. Garay Lajos
Biczók Imre	Csutor János
	Szikszai Gerő
III. Dr. Tiszai István	III. Darvas Olivér
	(Miskolc)
Tóth László	Egyedi László
(Debrecen)	
Förster Tamás	Dr. Koblenz József

Kormánykitüntetésben a MTESZ javaslata alapján Harmos Károly részesült, intézőbizottsági munkájáért.

Az Építőipar kiváló dolgozója kitüntetést Egyesületünk kezdeményezésére a következők nyerték el: Mester István és Pászti Károly.

VI. Irányelvek az Egyesület követendő munkamódszereihez

Figyelembevéve a legutóbbi közgyűlés óta eltelt időszak tapasztalatait a jövőben a következő irányelvek betartását javasoljuk:

Az egyesületi munka aktivitása szempontjából helyes volt több szakosztály és vidéki csoport munkáját megindítani. Ezek által az egyesület közvetlen kapcsolatba került a gyakorlattal. Egy szakosztály aktív működéséhez tapasztalatunk alapján legalább 100–150 tag szükséges, felső határnak a 350–400 tagot lehet tekinteni. A szakosztályok számának megnövekedése fokozott egyeztetési és irányítási feladatokat hárít az egyesület vezetésére.

Annak érdekében, hogy az egyesületi munka ne forgácsolódjék szét, csökkenteni kell a szakosztályok által rendezett előadások számát. Az előadások szakmai színvonalának biztosítására a szakosztályok vezetőségének fokozott gondot kell fordítani. Fialtal előadók részére megfelelő lektorról és vezetőről kell gondoskodni.

Központi előadásokat, munkaértekezleteket (vitákat) is kell szervezni, melyek az építőipar legfontosabb műszaki fejlesztési és építéspolitikai kérdéseivel foglalkozzanak. Ezen előadások előkészítése a komplex munkát végző szakmai bizottságokra hárul.

A MTESZ klub megnyitásával lehetőség van egyesületi klubestek rendezésére. Ezt ki kell használni és helyes az előbb említett központi előadásokat összekapcsolni a rendezendő klubestekkel.

Az egyesületi mérnöki színvonalú tanfolyamok kereteit nem indokolt bővíteni, de az eddigi gyakorlatnak megfelelően fenn kell tartani. Ezen túlmenően az egyesületi munkát ki kell terjeszteni a munkások körében folytatott műszaki propaganda területére. Üzemi előadásokhoz és tanfolyamokhoz egyesületi szervezeteink és tagjaink adjanak programot, illetve azokon vegyenek részt előadónként. Ezen új feladat sikeres lebonyolítása érdekében igénybe kell venni az Építők Szakszervezetének és az ÉM Oktatási Osztályának segítségét. Meg kell oldani a tanfolyamokon résztvevők minősítésének kérdését.

A tapasztalatcsere keretei és gyakorlata mind hazai, mind külföldi viszonylatban jól fejlődött. Az üzemi látogatások, külföldi csereelőadások, tanulmányutak szervezését a jövőben is fenn kell tartani és első-sorban minőségi vonalon fejleszteni kell.

Több lehetőséget és felelős beosztást kell biztosítani az egyesületi munkában önzetlenül résztvevő fiatalok részére. Nem elegendő, ha a fiatalok csupán egymás között szerepelnek, szükséges, hogy az egyesületi szervek vezetésében megfelelő részt kapjanak.

Az egyesület elnökségének és vidéki csoportoknak kapcsolatát tovább kell fejleszteni. Évenként legalább egy elnökségi ülést vidéken kell tartani.

Ezt lehetőleg össze kell kötni helyi jellegű reprezentatív építőipari megmozdulásokkal (kiállítás, előadássorozat, ankét stb.).

Az egyesületi munka színvonala és szervezettsége érdekében elengedhetetlenül szükséges, hogy a közgyűlések közötti időszakokra az egyesületi munka irányelveit tartalmazó terv és minden időnyre szeptembertől júniusig éves részletes terv készüljön. Ez foglalja magában az összes központi rendezvény pontos ütemezett programját és a szakosztályokra háruló feladatok irányelveit. A megnövekedett feladatok szükségessé teszik, hogy a főtitkár mellett két részfeladatot végző főtitkárhelyettes is dolgozzék. A főtitkár közvetlenül, vagy helyettese révén tartson kapcsolatot a szakosztályokkal és vidéki csoportokkal.

VII. A jövő feladatai

Az építőipar feladatai a II. ötéves terv során nagy mértékben növekednek. Egyesületi munkánk fel kell tárnai a termelékenység növelésének lehetőségeit. Tisz-

tazni kell azon helyes iparszervezeti formák kialakításának lehetőségeit, melyek az építőipar túlzott iparági szakosításából származó bürokratizmust kiküszöbölik. Az építési feladatok teljes egészének lebonyolítására alkalmas vertikális vállalatok kialakításának lehetőségét értékelni Egyesületünk feladata.

A korszerű építés szervezés, a komplex gépesítés és ezek közül is elsősorban a nagyipari lakásépítés propagálása, ezek meghonosításának műszaki és gazdasági elemzése, a típustervezés társadalmi úton való szorgalmazása az építőipar műszaki fejlesztését mozditja elő Egyesületi munkánkon keresztül.

A tervek teljesítésében nagy részük van a kivitelező szakembereknek. Tagságunkat mind számban, mind aktivitásban e területen tovább kell fejleszteni. Elsőrendű fontosságúnak tartjuk, hogy a kivitelező szakemberek az iparban levő súlyuk arányában vegyenek részt egyesületi munkánkban. Műszaki fejlesztésünk terveit a kivitel valósítja meg. Ehhez kívánunk a vállalati munkás szaktanfolyamokkal segítséget adni.

1961-ben a MTA-val közösen Ipari Építési és Mezőgazdasági Építési ankétot rendezünk. Megállapodásunk szerint az előbbi Egyesületünk, az utóbbit a MTA fogja szervezni.

1962-ben „Előregyártási Konferencia” rendezését Előregyártási Szakosztályunk, Épületgépészeink „Műanyagok az Épületgépészetben” című konferencia rendezését vették tervbe.

Az ÉTE elnöksége nevében:

Dr. Garay Lajos főtitkár.

*

Garay szaktárs főtitkári tevékenységével, kezdeményező és aktív munkájával nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt négy év alatt az Egyesület fejlődése jelentősen meghaladta az 1956 előtti évek ütemét.

Ez idő alatt kialakultak az Egyesület új szervezeti formái és munkamódszerei. Kiszélesedett az egyesületi munka területe, fokozódott az elért eredmények hatékonysága, bővültek a hazai és nemzetközi kapcsolatok. A megnövekedett egyesületi tekintély és vonzóerő hatására megnőtt az egyesületi tagság száma és a munkában való részvétel.

Az ebben kifejtett eredményes főtitkári munkáért az *Elnökség elismerését fejezi ki.*